The image features two hands, silhouetted against a bright, hazy background, holding a glowing sun. The sun is positioned in the center, creating a lens flare effect. The hands are positioned as if they are gently cradling the sun. The overall mood is one of hope and care.

Казненоправен одговор на организираниот криминал

Казненоправен одговор на организираниот криминал

Скопје, февруари 2007

Казненоправен одговор на организираниот криминал

Автори: Виолетта Велкоска

Издавач: Коалиција “Ситие за правично судење”
ул. Македонија бр. 11/2-10
1000 Скопје, Р. Македонија
тел./факс: ++389 2 3215-263
e-mail: contact@all4fairtrials.org.mk
www.all4fairtrials.org.mk

За издавачот: Трајче Пеливанов, претседател

Уредник: Виолетта Велкоска

Техничко уредување и печат: Студио ЕМИТЕР - Скопје
тел./факс: (02) 3115-111
e-mail: emiter@unet.com.mk

Корица: PROMODSGN
www.promo.com.mk

Поддржано од:

**Organization for Security
and Co-operation in Europe
OSCE Spillover Monitor
Mission to Skopje**

**Амбасада на САД
Скопје**

Содржината на ова издание не секогаш ги одразува погледите или ставовите на Набљудувачката мисија на ОБСЕ во Скопје;

Проектот е делумно финансиран од грант на Амбасадата на САД во Македонија. Мислењата, заклучоците и препораките изнесени во ова издание се на авторот и не секогаш ги одразуваат оние на Амбасадата на САД.

Содржина

Благодарност	7
Кратко резиме	9
Глава I . Активноста на коалицијата „Сите за правично судење“ во рамките на проектот „Казненоправниот одговор на организираниот криминал“	13
Глава II . Организиран криминал	17
II 1. Потреба од постоење на минимална согласност за основните елементи на структурата на организираниот криминал	17
II 2. Казненоправната рамка во Република Македонија и проблемите на надлежните институции во борбата против организираниот криминал	20
II 3. Набљудувани предмети во врска со организираниот криминал пред основните судови во Македонија (развојни тенденции на појавите)	24
Глава III. Трговијата со луѓе во Македонија како дел од организираниот криминал	29
III 1. Некои карактеристики на трговијата со луѓе	29
☞ Остварување на профит	31
☞ Структурална поставеност (бројност и хомогеност на групата)	32
☞ Употреба на насилство во трговијата со луѓе	35
☞ Влијанија со цел одбегнување на кривично гонење и санкционирање	36

III 2. Положбата на жртвата	38
☞ Обезбедување на правна помош	40
☞ Присуство на жртвата на главниот претрес и активна улога во кривичната постапка	41
☞ Заштита на жртвата сведок во постапката	46
☞ Компензација на жртвите и конфискација на имотот и имотната корист во предметите во врска со трговијата со луѓе	48
III3 Развојната тенденција на одмерување на казната во предметите во врска со делата: трговија со луѓе, посредување при вршење на проституција	54
Заклучоци и препораки во врска со трговијата со луѓе	62

Глава IV Криумчарење на мигранти во корелација со трговијата со луѓе во Република Македонија .....

IV1 Некои карактеристики на криумчарењето на мигранти	69
☞ Степен на организираност на криминалните групи	74
☞ Кривичноправна одговорност на мигрантите	76
IV1 Одмерување на казната во предметите во врска со криумчарење на мигранти	77
☞ Потреба од јасна дистинкција помеѓу олеснителните и особено олеснителните околности под кои е сторено делото	79
Заклучоци и препораки во врска со криумчарење на мигранти	80

Глава V Времетраење на постапката во предметите од областа на организираниот криминал .....

V1. Одлагање на главен претрес (приказ по судови и кривично дело)	83
☞ Одлагање на претресот за период подолг од 60 дена	86
V2. Причини за одлагање на главниот претрес	90
☞ Присуство на учесниците во постапката	91
☞ Вештачење	95
☞ Судот како причина за одлагање	95
☞ Координација меѓу Судот и КПД Идризово	96

V3. Вкупно траење на првостепената постапка	97
Заклучоци и препораки	98
Глава VI Заклучоци и препораки	101
Генерални заклучоци	101
Генерални препораки	102
Глава VII Прилози	105
1. Заклучоци од тркалезна маса одржана по повод имплементацијата на препораките од извештајот „Сузбивање на трговијата со луѓе низ практиката на домашните судови“	105
2. Анализа на случај	106

БЛАГОДАРНОСТ

Почитувани,

Пред Вас е завршниот извештај од проектот “Кривичноправниот одговор на организираниот криминал”, во кој се сумирани резултатите од набљудувањето на предметите од областа на организираниот криминал пред домашните судови во текот на 2005 и 2006 година, со посебно внимание на трговијата со луѓе.

Целта на проектот е оцена на функционирањето на постоечките механизми во борбата против организираниот криминал и успешноста во сузбивањето на овој растечки феномен.

Извештајот, кој верувам е уникатен во однос на останатите кои го третираат овој проблем, најдиректно е продукт на професионалниот ангажман на набљудувачите, проект асистентот, останатите човечки ресурси на Коалицијата и се разбира на проект координатор, кој безрезервно ги заслужува сите позитивни критики.

Извештајот генерално се фокусира на прашањата кои ја третираат примената на посебните истражни мерки, заштитата на правата на жртвите од трговијата со луѓе и се разбира казнената политика во РМ, по кои компарирано со претходниот извештај, за жал не е направен суштински напредок, на што преку овој извештај уште еднаш се потсетува.

При имплементацијата на проектот и повторно наидовме на целосна соработка и разбирање со претседателите на основните судови каде беа идентификувани предметите, како и со судечките судии, на кои во мое лично име и во име на проектниот тим, уште еднаш им изразувам посебна благодарност.

Незанемарлив е и придонесот кон содржината на извештајот од страна на учесниците на тркалезната маса од 08.02.2007 години организирана во хотелот „Арка,-Скопје, кои исто така акцентираа дека е потребно континуирано следење на организираниот криминал, борбата со него да биде безкомпромисна и со понатамошно настојување за изнаоѓање поефикасни мерки во насока на негово целосно сузбивање или ставање во подносиливи рамки.

Сепак имплементацијата и на овој проект не ќе беше можна без финансиската поддршка од мисијата на ОБСЕ во Скопје, како и на Амбасадата на САД во Република Македонија, чии сугестии во текот на реализацијата на проектните активности дадоа квалитативен придонес на истиот.

Коалиција “Сите за правично судење” - Скопје
Претседател
Трајче Пеливанов

Крајко резиме

Во насока на спречување на организираниот криминал, пред сè на трговијата со луѓе како една од најсериозните облици на злоупотреба на основните човековите права, во Република Македонија, во изминатите неколку години засилено беа преземани активности од страна на различни институции и организации во различни сфери на делување.

Владата на Република Македонија која на почетокот на 2002 год. ја донесе **Националната програма за борба против трговијата со луѓе** во март 2006 формално го усвои Националниот план за акција и Стратегијата за борба против трговијата со луѓе.

Заради поуспешно справување со трговците со луѓе и, воопшто, со организираниот криминал, а истовремено и заради усогласување на домашното законодавство со потпишаната Конвенција на ОН против транснационалниот организиран криминал и нејзините два протокола¹, направени се промени во Кривичниот законик и Законот за кривична постапка. Донесен беше Законот за заштита на сведоци, Законот за странци како и Законот за јавни обвинители со кој се утврдија ингеренциите на новоформираното одделение при јавното обвинителство за гонење на сторителите на кривични дела од областа на организираниот криминал и корупцијата.

Голем број на домашни невладини организации преземаа различни активности во доменот на трговијата со луѓе, меѓутоа, нивното внимание беше фокусирано главно на превенција на потенцијалните жртви или давање помош на идентификуваните жртви на трговија со луѓе.

Недостигот од потемелна емпириска (научна) анализа на состојбата во Македонија по прашањето на успешноста на судството во справувањето со овој вид на криминал уште повеќе го нагласува значењето на истражувањето опфатено во овој извештај.

---

¹ Протоколот за превенција, сузбивање и казнување на трговијата со луѓе, особено жени и деца, и Протоколот против криумчарење на мигранти по копнен, воден и воздушен пат.

Истото претставува систематизирано прибирање податоци на национално ниво за поголемиот број на предмети во врска со кривичните дела Трговија со луѓе, Посредување при вршење на проституција и Криумчарење на мигранти, како и другите форми на организиран криминал, кои се водат пред основните судови во Македонија.

Податоците можат да послужат како соодветен репер за постигнатите резултати на полето на борбата против организирианиот криминал, но и како адекватна основа во понатамошното планирање на активностите.

Како индикатор за мислењето на меѓународните организации за успешноста на Македонија во гонењето и санкционирањето на сторителите на трговија со луѓе може да се земе Годишниот извештај за трговијата со луѓе на Стејт Депарментот од 2004 год². во кој е направена оценка на залагањата на државите да се сузбие трговијата со луѓе. Според истиот, Македонија во 2003 година беше рангирана во ред 1³, што значи дека припаѓа во категоријата на земји во кои се применети минимум стандарди за елиминација на трговијата со луѓе и чија влада потполно се согласува со ваквите стандарди. Во 2004⁴ година нашата земја бележи пад од ред 1 во ред 2.⁵ Во образложението за ваквата оценка од страна на Стејт Депарментот стои меѓу другото дека судскиот систем не успеал да обезбеди адекватно и ефикасно гонење, санкционирање и приведување на трговците, како и адекватна заштита на жртвите/сведоците за време на судењето.

Набљудувањето на предметите во основните судови, обработката на информациите добиени при мониторингот, како и хронолошкото следење на податоците за пресудените предмети од 2005 година па до денес, овозможува утврдување на тоа дали ваквата оценка на меѓународната заедница е одржлива или не и дали навистина Република Македонија бележи назадување во сузбивањето на овој вид на организиран криминал.

Истовремено, Извештајот дава одговор на прашањето колку законот овозможува адекватна рамка за обезбедување и заштита на правата на жртвата во постапката било таа да се јавува како сведок или како оштетено лица и колку доследно се применуваат законските одредби кои ја одредуваат **позицијата на жртвата во постапката**, односно колку судската практика овозможува реализација на нејзиното право да биде присутна на процесот, да биде информирана за своите права, да има полномошник, да го образложи имотноправното барање, да предлага нови докази и да поставува прашања на сведоците,

² U.S. Department of State, Trafficking in Persons Report, June 2004.

³ Според проценката на имплементација на 4 минимални стандарди и проценката на 10 фактори кои се земаат предвид како индикатор на напорите да се елиминираат формите на трговија со луѓе, сите земји се рангирани со ред 1, ред 2 и ред 3. Владите на земјите во редот 3 не ги исполнуваат минималните стандардите и не прават напори да се доведат во предност.

⁴ РМ е оценета со ред 2 и во 2005 година.

⁵ U.S. Department of State, Trafficking in Persons Report, 2005.

вештаците и на обвинетите лица и, пред сè, да и се овозможи адекватна заштита на нејзиниот интегритет.

Сведоците, особено сведоците жртви на трговијата со луѓе, имаат есенцијално значење за успешно гонење и санкционирање на сторителите на кривичните дела од областа на организираниот криминал.

Извештајот навестува колку сведоците жртви во Македонија се изложени на ризик од интимидација и закани за одмазда и колкава е успешноста во обезбедувањето на физичка заштита на сведокот пред, за време на претресот и по завршување на претресот.

Анализата на огромниот број фактори кои влијаат врз **должината на постапката** во предметите од областа на организираниот криминал може да упати на слабостите кои доведуваат до одолговлекување на постапката и на начинот за нивно надминување. Статистиката за времетраењето на секоја фаза од постапката која што е врзана со рок како и вкупното траење на постапката како целина (се мисли пред сè на главниот претрес) може да одговори на прашањето за ефикасноста на нашите судови во процесот на делење на правдата.

Состојбата и движењето на криминалот во секоја земја ја детерминира криминалната политика т.е. ги детерминира средствата и методите што се употребуваат за ефикасна заштита на човеките слободи и права како и другите општествени вредности и добра. Колку законодавството на Македонија ја следи казнената ориентација на поголемиот број на европските земји во поглед на **санкционирањето на сторителите** на кривичните дела од областа на организираниот криминал, особено трговија со луѓе и криумчарењето на мигранти, и колку тенденцијата на благата политика на нашата практика при судското одмерување на казната е во согласност со вредносната рамка утврдена во КЗ, е во директна корелација со успешноста во сузбивањето на овој вид на криминал.

Глава I. Активността на коалицијата „Сите за правично судење“ во рамките на проектот „Казненоправниот одговор на организираниот криминал“

Коалицијата на здруженија на граѓани „Сите за правично судење“ - Скопје претставува организација во која членуваат 19 невладини организации од целата територија на Република Македонија и тоа:

МОСТ - Скопје, Младински образовен форум - Скопје, СППМД - Кавадарци, ЦДР - Тетово, АРКА - Куманово, ФЕМИНА - Куманово, АДИ - Гостивар, Граѓански патеки - Битола, Здружение за правата на Ромите АРРП - Штип, Хелсиншки комитет за човекови права - Скопје, Здружение за заштита на правата на детето - Скопје, МЕЃАШИ - Скопје, ПХУРТ - Делчево, ГИЦ Спектар - Штип, ФОКУС - Ресен, Темис - Скопје, АНИ - Штип, Месечина - Гостивар, Граѓанска асоцијација - Битола.

Визија

Моќна и стабилна организација, двигател и партнер на институциите на системот во настојувањето Република Македонија да се издигне како земја во која целосно ќе се почитуваат човековите права и слободи, со посебен акцент на стандардите за правично судење како елементарен услов за интегрирање во Европската унија.

Мисија

Следење на почитувањето на човековите права и слободи, особено на меѓународните стандарди за правично судење преку разни форми на делување во настојувањето да се зголеми нивото на нивното имплементирање, да се иницираат институционални и правни реформи, како и да се поврати довербата на граѓаните во судството и другите институции на системот.

Цели на Коалицијата

Зголемување на почитувањето на човековите права и основните слободи, особено во доменот на меѓународните стандарди за правично судење;

Јакнење на довербата на граѓаните во институциите на системот;

Идентификување на проблемите со кои се соочуваат институциите на системот и изнаоѓање начин на нивно надминување;

Подигнувањето на свеста на граѓаните за нивните права загарантирани со Уставот, законите и меѓународните документи.

Активности на Коалицијата

Со цел да ја помогне имплементацијата на Националната програма на Владата на Република Македонија за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција, Коалицијата „Сите за правично судење“ во ноември 2004 година започна со спроведување на проектот „Набљудување на предмети од областа на трговијата со луѓе во Република Македонија“.

Според темата на интерес на проектот вниманието на Коалицијата беше насочено кон предметите во врска со кривичните дела: Трговија со луѓе (чл. 418-а од Кривичниот законик⁶), Криумчарење на мигранти (чл. 418-б од КЗ), Организирање на група и поттикнување на извршување на делата Трговија со луѓе и Криумчарење на мигранти (чл. 418-в), Засновање ропски однос и превоз на лица во ропски однос (чл. 418), како и Посредување во вршење проституција (чл. 191 од КЗ).

Како резултат на анализата направена врз основа на прибавените податоци од набљудуваните предмети во 2005 год., беше изготвен **Извештајот⁷ за сузбивање на трговијата со луѓе низ практиката на домашните судови⁸**.

⁶ Службен весник на РМ 37/96; 80/99; 4/02; 43/03; 19/04, во понатамошниот текст КЗ

⁷ www.all4fairtrials.org.mk

⁸ На 01.06.2006 година Коалицијата организира тркалезна маса за имплементација на препораките од Завршниот извештај (види прилог 1).

Во 2006 година Коалицијата продолжи со следење на предмети во врска со трговијата со луѓе со цел континуирано проучување на успешноста на судовите во справувањето со сторителите на тие дела како и со обезбедување на заштитата на правата на жртвата како сведок и како оштетено лице во постапката. Истовремено, за да помогне во идентификација на појавните облици на организираниот криминал во Македонија, во прибирањето на податоци за постоечките механизми етаблирани од страна на различни надлежни ентитети и нивната соодветност во справувањето со овој феномен, Коалицијата го прошири доменот на својот интерес и на други кривични дела имајќи ги притоа како приоритет Трговијата со луѓе и Криумчарењето на мигранти како форми на организираниот криминал.

Основното прибирање на податоци за предметите започнува со пополнување на прашалници за набљудување на предмети од областа на организираниот криминал од страна на искусни и обучени набљудувачи веднаш по извршеното набљудување. Податоците од прашалниците се внесуваат во посебно изработена база на податоци (СПСС програма), која овозможува понатамошно вкрстување и систематизација на истите.

Како резултат на анализата на обработените информации од базата на податоци во 2006 година, со нивно споредување со оние во 2005 година, како и со директна анализа на податоците во прашалниците беше изработен овој извештај.

Глава II . Организиран криминал

II 1. ПОТРЕБА ОД ПОСТОЕЊЕ НА МИНИМАЛНА СОГЛАСНОСТ ЗА ОСНОВНИТЕ ЕЛЕМЕНТИ НА СТРУКТУРАТА НА ОРГАНИЗИРАНИОТ КРИМИНАЛ

Еден од најконтраверзните поими во казненоправната мисла било да се набљудува во меѓународна или пак национална рамка на државите претставува поимот “организиран криминал”. Се чини дека постојат и спротивставени мислења дали воопшто е возможно, односно дали воопшто треба да се бара прецизна дефиниција на истиот или пак неговото определување треба да се врши преку неговите појавни облици⁹. Неговата комплексност оневозможува воспоставување на согласност дури ни за појавните облици ниту пак за елементите кои што овој поим ги содржи. Не навлегувајќи во набројување на бројните дефиниции¹⁰, односно сфаќања на поимот организиран криминал, и не обидувајќи се да се класифицираат елементите кои го чинат истиот, било да се задолжителени или не, или пак како константни и варијабилни, во наредниот текст само ќе се споменат некои од нив.

Бројноста на групата при извршување на делата од областа на организираниот криминал

Изнаоѓањето консензус за минималниот број инволвирани лица во групата, со цел истата да биде опфатена со поимот организиран криминал се чини дека не претставува проблем особено по раширеното

⁹ Можеби јасна и точна дефиниција на организираниот криминал воопшто не може да се конструира на почетокот на истражувањето....дури не е и секогаш посакувано да се тргне од прецизна дефиниција затоа што истата може да има ограничувачки ефекти за истражувањето преку отфлање на битни теми од прашалникот...Kelly; Definitions of Organized Crime, собрани од Klaus von Lampe, <http://people.freenet.de/kvlampe/OCDEF1.htm>

¹⁰ <http://people.freenet.de/kvlampe/OCDEF1.htm>.

прифаќање на дефиницијата од Конвенцијата против транснационалниот организиран криминал¹¹. Имено, во согласност со истата, под „организирана криминална група,, се подразбира „структурирана група,, од три или повеќе лица. Постојење на минимум три лица за да може да се говори за организирана група бараат и телата на Советот на Европа¹²

Извршување на посериозни дела

Минималните дефиниции не бараат да бидат извршени повеќе од едно дело иако според раширеното мислење на голем број автори мора да постои континуитет¹³ во реализација на криминалните активности. Меѓутоа, согласност постои дека треба да се работи за посериозни дела. КТОК дистинкцијата помеѓу посериозните и останатите дела ја прави со критериумот „минимум четири години предвидена казна затвор,,. Истата покрај овие дела во рамките на организираниот криминал ги опфаќа и корупцијата, перењето на пари и попречување на правдата¹⁴. Во некои дефиниции се провлекува мислењето дека треба да станува збор за извршување само на специјализирани (конкретно определени) кривични дела.

Здружување за одреден временски период

Упорноста во реализација на делата изразена преку постоење на здружението за подолг или неопределен временски период е уште еден од критериумите кој мора да биде исполнет за да може да се говори за феноменот организиран криминал.

Остварување профит

Главниот акцент при дефинирањето на организираниот криминал се става на остварувањето на финансиската корист. Имено, основна цел на организираното здружување на групите е постигнување финансиски или друг вид материјален бенефит. Притоа, голем број на автори покрај користа говорат и за моќта¹⁵ како пропратна компонента или пак ентитет сам за себе.

¹¹ Во понатамошниот текст КТОК

¹² Препорака Рес (2001)11 на Комитетот на министри од 2001

¹³ Милутинович Милан, Организирана криминална група, во која постои внатрешна соработка во извршување на казни дела како постојано занимање, Криминологија 1969

¹⁴ за нив не е предвидено минимум четири години казна затвор

¹⁵ ... неидеолошки потфат што инволвира поголем број лица кои се во тесна социјална интеракција организирани врз хиерархиска основа со најмалку степени со цел за остварување на профит и моќ со ангажирање во нелегални и легални активности....Abadinsky; Definitions of Organized Crime.

Употреба на насилство при реализација на делото

Употребата на насилството¹⁶ и другите начини т.е. средства за интимидација е пропратен но не и задолжителен елемент на организираниот криминал. Притоа, се прави разлика помеѓу употреба на насилство во внатрешните редови со цел одржување на ред и дисциплина, како и насилство кое што се користи заради остварување на криминалните активности.

Внатрешна хиерарска поставеност, дисциплина и поделба на улоги

Додека одредени автори говорат за постоење на строга внатрешна дисциплина¹⁷ во редовите на организираната група и прецизна поделба на активностите, поновите дефиниции не инсистираат на постоење на јака внатрешна хиерархија. Последново е особено заради сè почестата појава на создавање на асоцијации помеѓу релативно независни и специјализирани индивидуалци (врз основа на барањето на пазарот).

Така, Конвенцијата против ТОК под структурирана група подразбира група која што не е случајно формирана за моментално извршување на криминал, но која не мора да има формално дефинирани улоги за нејзините членови, континуитет во нејзино членство или пак развиена структура.

Инфилтрирање на нелегалните средства во легални текови

Перењето на пари кое што само по себе, согласно голем број автори а воедно и според КТОК, е форма на организиран криминал, во исто време се јавува како нормален пропратен сегмент во постоењето на една криминална организација. Имено, употребата на тугите легални бизниси преку поткупување, заплашување или пак преку измама, како и употребата на сопствено развиените бизниси со цел инфилтрирање на „валканите пари“ во легалните текови е едно од обележјата во делувањето на организираните групи.

Влијание врз различни актери со цел прикривање односно избегнување на гонење и санкционирање

Огроман број активности се преземаат од страна на организираните групи со цел избегнување на откривање на криминалните дела, откривање на членовите на криминалните групи како и спречување на гонење и нивно санкционирање. Тука влегуваат користењето на насилство, интимидацијата и

¹⁶... е криминал извршен од страна на криминални групи кои што егзистираат континуирано и кои што употребуваат систематизирано насилство и корупција при реализација на активностите....Финцкенауер анд Воронин

¹⁷ ФБИ го дефинира организираниот криминал како група која што има формализирана структура и чија што основна цел е остварување на профит низ илегални активности.

корупција заради влијание над полициските органи, јавните обвинители, судиите, јавната администрација, но и сите инволвирани лица во судските предмети кои што се на „спротивната страна,.. Понатаму, тука влегува и користењето на политиката и медиумите како средство за реализација на целите и средство за обезбедување на слободно криминално делување. Огромните приходи кои ги генерираат организираниите групи овозможуваат овие влијанија да бидат на мошне високо ниво и со самото тоа дури и закана за функционирањето на правната држава, односно независноста на судството.¹⁸

II 2. КАЗНЕНОПРАВНАТА РАМКА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И ПРОБЛЕМИТЕ НА НАДЛЕЖНИТЕ ИНСТИТУЦИИ ВО БОРБАТА ПРОТИВ ОРГАНИЗИРАНИОТ КРИМИНАЛ

Обидувајќи се соодветно да одговори на сè поголемата експанзија на организираниот криминал, а истовремено и да ги следи меѓународните иницијативи и преземени обврски, Република Македонија во последните неколку години спроведе огромен број нормативни и институционални промени.

На почетокот на 2005 год. во рамките на Министерството за внатрешни работи е креиран Одделот за организиран криминал, а формирано е и Одделение за борба против перење на пари.

Со цел воспоставување на регионална соработка¹⁹ во борбата против организираниот криминал со обвинителствата на државите од Западниот Балкан е склучен Меморандум за соработка.²⁰

Во рамките на Јавното обвинителство на Македонија формирано е Одделението за гонење на сторителите на кривични дела од областа на организираниот криминал и корупцијата. Основањето на истото е предвидено во Законот за јавното обвинителство²¹. Имено, во членот 29 од Законот се утврдува дека ова одделение постапува по:

- ☛ кривични дела за кои што гонењето се презема по службена должност, кои што се извршени од организирана група од најмалку три лица која дејствува одреден временски период со цел да се

¹⁸ Одредени анализи покажуваат мошне силна врска помеѓу судската независност и нивото на организираниот криминал во една земја, Forum on Crime and Society, UNODC, Volume 3, Nembers 1 and 2, December 2003, стр.12

¹⁹ Со националниот акционен план воспоставувањето на регионална мрежа на обвинители беше утврдено како прв приоритет

²⁰ Склучен е и Меморандум за соработка на ЈО на Македонија и Националното биро за борба против мафијата на Р Италија.

²¹ Законот за јавното обвинителство стапи на сила во средината на 2004 год. а нешто подоцна и подзаконските акти, пред сè Правилникот за организација и работа на Одделението за гонење на сторителите на кривичните дела од областа на организираниот криминал и корупцијата.

оствари посредна или непосредна финансиска корист или друг вид материјална корист и која ќе изврши едно или повеќе кривични дела

- ☞ кривични дела за кои е пропишана казна затвор во траење од најмалку четири години
- ☞ кривични дела од областа на корупцијата (иако постапувањето по овие дела не е експлицитно нагласено како и кај другите две категории на дела, сепак, истото се подразбира од понамошниот текст во членот).

Тргувајќи од јасната тенденција на усогласување на ЗЈО со КТОК, а со оглед на тоа што истата само го определува минимумот кој што државите во своите законодавства треба да го опфатат, не изненадува вака широко поставената надлежност на Одделението за гонење на сторителите на кривични дела од областа на организираниот криминал и корупцијата.

Она што можеби зачуѓува е делот „како и за други кривични дела за кои е пропишана казна затвор во траење од најмалку четири години,„ Имено, додека Конвенцијата бара сериозните дела/дело (оние со минимум казна затвор од 4 години) да бидат извршени од страна на организирана група од три или повеќе лица заради остварување на корист за одреден временски период, одредбата од ЗЈО бара делото да е само во групата на сериозни дела (без дополнително да бидат утврдени елементите кои што и ова дело го чинат „организиран криминал,„)²².

Работите дополнително се комплицираат доколку се погледне утврдената надлежност на Одделението во Правилникот за организација и состав на Одделението за гонење на сторителите на кривични дела од областа на организираниот криминал и корупцијата. Правилникот²³ утврдува дека Одделението постапува според кривичните дела утврдени со чл. 29 од ЗЈО (погоре образложен) и според дела кои произлегуваат од меѓународните конвенции ратификувани од Република Македонија како и дела за кои е пропишана казна затвор до пет години за кои постои основано сомнение дека се извршени од страна на организирана група, банда, група или друго злосторничко здружение. Се чини дека со последното се прави обид во надлежност на Одделението за организиран криминал да се вметнат и дела кои што не го исполнуваат елементот „остварување на профит,„

Во настојувањата дефинирањето на тоа што спаѓа во поимот организиран криминал да не биде претесно се отиде во друга крајност. Надлежноста на ова одделение стана прешироко. Сето тоа ја влече со себе опасноста лицата кои работат во рамките на одделението не бидат во можност да одговорат на обврските.²⁴

²² Во согласност со вака поставените работи дури и убиство извршено од едно лице за кое што е пропишана казна затвор од минимум пет години затвор, може да се третира како организиран криминал

²³ Со правилник се утврдуваат и се разработуваат одделни одредби на законите и други прописи заради нивно извршување (чл. 56 од Законот за организација и работа на организите на државната управа)

²⁴ „...тоа е во спротивност со основните цели за создавање специјализирани тела за борба против организираниот криминалитет...“, Системска анализа на законската рамка и соработката меѓу надлежните институции во борбата против организираниот криминал, Т. Витларев, Г. Калајџиев, М. Лабович, Т. Стојановски, Скопје 2005, стр. 16.

Според новиот Закон за судови кој што треба да почне да се применува од јануари 2007 година предвидено е формирање на специјализирани судски одделенија²⁵ надлежни за судење на делата од областа на организираниот криминал во пет основни судови во Македонија.²⁶

Огромен број на измени беа направени и во Законот за кривична постапка²⁷. Дел од нив²⁸ директно влијаат (или би можеле да влијаат) на зголемување на ефикасноста во борбата против организираниот криминал. Пред сè мора да се напомене воведувањето на 8 (нови) посебни истражни мерки кои што овозможуваат поуспешно прибирање на податоци и докази неопходни за водењето на кривичната постапка против извршителите на организираниот криминал:

- ❧ Следење на комуникации и влез во дом и други простории или превозни средства заради создавање услови за следење на комуникации, под услови и постапка утврдени со закон²⁹
- ❧ Увид и пребарување на компјутерски систем³⁰, одземање на компјутерски систем или дел од него или базата за складирање на компјутерски податоци
- ❧ Тајно набљудување, следење и визуелно тонско снимање на лица и предмети со технички средства³¹
- ❧ Привиден откуп на предмети како и привидно давање и примање на поткуп³²
- ❧ Контролирана испорака и превоз на лица и предмети
- ❧ Користење на лица со прекриен идентитет за следење и собирање на информации или податоци
- ❧ Отварање на привидна банкарска сметка на која може да се вложуваат средства што потекнуваат од извршено кривично дело

²⁵ Истовремено се врши и обука на судии кои ќе одлучуваат за предметите од областа на организираниот криминал

²⁶ Чл. 32 од Закон за судовите, Службен весник на РМ бр. 58/06 од 11.05.2006 год.

²⁷ Службен весник на РМ 15/97; 44/02; 74/04 (во понатамошниот текст ЗКП)

²⁸ Се мисли на новелата на ЗКП од 2004 година

²⁹ Во предмет в.в. со делото Криумчарење на мигранти набљудуван пред Основниот суд во Скопје користена е оваа истражна мерка. Притоа, предлогот на еден од бранителите на претресот да се издвојат од списите сите докази кое се прибавени со оваа мерка (листинзи за комуникации, СМС пораки итн.), од страна на судот е одбиен. Имено, бранителот се повикал на непостоење на Закон за следење на комуникации, со што и употребата на овие мерки станува незаконска.

³⁰ Само во еден набљудуван предмет в.в. со делото Криумчарење на мигранти дадена е наредба за примена на истражна мерка пребарување на компјутерски систем.

³¹ Оваа мерка е употребена во предмет набљудуван пред Основниот суд во Скопје во кој голем број на лица се обвинети за кривичното дело криумчарење на мигранти. Покрај бројни правни импликации кои што ги повлекува нивната употреба, истите беа проследени и со технички проблеми при презентирање. Имено, на претресот беа изнесени неколку приговори од страна на бранителите заради препознавање на лица и регистраци на возила на снимките, прескокнување на снимањето, прикажување на лица, објекти и возила кои што не се во корелација со обвинението итн.

³² Во предмет набљудуван пред Основниот суд во Штип во врска со делото примање на поткуп, на пријава на граѓанин обележани се странски банкноти и истите се употребени за побараниот поткуп на осуденото лице. По брза интервенција на МВР лицето е фатено на дело.

❖ Регистрирање на привидни правни лица или користење на постојни правни лица заради собирање на податоци

Се чини дека истите срамежливо се применуваат во нашата практика, две години по нивното воведување.

Со проширувањето на овластувањата што ги има Министерството за внатрешни работи во предистражната постапка и во истрагата, и на овластените лица на Царинската управа како и на Финансиската полиција во точно таксативно наброени кривични дела³³, се чини дека се тргна во насока на бранење на ставот дека, паралелната надлежност на повеќе институции создава конкуренција и со самото тоа поголема ефикасност во реализацијата, се избегнува монополот на само една надлежна установа како и му се пристапува на поблемот од повеќе различни аспекти. Од друга страна пак, ваквата состојба е причина во случај на неефикасно реализирање на задачите одговорноста да се префрла од една на друга институција.³⁴

Од значење е и одредбата од ЗКП според која Јавниот обвинител не е должен да преземе кривично гонење, односно може да се откаже од гонењето ако осомничениот како член на организирана група, банда или друго злосторничко здружение³⁵ доброволно соработува пред или по откривањето или во текот на кривичната постапка³⁶.

Предвидени се и привремените мерки за обезбедување на имот или средства³⁷ што се во врска со кривичното дело како што се: привременото замрзнување, заплenuвање, задржување на фондови, банкарски сметки и финансиски трансакции или пак приноси од кривичните дела. Истите ќе ги нареди судот по службена должност кога се исполнети условите за конфискација на имот и имотната корист. Заплenuвањето пак на криминалните добивки кои што се значителни особено во делата на организира-

³³ Чл. 142-а од ЗКП (1) Овластувањата што ги има Министерството за внатрешни работи, во предистражната постапка и во истрагата ги имаат и лицата на Царинската управа на Република Македонија овластени со закон во случаите кога работат на откривање на кривични дела и нивни сторители и прибирање на докази заради кривично гонење на сторителите за кривичните дела од член 212; 213; 215; 232; 266; 273; 278; 278-а; 278-б; 279; 481-а од КЗ како и за член 59 и 60 на Законот за акцизи и други кривични дела поврзани со увоз, извоз и транзит на стоки преку граничната линија.

(2) Овластувањата што ги има Министерството за внатрешни работи во предистражната постапка и во истрагата ги има и финансиската полиција во случаите кога работи на откривање на кривични дела и нивни сторители и на прибирање докази заради кривично гонење на сторителите за кривичните дела од член 279; 273; 278; 277 од КЗ и други кривични дела кои вклучуваат поголеми и значителни износи на данок, царина или други приходи.

³⁴ „Други практични проблеми при соработката и координацијата во спречување на организираниот криминал“, „Системска анализа на законската рамка и соработката меѓу надлежните институции во борбата против организираниот криминал“ Т. Витларев, Г. Калајџиев, М. Лабович, Т. Стојановски, Скопје 2005, стр. 37

³⁵ „Поим на злосторничко здружение“, Организиран криминал, Владо Камбовски 2005, стр. 169

³⁶ Притоа, таквата соработка и изјава на тоа лице треба да е од битно значење за откривање на кривичните дела и сторителите.

³⁷ Чл. 203-а од ЗКП.

ниот криминал, е ефикасно орудие за справување со истиот а воедно и орудие за компензација на жртвите.

Со внесувањето на новата глава за заштита на сведоците, на соработниците на правдата и на жртвите,, се поставија основите за донесувањето на Законот за заштита на сведоци³⁸, а се внесоа и одредбите за посебниот начин на испитување на сведокот.

Последните заедно со Законот за заштита на сведоци се донесоа како резултат на потребата на обезбедување на ефикасна заштита на оние лица кои што поседуваат битни информации за постапката и чиј што интегритет, здравје и живот се доведени во опасност³⁹.

II 3. НАБЉУДУВАНИ ПРЕДМЕТИ ВО ВРСКА СО ОРГАНИЗИРАНИОТ КРИМИНАЛ ПРЕД ОСНОВНИТЕ СУДОВИ ВО МАКЕДОНИЈА (РАЗВОЈНИ ТЕНДЕНЦИИ НА ПОЈАВИТЕ)

Коалицијата во рамките на проектот „Набљудување на предмети во врска со трговијата со луѓе,, во 2005 год. набљудуваше 35 предмети на 143 рочишта за кривичните дела Трговија со луѓе, Посредување при вршење на проституција и Криумчарење на мигранти. Набљудувачкиот процес продолжи и во 2006 година, сега веќе со новиот проект „Казненоправен одговор на организираниот криминал,, Притоа, предметот на интерес се прошири и на другите форми на организиран криминал кои се јавуваат во Република Македонија. Покрај предметите во врска со претходно споменатите кривични дела, набљудувани беа и предмети кои според активностите на Одделението за организиран криминал при Јавното обвинителство беа утврдени како дела од областа на организираниот криминал.

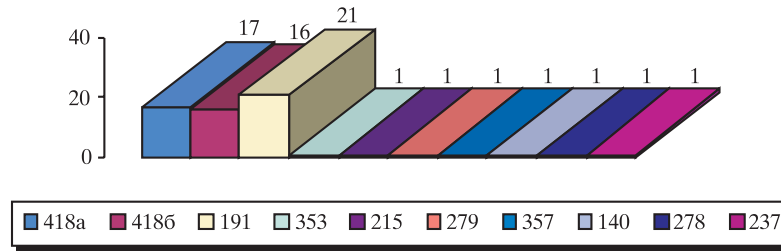
За време на двегодишното набљудување од јануари 2005 до декември 2006 беа следени вкупно 61⁴⁰ предмети на 334 рочишта против 178⁴¹ обвинети лица.

³⁸ Службен весник на РМ, број 38/05

³⁹ Имено, сведоците, соработниците на правдата и жртвите во националното и меѓународно право

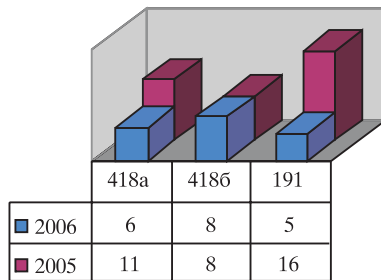
⁴⁰ Четири од нив се вратени на повторно судење по одлука на апелациониот суд и во вкупниот број на предмети се јавуваат два пати заради потребите на дата базата. Притоа два се однесуваат на кривичното дело трговија со луѓе додека другите два на делото посредување при вршење на проституција.

⁴¹ Обвинетите во рамките на предметите кои се вратени на повторно разгледување, се само еднаш регистрирани во вкупниот број на обвинети лице.

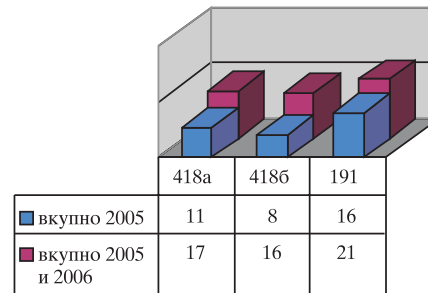

Доколку се направи годишен пресек на предметите по кривични дела може да се забележи дека постои нагло опаѓање на бројот на нови предмети во врска со кривичните дела Трговија со луѓе и Посредување во вршење на проституција во 2006 год⁴². Воедно бројот на нови предмети во врска со делото Криумчарење на мигранти⁴³ се зголемува⁴⁴.

Приказ на нови предмети во 2006 година

Приказ на вкупно набљудувани предмети по години

Доколку ваквата состојба пред нашите основни судови се земе како индикатор за развојното движење на овие појави, на прв поглед се добива впечаток дека нашата земја успешно се справува со феноменот трговија со луѓе редуирајќи го истиот за скоро половина. Меѓутоа, на ваквото гледиште му се

⁴² Проблемот на воспоставување на прецизна граница помеѓу делата трговија со луѓе и посредување при вршење на проституција во судската практика се продлабочува и со големиот број на преквалификации кои се регистрирани во текот на набљудувањето. Најчесто истите се движат во насока на замена на кривичното дело трговија со луѓе со кривичното дело посредување при вршење на проституција. Повеќе за дистинкцијата помеѓу овие две кривични дела види во Извештајот на Коалицијата од 2005, "Сузбивањето на трговијата со луѓе низ практиката на домашните судови", стр. 21

⁴³ Во вкупната бројка на предмети во врска со делото Криумчарење на мигранти се внесени и оние предмети во кои обвиненијата на дел од обвинетите лица се по чл. 418 в во врска со криумчарењето на мигранти

⁴⁴ Иако бројот на нови предмети во врска со делото криумчарење на мигранти во 2006 изнесува осум како и бројот на предмети во однос на ова дело во 2005 може да се заклучи дека постои зголемување на предмети по години затоа што цифрата во 2005 се однесува на затекнати а не започнати предмети во 2005 (три од осум предмети започнале во 2004 год.).

конфронтира друго, дијаметрално спротивно, кое што укажува дека намалениот број на предмети пред нашите судови се должи на промената во делувањето на извршителите на овие дела, а со тоа и неприлагоденоста на нашите органи за гонење кон новите трендови.

Се претпоставува дека класичниот и прилично јавен начин на реализација на делото (во ноќни барови на делови од територијата од земјата која што не беше доволно контролирана од страна на органите на државата особено во постконфликтниот период) се заменува со нов попристаен начин на делување преку користење на салони за убавина, масажи, агенции за вработување итн⁴⁵.

Иако Македонија познава санкционирање на правни лиц⁴⁶ во ниеден предмет истото не се јавува во обвинението.

Истовремено, одредени извори⁴⁷ споменуваат зголемување на трговијата со луѓе со домашни жртви заради сексуална експлоатација иако ваквата состојба во моментот нема потврда во практиката на основните судови пред кои што е минорно присутна⁴⁸.

Одговорот на прашањето кој од овие два пристапа е исправен не може да се бара во постапките пред судот на главниот претрес туку многу пред тоа, уште во рамките на активностите на полицијата и истрагата.

Зголемувањето на бројот на предмети во врска со делото Криумчарење на мигранти, што е регистрирано пред основните судови, според официјалните статистики на органите на прогонот ја следи динамиката

---

⁴⁵ Постои и мислење дека трговците со луѓе се повнимателни и поумни во преземањето на криминалните активности. Имено, на жртвите им се дава минимален надоместо, слободата само делумно им се лимитира а насилството не се врши на отворен начин кој што е карактеристичен за тековните предмети кои се водат пред нашите судови. Со други зборови, се внимава на елементите кои го чинат делото трговија со луѓе со цел одбегнување на кривично гонење (барем за трговијата која што е потешко дело од посредувањето при вршење на проституција во поглед на санкцијата).

⁴⁶ Ако трговијата со луѓе и извршена преку правно лице истото ќе се казни со парична казна, став 6 од членот 418 а, Трговија со луѓе

⁴⁷ Во прифатилиштето за домашни жртви на трговија со луѓе, кое што беше отворено во јули 2005 год. во организација на НВО Отворена порта, до септември 2006 год. згрижени се вкупно 11 жртви (и претпоставени жртви) на трговија со луѓе. Само четири од нив биле вклучени во судска постапка при што една во предмет во врска со делото трговија со луѓе, една во посредување при вршење на проституција и две во противправно лишување од слобода (двете малолетни жртви биле вани во викендичка и им било дозволено движење само до кафаната каде ги давале своите услуги. При обид за бегство, биле пронајдени од страна на обвинетиот и вратени при што им биле нанесени и телесни повреди. Ограничувањето на слободата на движење траела подолго од 30 дена заради што ова дело се класифицира под став пет од чл. 140 од КЗ за кој што е предвидена казна затвор од една до пет години. Сторителот во првостепена постапка е осуден на ефективна казна затвор од 6 месеци).

⁴⁸ И покрај тоа што домашните жртви се јавуваат во многу мал број во постапката пред основните судови, сепак, на во врска со оваа појава во последно време е свртено вниманието и на државните органи и на невладините домашни и меѓународни организации.

на појавата во Република Македонија. Во најголем број случаи причина за миграција е потрагата по работа и подобар животен стандард. Имено, целта на повеќето од мигрантите е поминување на македонско-грчката граница. Колкава е спремноста на истите за реализација на целта може да се види и во готовноста да платат и до 5000 евра за изработка на лажни документи и илегален пренос преку граница.

Непостоењето на прецизна дефиниција на поимот организиран криминал во Македонија, непостоењето на каква било анализа на состојбите со истиот, односно непостоењето на статистички показатели било да се во прашање органите задолжени за кривичното гонење и санкционирање или пак научната мисла, доведе до тоа проблемот организиран криминал сè уште да претставува вистинска енигма и покрај фактот што со години е третиран на од страна на стручната јавност. Ова е парадоксално доколку се спореди со сознанието што го има еден просечен граѓанин⁴⁹ добиено преку медиумите, опкружувањето односно секојдневното живеење.

Имено, од осамостојувањето Македонија помина/поминува болен процес на транзиција проследен со неконтролирано разграбање на општествениот капитал, огромен број на стечајни постапки под повеќе од сомнителни околности, опаѓање на животниот стандард со зголемување на невработеност, со ситуација на вооружен конфликт чијашто корелација со организирани криминални активности дури и во меѓународни рамки претставува ноторен факт итн.

И додека појавните облици на организираниот криминал можат да се забележат преку најобично набљудување на секојдневието, изненадува малиот број на активности на органите оспособени и остручени за справување со оваа појава.

Коалицијата, настапувајќи внимателно во изборот на темата на интерес, започна со следење на главен претрес на оние предмети кои што од страна на Јавното обвинителство односно на Одделението за гонење на сторителите на кривични дела од областа на организираниот криминал и корупцијата беа утврдени како предмети во рамките на темата организиран криминал.

Малиот број податоци не овозможува потемелна анализа на затекната состојба во однос на општата тема организиран криминал, меѓутоа двегодишното набљудување на појавите трговија со луѓе и криумчарење на мигранти кои што „повеќе или помалку“, се дел од истиот, дозволува донесување на заклучоци по однос на некои битни елементи, движење и карактеристики⁵⁰.

⁴⁹ Во согласност индексот за перцепција на корумпираноста од 2005 год. (The 2005 Transparency International Corruption Perceptions Index) на Transparency International Република Македонија се наоѓа на 104 место на листата; <http://www.infoplease.com/ipa/A0781359.html>

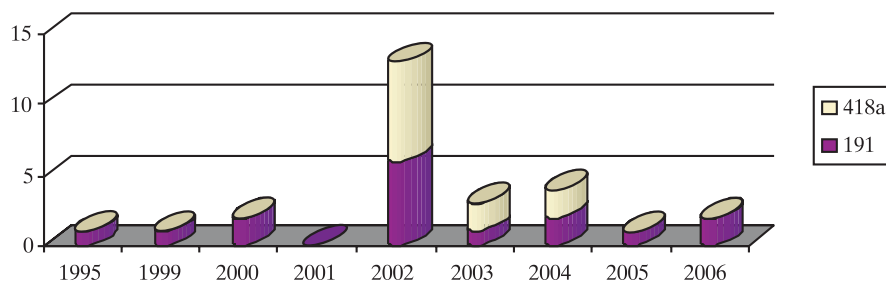
⁵⁰ Според одредени извори (Changing patterns and trends of trafficking in persons in the Balkan region, IOM Report 2004, стр. 84) во Република Македонија оперираат повеќе од 250 криминални групи и тоа во западниот дел од земјата. Од друга страна, пак, во извештајот на Transcrime (The contribution of data exchange systems to the fight against organized crime in the SEE countries, Final report, Transcrime for the Office of the Special Coordinator of the Stability Pact for SEE, November 2004) од истиот период на истражување, се говори за постоење на од 1 до 10 организирани групи (од по десет членови).

Глава III. Трговијата со луѓе во Македонија како дел од организирано криминал

III 1. НЕКОИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ТРГОВИЈАТА СО ЛУЃЕ

Во предметите затекнати пред нашите основни судови во 2005 година како и оние започнати и следени во 2006 година, во врска со кривичните дела Посредување при вршење на проституција и Трговија со луѓе, во најголем број случаи (повеќе од половина) дејствието на извршување се случило (или пак започнало бидејќи најголем дел се трајни кривични дела) во 2002 година, поретко во 2003 и 2004 година, додека сосема исклучително во 2005 година.

Притоа, во обвинителните акти како место на извршување се спомнуваат над дваесетина ноќни барови и локали во Тетово и Гостивар со околните села. Исклучително се појавува и Охрид односно охридските локали и Струга како места на кое настанот се случил. Во најголем број случаи обвинетите лица се сопственици на ноќните барови, иако е висок процентот и на оние кои што работеле како угостители

односно келнери во истите. Учеството на женски лица како сторители на делото изостанува, иако е очигледно од приказните на жртвите дека не ретко женски лица им помагале на извршителите во спроведување на дневните активности и во контрола на жртвите на трговија со луѓе⁵¹.

Како жртви најчесто се јавуваат странски државјанки, главно од Романија и Молдавија. Сосема исклучително се споменуваат и македонски имиња на девојки жртви во кривично правниот настан.

Во Македонија странските жртви биле доведени почесто од Молдавија преку Романија и Србија (Косово) во Македонија.⁵²

Влезот во Македонија најчесто е илегален, преку шума или полиња, со товарни возови или посебни автобуси. На жртвите главно им се одземени пасошите⁵³.

Една од жртвите во предмет набљудуван пред Основниот суд во Тетово (Тет 009) во врска со делото трговија со луѓе, од Молдавија преку Унгарија стигнала во Србија илегално со товарен воз. По сместување во приватен стан во Белград илегално со автобус била пренесена во некоја приватна куќа во Македонија. Пред откривањето на делото била чувана во четири нокни барови во тетовските села.

Слободата на движење им е лимитирана и на истите ретко им било дозволувано да ги напуштат собите во рамките на локалот во кој биле сместени. Најчесто тоа биле подрумски простории додека сексуалните услуги ги пружале или во собите над локалите или пак во блиските хотели.

Во предмет набљудуван пред Основниот суд во Тетово (Тет 009), жртвата во својот исказ појаснила дека немало можности за бегство затоа што едниот прозор од просторијата во која била сместена гледал во дворот на сторителот додека другиот (од надворешна страна) бил закован со даски. Дворот бил ограден со ѕид висок 3 метри.

Секое напуштање на просториите на локалот се одвива во придружба на некои од вработените т.е. инволвираните во делото. Доколку на жртвите им се дозволи излез без придружба, за истиот имале точно определено време на враќање кое не смеело да се надмине.

Една од жртвите/сведоци во предмет набљудуван пред Основниот суд во Гостивар (Гос 007) в.в со делото „Посредување при вршење на проституција“, дала исказ на главен претрес дека не била слободна во движењето. Во ретките ситуации кога одела до пазар или продавница кои што биле во непосредна близина на кафе-барот, секогаш била придружувана од страна на еден вработен во локалот.

Класичната приказна за високи трошоци кои што ги имале трговците заради транспорт или набавка на жртвите и кои што истите морале да ги вратат (отплата на долг) односно обработат со давање на

⁵¹ Само во два предмета како помошник на трговецот се споменува македонска државјанка

⁵² Од Молдавија во некои случаи трасата се одвивала преку Романија па Унгарија или пак Бугарија па повторно преку Косово до Македонија.

⁵³ Во некои случаи жртвата успеала да ги сокрие патните исправи од извршителите. Само во еден случај жртвата платила 1000 \$ за лажни документи (кои што не ги добила).

сексуални услуги се провлекува скоро во сите предмети. Меѓутоа, вообичаено, жртвите и по отплатата на долгот (фиктивен или не), што знае да работат долго без да добијат дури ни мал дел од заработувачката. Келнерите во локалите не ретко имаат улога на чувар, шофер и касиер.

За одржување во покорност користени се различни начини на заплашување како и високо ниво на насилство. Обидите за бегство во најголем број случаи се сурово казнети.

Во предмет набљудуван пред Основниот суд во Тетово (Тет 003) в.в со чл. 418-а од КЗ, жртвата по долго малтретирање се обидела да побегне, но притоа била фатена од страна на осудениот, претепана и оставена гола два часа во шума. При обидот за самоубиство со сечење на вени, со медицинска интервенција од страна на приватна ординација од околните села, била спасена.

Поделени улоги на извршителите на добар и лош во однесувањето кон жртвите, заради подобра контрола на нивното делување, е вообичаено сценарио.

КТОК (чл. 3) се однесува на казнените дела корупција, перење пари и опструкција на правдата, како и на **сериозни дела коишто по природа се транснационални и при чиешто извршување е инволвирана организирана криминална група.**

Се наметнува прашањето дали делото од член 418-а од КЗ по автоматизам влегува во доменот на транснационалниот организиран криминал⁵⁴ или пак станува збор за организирана форма само доколку се запазени минимумот елементи утврдени со Конвенцијата. Трговијата со луѓе претставува **сериозно дело**, т.е. за основниот облик на чл. 418-а од КЗ е предвидена казна затвор од минимум 4 години, што според Конвенцијата е услов делото да се смета за сериозно.

Внатрешната трговија со луѓе иако предизвикува многу внимание кај стручната јавност, сепак, пред основните судови се јавува повеќе како исклучок. Во скоро сите набљудувани предмети станува збор за трговија извршена со **преминување на државната граница** односно во две или повеќе држави.

За „организирана криминална група“, во Конвенцијата се смета кога едно или повеќе⁵⁵ сериозни дела се извршени од структурирана група од три или повеќе лица во одреден временски период со цел да се оствари директна или индиректна финансиска или друг вид материјална корист.

Остварување на профит

Трговијата со луѓе заедно со трговијата со дрога и оружје се наоѓаат високо на листата на најпрофитабилни облици на криминал. Според податоците од ФБИ⁵⁶ трговијата со луѓе на светско ниво годишно генерира 9,5 милијарди долари⁵⁷.

⁵⁴ "По природа, трговијата со луѓе е секогаш организирана зашто вклучува најмалку три страни: продавачот, транспортерот и купувачот", Организиран криминал, В. Камбовски, Скопје 2005, стр.264.

⁵⁵ Во 39% од вкупниот број обвинети лица за делата во врска со трговијата со луѓе станува збор за повторници, Сузбивањето на трговијата со луѓе низ практиката на домашните судови, Виолета Велкоска, Скопје, 2005, стр. 33.

Иако висината на приходот кој што се остварува со трговијата со луѓе во Република Македонија може само да се претпостави, сепак, одредени појави и сознанија можат да ни послужат како индикатори при зацврстување на ставот дека истиот воопшто не е за потценување.

Имено, како осудени лица во постапката пред судот најчесто се јавуваат сопственици на ноќни барови (40%)⁵⁸ кои што во своите локали во скоро една третина од случаите држеле, заради сексуална експлоатација, повеќе од три жртви. Притоа, вредноста на надоместокот за извршената услуга од страна на жртвите се движи од 50 до 100 евра од еден час.⁵⁹

Според исказот на една од жртвите/сведоци во предмет набљудуван пред Основниот суд во Гостивар (Гос 007) в.в со делото Посредување при вршење на проституција, истата заедно со 4 други девојки давале сексуални услуги на ден во просек од 4 до 8 пати во работни денови додека за време на викенд и повеќе.

Сето ова автоматски го покренува прашањето за употреба на личните легални „бизнис структури“, со цел прикривање на приносот од сторениот криминал. Притоа не е исклучена и можноста за инфилтрирање на средства и во туѓи легитимни структури било преку доброволна соработка, преку корупцијата, измама или пак интимидација. Уште повеќе изненадува податокот што во само два случаја било побарано да се утврди материјалната состојба на обвинетиот.

Во предметите пред судот во врска со кривичните дела Трговија со луѓе и Посредување при вршење на проституција, се спомнуваат повеќе од дваесетина ноќни барови во Гостивар(ско) и Тетов(ск)о⁶⁰ во кои што било вршено присилно давање на сексуални услуги од страна на жртвите. Ноќните барови Јагуар (с. Равен) и Американско од Гостиварско; Плејбој од Охрид; Дутко, Дануш, Галарија, Мели, Паша од Тетовско, се само дел од локалите кои се утврдени во предметите по кои е донесена првостепена осудителна пресуда за сторителите на делата.

Притоа, поврзувајќи ги индивидуалните приказни во една генерална слика се добива претстава за сосема **солидната соработка** помеѓу различните ноќни барови при примопредавање на жртвите, било да станува збор за купување и продавање или пак само за размена на една жртва со друга.

Структуралната поставеност

И додека остварувањето профит кај делото трговија со луѓе е елемент чиешто постоење е речиси неспорно, постоењето на структурирана група од три или повеќе лица кое што КТОК го бара за да се

⁵⁶ "Trafficking in Person Report" June 2005, стр. 13; <http://www.state.gov/g/tip/rls/tiprpt/2005/>

⁵⁷ Од седум до десет милијарди долари е проценката на Обединетите нации, "Women in an insecure world-Violence against Women, Facts, Figures and Analysis", стр. 80

⁵⁸ Овој процент е 60 во делата на посредување при вршење на проституција

⁵⁹ Жртвите со кои е тргувано се препродаваат за сума од 2500 до 4000 евра или пак се врши размена на една со друга

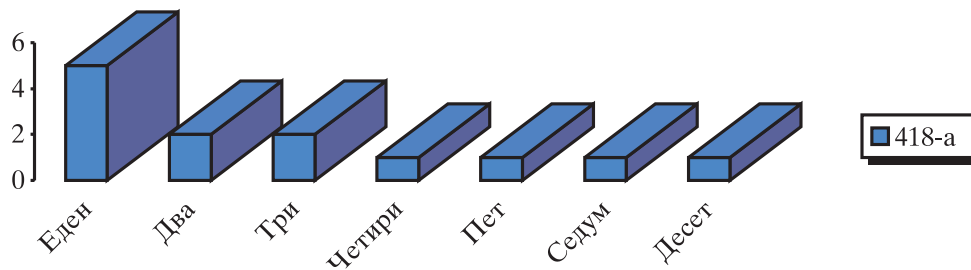
⁶⁰ Исклучително и во Охрид.

говори воопштено за транснационален организиран криминал е нешто што потешко и индиректно би можело да се одреди.

Имено, во 46%⁶¹ од вкупниот број предмети во врска со делото трговија со луѓе станува збор за минимум три (три или повеќе) обвинети лица. Се наметнуваат две прашања: дали во овие 46 % можеме да говориме за „структурирана група“, или не, и дали во останатите 54 % од случаевите автоматски, **не** станува збор за организиран криминал или пак можеби говориме за недоволна успешност на органите за гонење во идентификување на сите актери што учествувале во кривичноправниот настан. Корисно е да се напомене дека во предметите со трговија со луѓе во кои се јавуваат како обвинети едно или две лица, согласно изјавите на жртвите/оштетени во постапката, во кривичноправниот настан најчесто учествувале барем четири други лица (особено следејќи го движењето на купопродажбата на жртвите односно нивните услуги).

Доколку се тргне од ставот дека модерните криминални групи сè повеќе добиваат форма на „индивидуално организиран криминал“, значењето на постоење одредена минимална бројка на учесници во настанот се намалува.

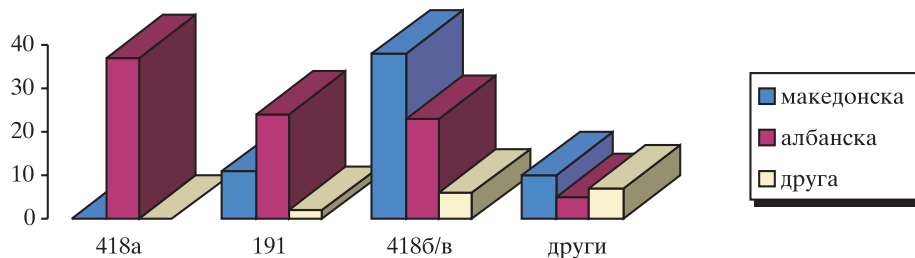
Имено, и покрај постоењето на хомогени организирани групи со хиерархиски поставена структура, во (меѓународната) практика често се јавуваат и релативно независни членови кои се приклучуваат кон одредени структури според потребата на пазарот од нивните услуги односно согласно можноста за остварување на профит. Таканаречените модерни организирани групи многу тешко можат да се категоризираат во однос на структурата т.е. составот.⁶²

Во поглед на националната структура на обвинетите лица за делата од организираниот криминал, може да се заклучи дека во 55 % од случаевите станува збор за лица припадници на албанската етничка заедница, во 36% лица од македонска додека 9 % останува на останатите припадници на зедниците.

⁶¹ Во предметите во врска со делото Посредување при вршење на проституција тој процент изнесува 25

⁶² EU Organized Crime Threat Assessment 2006, EUPOL, 5.1.2 OC Group Structures, стр.12.

Притоа, хомогеноста на структурата во поглед на етничката припадност е на највисоко ниво во предметите во врска со трговијата со луѓе. Имено, во 86% од случаите станува збор за предмети во кои имаме минимум двајца обвинети од иста национална припадност во рамките на еден кривичноправен настан. Доколку се постави како критериум постоење на 1: минимум три лица во рамките на еден предмет, ќе се добие процент од 100% хомогеност на етничката припадност на лицата инволвирани во настанот.

Во предмет набљудуван пред Основниот суд во Тетово(Тет 006) во врска со делото Трговија со луѓе помеѓу обвинетите се јавува само едно обвинето лице Македонец. Обвинението за него се однесува на делото Кримчарење на мигранти за разлика од другите кои се теретат за делото Трговија со луѓе.

Споредено со севкупната состојба во останатите предмети од областа на организираниот криминал, набљудувани од страна на Коалицијата, се наметнува заклучокот дека хомогеноста на групата (или лицата инволвирани во настанот) е многу помала во рамките на другите набљудувани кривични дела.

Трговија со луѓе	хомогено %	хетерогено %
Минимум двајца обвинети	86	14
Минимум тројца обвинети	100	0
Вкупно сите дела од ОК	хомогено %	хетерогено %
Минимум двајца обвинети	65	35
Минимум тројца обвинети	63	37

Податокот дека во сите случаи на хомогена структура во рамките на предметите во врска со делото трговија со луѓе станува збор за лица од албанска етничка припадност, говори во прилог на тврдењето дека во бизнисот со трговија со луѓе „монопол,, држат припадниците на албанската етничка заедница.

Она што можеби изненадува е разликата што постои во поглед на хомогеноста на структурата на обвинетите лица за трговија со луѓе и обвинетите лица за посредувањето при вршење на проституција.

Имено, процентот на предмети во кои што имаме минимум две односно минимум три обвинети лица од иста етничка припадност изнесува 56 односно 60, што упатува на заклучок дека при посредувањето во проституцијата хетерогеноста во националната структура е значително поголема.

Посредување при вршење на проституција	хомогено %	хетерогено %
Минимум двајца обвинети	56	44
Минимум тројца обвинети	60	40

Употреба на насилство во трговијата со луѓе

Посебен интерес предизвикува прашањето за употреба на насилството при реализација на делото Трговија со луѓе. Имено, колку во Република Македонија може да се говори за планирано, систематизирано користење на насилство како средство за остварување на целите, а колку за моментални спонтани ад хок реакции на индивидуалци? Односно, кое е нивото на употреба на насилството и дали се користи само во однос на трети лица надвор од организационата шема како на пример жртвите или органите на прогонот, или пак кон внатрешните членови односно соизвршителите во делото заради одржување на дисциплината во истата, доколку станува збор за организирана група⁶³?

Кривичниот законик како начини на извршување на делото ги дефинира: присилбата односно употребата на сила или сериозна закана, грабнувањето, измамата, злоупотреба на положбата или состојбата на бременост, немоќ или физичка или ментална неспособност на друг, или давањето или примањето пари или друга корист заради добивање согласност на лице кое има контрола над лицето со кое се тргува.

"Силата" која се состои во физичко делување заради совладување на очекуван или постоечки отпор од страна на жртвата, и "заканата" која претставува ставање во изглед на некое зло чие остварување лежи во власта на сторителот и зависи од тоа дали жртвата ќе реагира согласно неговата волја, во најголем број од предметите претставуваат средства за изнудување одредено поведење од жртвата. Имено, според исказите на жртвите сторителите често употребувале физичка сила (тепање со раце, каиш, шишиња, столици), изгладнување, држење во изолација, малтретирање (влечење за коса) како и закана (дека ќе биде претепана, дадена на некој кој што повеќе ќе ја тепа, со нож, пиштол и бомба).

Во предмет набљудуван пред Основниот суд Тетово (Тет 003) в.в со делото Трговија со луѓе обвинетиот ја тепал со каиш по цело тело, се заканувал со нож, бомба и пиштол кои ги имал, ја изгладнувал, ја хранел само со леб. Два дена ја држел во изолација а потоа ја терал да има сексуални односи со клиенти...

При следење на предмет пред Основниот суд во Тетово (Тет 001) осудени ја примил оштетената, ја вработил како келнерка и ја принудувал на сексуални услуги со гостите во кафе-барот. Ако одбиела, ја тепал... и нанел повреди и ѝ ги скршил прстите на двете раце...

Грабнувањето е дело насочено против слободата на движење и слободата на одлучување и, како и измамата, претставува индивидуално кривично дело регулирано со чл. 141 од КЗ. Меѓутоа, во рамките

⁶³ За жал, не располагаме со податоци во однос на внатрешната хиерархиска поставеност на лицата инволвирани во кривичното дело ниту пак за степенот на интимизација во рамките на истиот.

на членот 418-а, сите овие активности се само начин на реализација на дејствијата на извршување на делото Трговија со луѓе.

Во предмет набљудуван пред Основниот суд Тетово (Тет 002) в.в со делото Посредување при вршење на проституција, жртвата додека чекала автобус во некој град во Романија била со спреј испрскана во очи и втурната во возило со кое што била донесена во Македонија. Со закана за употреба на сила била принудена да дава сексуални услуги.

Исто така измамата неретко се користи како средство за обезбедување на покорност и дејствување во саканата насока.

Во предметот суден пред Основниот суд во Гостивар (Гос 7) в.в со кривичното дело Посредување при вршење на проституција, жртвата/сведок во образложението за причините зошто не го пријавила сторителот кога била излезена без придружба изнела дека ѝ било кажано дека и полицијата може да ја препродаде. Сторителот ѝ рекол дека и полицијата е негова. Сведокот бил убеден дека во РМ постојат две полиции македонска и албанска.

Не осврнувајќи се и на посуптилните начини на "убедување" на жртвата, односно начини што значат искористување на ранливоста на жртвата (состојбата на бременост, немоќ или физичка или ментална неспособност на друг) може да се заклучи дека насилство во нашата практика е често придружен елемент при реализација на делото трговија со луѓе во однос на жртвите.

Притоа, најчесто се користи како офанзивна, а не како дефанзивна тактика. Подеднакво се јавува како смислено користено средства заради остварување на адекватна интимидација и одржување на покорност на жртвите и како моментални спонтани и брзи реакции со цел демонстрација на сила. Иако последново, особено ако се јавува во екстремна форма, може да има само контрапродуктивни ефекти од аспект на егзистирање на групата заради привлекување на внимание на јавноста, како и на органите за прогонот.

Влијанија со цел одбегнување на кривично гонење и санкционирање

Според одредени автори, „во Република Македонија проблемот со корупцијата се издига до рамниште на егзистенционален системски проблем што сериозно го загрозува концептот на демократска правна држава, па дури и, набљудувајќи го присуството на овој фактор и во вооружаните конфликти од 2001 година, самото постоење на државата,“⁶⁴

Повикувајќи се на политичките фактори, односно на неодговорноста на носителите на јавните функции, економските фактори односно големата невработеност и зголемувањето на сиромаштијата, продажбата на општествениот и државниот имот под различни влијанија и притисоци, огромниот број на стечајни

⁶⁴ "Корупцијата, најголемото општествено зло и закана за правната држава", Коментар на Законот за спречување на корупцијата и на Законот за спречување на перење на пари, Владо Камбовски и Петар Наумовски, Скопје, 2002, стр. 21.

постапки, развојот на „сивата економија,, како и на недоизграденоста на концептот за независно судство, загрозувањето на безбедносните услови се наметнува како заклучок на ставот дека Македонија има високо ниво на корупција, а со тоа и недоволна ефикасност за нејзино спречување.⁶⁵

Ваквата севкупна политичка, економска и безбедносна состојба претставува одлично поднебје за реализација на криминалните активности од страна на организирани групи, вклучувајќи ги и оние од областа на трговијата со луѓе. Истите, преку корупцијата и другите форми на влијание, делуваат во насока на намалување на ризикот од кривично гонење или пак овозможување на „сигурни,, услови за делување и експанзија на своите активности заради остварување на профит.

Мерките кои што ги превземаат овие криминални групи се разновидни. Постојат мерки што се превземаат заради опструирање на откривањето на криминалните активности, мерки заради сокривање на идентитетот на членовите на групата како и мерки заради одбегнување на обвинение или пак санкционирање на истите.

Дури и во периодот кога трговијата со луѓе особено на одредени подрачја во земјата беше мошне видлива и спроведувана во ноќните барови и локали за кои што дури и обичните луѓе имаа сознанија, преземани беа најразлични мерки за да се отежни процесот на идентификација на активностите и лицата инволвирани во криминалот. На пример, не ретко се случува жртвите да имаат сознанија само за прекарот на сторителите, а не и нивното вистинско име и презиме. Тоа создава проблем при утврдување на идентитетот на трговците со луѓе.

Во предметите се споменува промена на буква од името на девојките /жртви во компјутер од страна на службено лице при нивен влез во земјата заради одбегнување на идентификување на истите при повторно влегување организирано од страна на истите сторители.

И додека од сите набљудувани предмети само во два се споменува инволвираност на овластени лица од Министерството за внатрешни работи во активностите на криминалните групи, реално е да се претпоставува дека замешаноста на истите особено во постконфликтниот период е на значително повисоко ниво⁶⁶.

Во предмет набљудуван пред Основниот суд во Гостивар (Гос 008) во врска со делата посредување при вршење на проституција и злоупотреба на службената положба и овластување еден од обвинетите, овластено службено лице, осуден е на казна затвор затоа што во неколку наврати преку второобвинетиот известувал за полициски рации кои се вршеле во баровите.

Пред Основниот суд во Охрид (Охр 001) набљудуван е предмет во врска со делото по чл. 191 од КЗ, во кој што е донесена осудителна првостепена пресуда за три лица. Во локалот во кој што се вршеле дејствијата

⁶⁵ Корупцијата во Република Македонија, Превентивни и казни мерки за спречување, Михајло Маневски, Скопје 2005.

⁶⁶ Еден од баровите во кој што се одвивало давањето на сексуални услуги од страна на жртва на трговија со луѓе, бил лоциран веднаш до полициската станица во с. Теарце.

на посредување при проституција според изјавата на сведокот, татко на едно од лицата кои што работеле во него, кој што воедно е овластено службено лице и кој што изјавил дека барем двапати неделно го посетувал местото, не била забележана проституција.

Влијанието односно контролата на делувањето на жртвите, потенцијални сведоци во постапката, се врши како преку интимидација, закана и брутално насилство (види погоре), така и преку измама и поткуп. Имено, покрај сервираните или вистинските приказни за корумпираната полиција⁶⁷, жртвите се заплашуваат и со заканите за кривично гонење затоа што се наоѓаат нелегално на територијата на РМ.

При следење на предмет во Основниот суд Гостивар (Гос 001) во врска со делото Трговија со луѓе, една од оштетените/сведок во постапката изјавила дека од страна на обвинетиот (преку девојката која што била спомената како соработник на истиот и која што му помагала во прибирање на средства од корисниците на сексуалните услуги) на неа и на другите девојки им било понудено 50 евра за да кажат дека према нив обвинетиот се однесувал убаво.

Во предмет набљудуван пред Основниот суд во Тетово (Тет 005) во врска со делото Трговија со луѓе бранителот на обвинетиот навредливо однесувајќи се према присутните учесници во постапката на главниот претрес дури и му се заканил на полномошникот на оштетената и заменик-јавниот обвинител. Завршните зборови на последниот беа писмено доставени до сите присутни.

Не толку ретко во предметите во врска со делата Трговија со луѓе и Посредување при вршење на проституција, се има случено однесувањето на бранителите на обвинетите на главниот претрес да биде дрско и навредувачки за останатите учесници во постапката. Меѓутоа, судот во овие предмети не изрекол⁶⁸ ни една парична казна што е предвидено со чл. 74 од ЗКП.⁶⁹

III 2. ПОЛОЖБАТА НА ЖРТВАТА

Во зависност од тоа дали жртвата на кривичното дело Трговија со луѓе во постапката пред судот во фазата на главниот претрес се јавува само како сведок, како оштетено лице или кумулативно, како сведок и оштетено лице, е одреден обемот и видот на активности кои што може да ги преземе во постапката пред судот.

⁶⁷ лица во полициска униформа се појавуваат во барот со цел да се прикаже инволвираноста на полицијата во мрежата на трговија со луѓе

⁶⁸ Имено судот може да го казни со парична казна од 100 до 1000 евра учесникот во постапката кој го навредува судот или лицето што учествува во постапката

⁶⁹ Од вкупно 334 рочишта изечени се пет казни и тоа во еден предмет во врска со делото Криумчарење на мигранти. Во предмет набљудуван пред Основниот суд во Скопје (Ско 003) в.в. со делото Криумчарење на мигранти тројца бранители (еден три пати) по претходна опомена од страна на судијата беа парично казнети во висина од 100, 700 и 1000 евра заради реметење на редот во судницата.

Жртвата на трговија со луѓе, со поднесување на предлог за остварување на имотноправно барање т.е. надомест на штета⁷⁰, во кривичната постапка се стекнува со положба на процесен субјект и со тоа има мошне активна улога и можност да влијае врз разврската на судењето.

Со самото тоа што во исто време оштетеното лице се јавува и како сведок во постапката, процесната позицијата на жртвата не се менува значително.

Меѓутоа, кога жртвата е само сведок во постапката, но не и оштетено лице, ситуацијата е малку поразлична. Лицето е должно да одговори на поканата на судот и да го даде својот исказ лично.

Значи, додека учеството на оштетената во постапката е доброволно и зависи единствено од нејзината желба да се вклучи во процесот, партиципацијата на сведокот е задолжителна и зависи од слободната проценка на судот за потребата од сослушување на истиот.

Меѓутоа, последново важи само во случај жртвата сè уште да престојува на територијата на Република Македонија⁷¹. Доколку жртвата е веќе вратена во матичната земја, нејзиното појавување пред македонскиот суд, во согласност со билатералните договори склучени помеѓу Македонија и земјата на потекло на жртвата, зависи од нејзината слободна волја.

Интересна е ситуацијата кога жртвата ќе се повика да сведочи во постапката пред судот, во периодот кој што според новиот Закон за странци⁷² е предвиден за жртвата на трговија со луѓе да размисли и одлучи дали сака или не сака да се приклучи кон кривичниот прогон⁷³. Имено, согласно чл. 81 од Законот за странци (Дозвола за привремен престој на жртви на трговија со луѓе, период за одлучување), на странец

---

⁷⁰ Имотноправното барање може да се однесува како на надомест на штета, така и на враќање на предмети или на поништување на определена правна работа.

⁷¹ Обезбедувањето на легален престој на жртвите на трговија со луѓе во земјите во кои со нив било тргувано има пресудно значење од два аспекта: прво, заради обезбедување на квалитетна заштита на жртвата и нејзините права и второ, заради обезбедување на ефикасно средство за кривично гонење и санкционирање на сторителите на кривичните дела во врска со трговија со луѓе.

Со оглед на фактот што не ретко жртвите на трговија со луѓе не поседуваат дозвола за престој во земјата на дестинација или пак поседувале, меѓутоа во меѓувреме истата им истекла, во голем број на држави, овие лица се протеруваат од земјата веднаш по откривањето за нивниот статус. На тој начин се поткрепуваат приказните со кои трговците со луѓе им се закануваат на жртвите, дека во случај на пријавување на делото ќе бидат казнети или протерани и се обесхрабуваат жртвите да пристапат до полициските органи. Воедно, се оневозможува пристапот на жртвите до помош и заштита, а државата се лишува од едно од најмоќните средства во гонењето на трговците со луѓе, а тоа е сведокот во постапката.

⁷² Сл. весник 35/06 од 23.03.2006; се применува од март 2007 година

⁷³ Законодавните решенија во врска со статусот на жртвите на трговија со луѓе на различни држави варираат, од оние кои не предвидуваат дозволи за престој на жртвите па до решенија кои им овозможуваат на истите постојан престој во земјата на дестинација. Некои земји издавањето на дозвола за привремен престој го условуваат со согласноста на жртвата да учествува во судската постапка како сведок против трговците со луѓе, додека други земји овозможуваат престој на жртвата независно од нејзината партиципација во постапката, со цел обезбедување на

за кого постојат основи на сомнение дека е жртва на трговија со луѓе му се овозможува период на одлучување во траење од два месеци во кој што треба да се изјасни дали ќе соработува со надлежните државни органи во откривање на кривичните дела и сторителите или пак ќе се врати во својата држава. Додека Законот за странци ѝ го дава правото на жртвата да реши во однос на нејзината партиципација во постапката пред судот како сведок, Законот за кривичната постапка не предвидува можност за доброволност во решавањето дали ќе сведочи или не⁷⁴.

Во 82% од случаите жртвите имаат предјавено имотноправно барање, додека во 18% се јавува само како сведок во постапката.

Обезбедување на правна помош

Жртвата како оштетено лице во постапката може своето право да го остварува преку лице овластено да презема процесни дејствија во кривичната постапка во име и во интерес на жртвата односно преку полномошник.

Во сите набљудуваните предмети во кои жртвата се јавува како оштетено лице во постапката истата е застапувана од страна на полномошник.

Кога жртвата се јавува само како сведок во постапката нема право на полномошник. Исклучително, и покрај тоа што жртвата не поднела имотно правно барање, истата била придружувана од страна на полномошник.

нејзина заштита (Во **Австрија** доколку жртвата одлучи да сведочи против сторителите на кривични дела во врска со трговија со луѓе, може да ѝ се одобри дозвола за престој за време на траењето на процесот, односно можно е да се одложи нејзиното враќање во матичната земја. Во спротивно, доколку не се согласи на учество во постапката, истата ќе биде депортирана. Најчесто, во праксата на Австрија, депортацијата на жртвите само се одлага, за разлика од издавањето на дозволи за привремен престој што претставува реткост и главно зависи од околностите на случајот и регионот во рамките на државата -www.femmigration.net/victims).

Додека во одредени држави, на жртвите им се овозможува период за размислување дали да сведочат на суд или не, во други таквото право не им е доделено (Во **Германија** периодот за решавање за подигање или не на обвинение/тужба од страна на жртвата изнесува 4 недели, додека во **Холандија** тој временски период е три месеци. **Белгискиот** закон ѝ овозможува на жртвата период од 45 дена да одлучи за поднесување на обвинение против сторителите на кривичното дело трговија со луѓе. Доколку жртвата се реши да не соработува со властите, по истекот на истиот, таа се враќа во матичната земја). Можноста за постојан престој на жртвата во земјата на дестинација е различно регулирано зависно од ефикасноста на стратегијата на земјите за заштита на жртвите и сведоците на трговија со луѓе.

⁷⁴ Од правилото дека, секое лице повикано како сведок е должно да сведочи, постојат исклучоци само во ситуациите кога одредено лице не смее да се сослуша како сведок и кога во посебни околности одредени лица се ослободени од должноста да сведочат. Во првиот случај станува збор за лице кое со својот исказ би ја повредило должноста за чување на службена или воена тајна или за бранител на обвинетиот за она што му било доверено како на свој бранител.

Во вториот случај се јавуваат лица кои можат, но не мораат да сведочат⁷⁵ и истите се таксативно наброени во Законот за кривична постапка

		Поднесено имотноправно барање		Вкупно
		да	не	
Полномошник	да	18	0	18
	не	3	4	7
Вкупно		21	4	25

Полномошникот на оштетената во 66% од вкупниот број на рочишта бил присутен во постапката пред судот. Притоа, во 74 % станува збор за присуство на предмети во врска со кривичното дело Трговија со луѓе додека во 57% за предмети во врска со делото Посредување при вршење на проституција.

Во РМ не постои институционализиран начин на давање на правна помош.

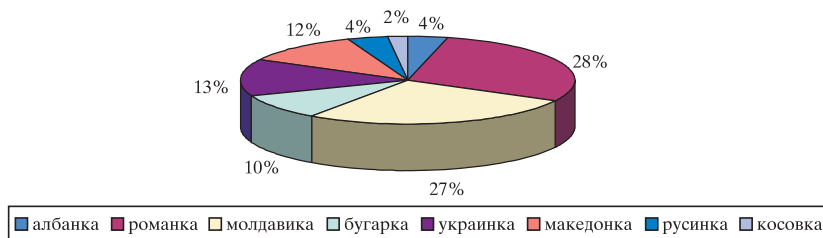
Во сите предмети в.в. со трговија со луѓе жртвите (само со странско државјанство)⁷⁵ биле застапувани од две лица ангажирани од страна на Меѓународната организација за миграција (ИОМ) и адвокатска комора на Македонија⁷⁶.

Присуство на жртвата на главниот претрес и активна улога во кривичната постапка

Жртвата како оштетено лице во постапката има право да биде повикана на главниот претрес. Притоа, со оглед на тоа дека во скоро сите набљудувани случаи жртвата (странски државјанин) се повикува на главниот претрес откако веќе била претходно вратена во матичната земја, поканата се врачува според одредбите од ЗКП за давање меѓународна правна помош и извршување на меѓународните договори во кривичноправните предмети.

Во рамките на сите следени предмети во доменот на трговијата со луѓе и посредувањето при вршење на проституција регистрирани се вкупно 75⁷⁷ жртви, сите од женски пол.

Во 28% од случаите станува збор за државјанки на Романија, 27% на Молдавија и во помалку значителен обем, државјанки на Бугарија, Украина итн.

⁷⁶ За домашните жртви на трговија со луѓе во рамките на проектните активности на НВО Отворена порта, во прифатилиштето се обезбедува и давање на правна помош.

⁷⁷ Средствата за надомест на полномошниците на жртвите се обезбедени од меѓународни фондови.

Доколку се набљудува врската помеѓу потеклото на евентуалните жртви и видот на предметите односно кривичното дело во предметите пред судот, се забележува дека бројот на инволвираните жртви во трговијата со луѓе е скоро изедначен со оној во посредувањето при вршење на проституцијата.

Земја на потекло на жртвата	Кривично дело ⁷⁸		Вкупно
	Член 418-а, Трговија со луѓе	Член 191, Посредување во вршење на проституција	
Албанија	1	1	2
Бугарија	3	2	5
Македонија	2	4	6
Молдавија	5	9	14
Романија	8	7	15
Украина	1	6	7
Косово	1	0	1
Русија	0	2	2
Вкупно	23	29	52

И кај двете кривични дела најмногу се застапени жртвите од Молдавија и Романија.

Македонски државјанки како жртва се јавуваат само во три предмети⁷⁹.

Скромните податоци за возраста на евентуалните жртви говорат дека 7 (околу 10 %) девојки во рамките на пет предмети биле малолетни. Две се појавуваат во предмети во врска со делото Трговија со луѓе додека пет во врска со делото Посредување при вршење на проституција⁸⁰.

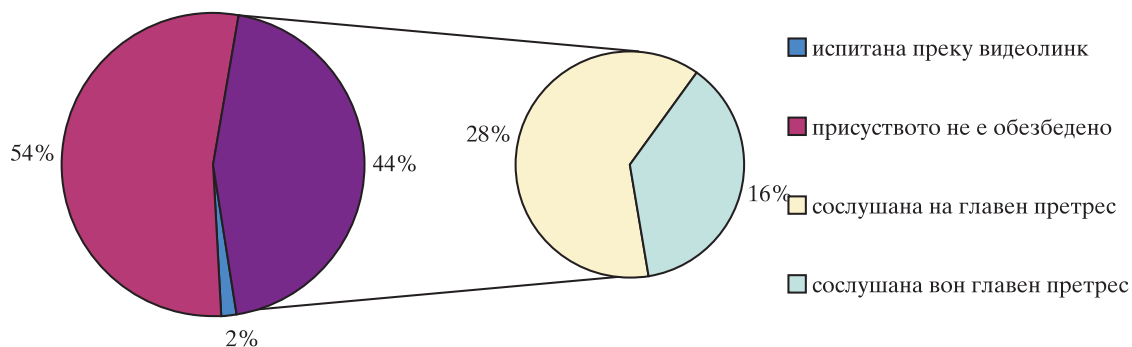
Во 44% од случаите жртвата е лично сослушана. Нејзиното присуство најчесто е обезбедено со помош на СЕКИ центарот⁸¹. Во сите останати случаи, читан е исказот даден во истрага. Притоа, како причина за отсуство од главниот претрес се јавува или недостапноста на жртвите на државните органи односно неможноста да бидат најдени на познатите адреси или пак нивната неподготвеност да сведочат.

⁷⁸ Само една жртва се јавува во два различни предмета.

⁷⁹ Во еден случај станува збор за почината жртва..

⁸⁰ И покрај постоењето на одредбата од ЗКП (ст. 4) согласно која што сослушувањето на малолетното лице (кое мора да се врши претпазливо за да не влијае врз психичката состојба натоа лице), доколку е потребно, ќе се врши со помош на педагог или друго стручно лице, сепак во практиката на нашите судови истата нема примена.

⁸¹ Од суштествено значење за обезбедувањето на присуството на сведоците жртви на трговија со луѓе во судската постапка во Р Македонија има СЕКИ Центарот (Southeast European Cooperative Initiative). Тој претставува независна дипломатска мисија со статус на меѓународно правно лице регистрирано во Букурешт-Романија кој што делува врз основа на Договорот за соработка и превенција во сузбивањето на прекуграничниот криминал. Во рамките на активностите на работната група за борба против трговија со луѓе и илегална миграција, во текот на 2004 год.

Од вкупниот број на ситуации кога жртвата била лично сослушана, во 16% сослушувањето било надвор од главниот претрес затоа што не постоеле услови за одржување на истиот.

КД за кое се води постапката		Главен претрес		Вкупно
		Вон ГП	На ГП	
418 Трговија со луѓе	Се сослушува лично	8	3	11
191 Посредување во вршење на проституција	Се сослушува лично	2	14	16
	Видеоконференциска врска	0	1	1
Вкупно		10	18	28

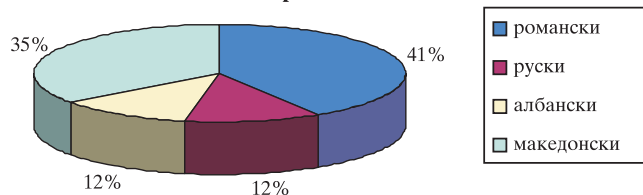
Право на адекватен превод

Жртвата, било да се јавува како сведок или како оштетена во постапката, има право на бесплатна помош на преведувач, ако не го разбира или зборува јазикот на постапката. Иако проблемот со адекватен превод на јазикот на жртвата, која најчесто е странец, се споменува како еден од поголемите проблеми со кои се соочува судството, сепак, од нашата анализа може да се уочи дека преводот при сослушувањето на жртвата главно бил на задоволително ниво⁸². Во најголем број на случаи користен е романскиот јазик од страна на жртвата во постапката.

биле доставени 20 барања за пронаоѓање на 48 сведоци жртви на трговија со луѓе и присилна проституција. Од вкупно пронајдени 15 лица, 11 се обезбедени за претрес пред основните судови во Македонија. Во 2005 год. пронајдени се 18 странски државјанки од вкупно 24 поднесени барања за пронаоѓање од кои 11 биле согласни да се појават на закажан главен претрес во основните судови. -"Иницијатива за соработка на земјите од југоисточна Европа-СЕКИ", Елизабета Илиева, Судиска Ревизија, бр. 2. септември 2006 год.

⁸² Само во еден случај преводот обезбеден заради сослушување на жртвата сведок бил со изразено лош квалитет.

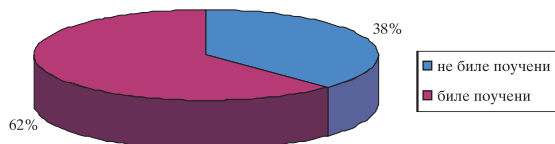
Јазик користен во постапката од страна на жртвата

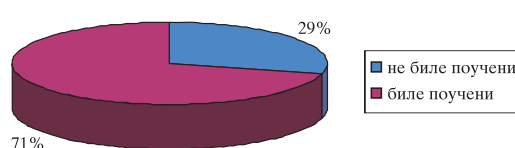
Право да не одговара на одделни прашања

Доколку жртвата сведок со својот исказ би се изложила себеси на тешка срамота, не е должна да одговори на одредени прашања. Во ЗКП е предвидена обврска судот да го информира сведокот за ова свое право.

Право на сведокот да не одговара на одделни прашања-2005 и 2006 год.

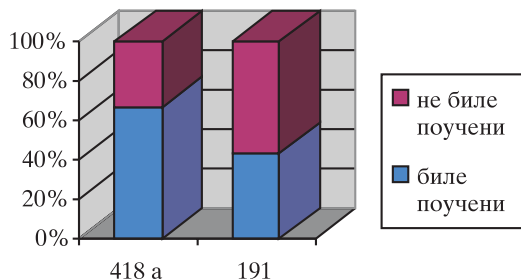

право на сведокот да не одговара на одделни прашања-2005

До согласност со расположивите податоци сведокот во постапката во 38 % од случаевите не бил информиран за ова свое право при сослушувањето. Доколку овој податок кој се однесува на вкупно 54 набљудувани предмети во врска со делата Трговија со луѓе, Посредување при вршење на проституција и Криумчарење на мигранти по двегодишно набљудување се спореди со податокот за истите дела во 2005 година, ќе се дојде до заклучок дека постои зголемување на процентот на ситуации кога сведокот не бил информиран за ова свое право.

Меѓутоа, доколку се издвојат податоците само за делата Трговија со луѓе и Посредување при вршење на проституција процентот на лица сведоци кои што не биле поучени за одноското право се зголемува на 46%.

Право да предлага нови докази и да поставува прашања на сведоци, вештаци и обвинети

Жртвата има право до завршување на главниот претрес да предлага да се изведат нови факти и прибават нови докази. Ова право ретко се користи⁸³.

Воедно, жртвата/оштетената во постапката по одобрение на претседателот на Советот може непосредно или преку својот полномошник да им поставува прашања на сведоците и вештаците. Мошне ретко (само во две ситуации) се случува полномошникот да му постави прашања на обвинетиот за неговата имотна состојба со цел утврдување на висината на имотноправното барање.

Право да го образложи имотноправното барање

Оштетената има право, по завршувањето на доказната постапка, не само да го образложи имотноправното побарување туку и да заземе став и да ги анализира изведените докази од кои што зависи не само кривичната одговорност на обвинетиот, туку и судбината на имотноправното побарување.

Во предметите набљудувани од страна на Коалицијата, полномошникот на оштетената жртва најчесто писмено го поднесува имотноправното барување а поретко устно се осврнува на истото. Во најголем број случаи (околу 70%) тоа се прави во завршните зборови на претресот.⁸⁴

Право на судење на кое е исклучена јавноста

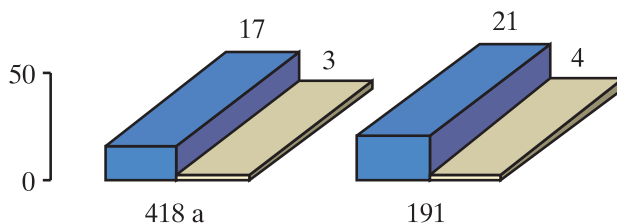
Законот за кривична постапка на Македонија предвидува можност за исклучување на јавноста од целиот главен претрес или пак само дел, било по службена должност или пак на предлог на странките и тоа заради: чување на тајна, чување на јавниот ред и мир, заштита на моралот, заштита на личниот и интимниот живот на оптужениот, сведокот или оштетениот и заштита на интересите на малолетникот.

Тргувајќи од високото ниво на чувствителноста што предметите во врска со трговија со луѓе и посредувањето при вршењето на проституција го имаат, а земајќи ја предвид пред сè потребата за избегнување на секундарна виктимизација на жртвата, внимание се посвети на зачестеноста на исклучувањето на јавноста особено при давање на исказ од страна на оштетената - сведок во постапката.

---

⁸³ Освен двете ситуации кога полномошникот му поставил прашања на обвинетото лице во постапката, во други два случаи прашања ѝ биле поставени и на жртвата сведок во постапката

⁸⁴ Една од забелешките на судечките судии кон полномошниците е премногу доцното доставување на имотноправното барање со што се оневозможува навремено давање наредба за вештачење (кое би било најцелесходно уште во истрагата) а со тоа и решавање по истото. Само во еден набљудуван предмет ова барање било доставено уште во фазата на истрага.

Од вкупно 38 предмети јавноста е исклучена во 7 од нив и тоа во два предмета заради заштита на малолетникот (оштетената сведок), додека во останатите заради заштита на моралот и личниот и интимниот живот на сведокот/оштетениот. Во два од нив станува збор за делото Трговија со луѓе додека во останатите три за предмети во врска со делото Посредување при вршење на проституција⁸⁵.

Заштитата на жртвата сведок во постапката

Следејќи го примерот на скоро сите национални законодавства (на земјите со континентално право) и меѓународните текови во борбата против организираниот криминал, Република Македонија обезбедува заштита на сведокот во постапката преку одредбите во рамките на Законот за кривична постапка и одредбите на Законот за заштита на сведоци⁸⁶.

Законот за заштита на сведоците стапи на сила во јануари 2006 година. Во предметите следени од Коалицијата одредбите од истиот немале практична примена.

Посебен начин на испитување на сведокот во рамките на кривичната постапка

Во рамките на Законот за кривична постапка имплементирани се одредби кои го регулираат посебниот начин на испитување на сведокот и тоа преку сослушување на сведокот само во присуство на судијата и јавниот обвинител на место кое гарантира заштита на идентитетот или пак преку употреба на телефонска или видеоконференција.

Посебниот начин на испитување на сведокот досега е употребен само во еден набљудуван случај и тоа во врска со делото Посредување при вршење на проституција. Имено, сослушување на жртвата сведок во постапката со помош на видеоконференциска врска е извршено во основниот суд во Тетово⁸⁷.

Исто така, законот овозможува сведокот да го ускрати изнесувањето на личните податоци (името и презимето, името на таткото, занимањето, престојувалиштето, возраста и односот со обвинетиот), ако

⁸⁵ На набљудувачите на Коалицијата само во една ситуација не им бил дозволен пристап во канцеларијата на судијата во која се заседавало со образложение дека предметот ќе биде одложен.

⁸⁶ Службен весник на РМ, 38/05

⁸⁷ Предметот по 20 одлагања сју уште не е првостепената постапка.

постои веројатност дека со давањето исказ или одговор на определено прашање би се изложил себеси или свое блиско лице на сериозна опасност по животот, здравјето или физичкиот интегритет.

Во текот на набљудувањето не е забележан случај на ускратување на изнесување на податоци од страна на сведокот во постапката⁸⁸, што не наведува на заклучок дека или не постоела сериозна опасност по животот, здравјето или физичкиот интегритет на сведокот (што би било чудно со оглед на чувствителноста на темата на набљудување, високиот степен на насилство со кој трговијата со луѓе е проследена, како и проценката на висок степен на ризик на сведоците кои одлучуваат да сведочат во постапката пред судот) или сведокот не е информиран за правото да го ускрати изнесувањето на личните податоци.

Во ЗКП нема одредба која изрично налага обврска на сведокот да биде известен за правото да го ускрати изнесувањето на податоците споменати погоре.

Причината воедно може да се бара и во друг правец. Имено, на сведокот кој го ускратил изнесувањето на горенаведените податоци, доколку се утврди дека е основано постоењето на опасност, во рок од 24 часови му се обезбедува заштита преку вклучување во Програмата за заштита на сведоци. Притоа, не постои можност за употреба на одредбите за посебниот начин на испитување на сведокот во постапката. Доколку се тргне од фактот дека Програмата за заштита на сведоци е проследена со висока цена на чинење и мобилизација на големи човечки ресурси и дека се активира (или би требало да се активира) само во исклучителни случаи, тогаш моменталната законска солуција во која што не е можно во состојба на опасност по сведокот при изнесување на одредени податоци да се активираат одредбите за посебниот начин на испитување (особено видеоконференциската врска) е нелогично.

Можноста за испитување на сведокот во просторија различна од судницата само во присуство на судијата и јавниот обвинител нема сеуште практична примена. Причините се бараат како во насока на постоење на опасност за злоупотреба на правата на обвинетото лице во постапката⁸⁹ така и во проблемот на недоволна законска разработеност на начинот на кој што испитувањето ќе се врши.

Можност за испитување на жртвата без присуство на обвинетиот

Советот во исклучителни ситуации може да одлучи да го отстрани привремено обвинетиот од судницата доколку жртвата-сведок одбива да даде исказ во негово присуство или, пак, околностите укажуваат дека во негово присуство нема да ја зборува вистината.

Само во една ситуација жртвата-сведок била испитана во отсуство на обвинетиот на начин погоре наведен. Имено, на жртвата прашања во однос на исказот даден на главен претрес без присуство на обвинетите и нивните бранители, и биле поставени на следното рочиште.

⁸⁸ Само во еден предмет жртвата сведок одбила да даде податоци за местото на живеење во матичната земја, меѓутоа истото не е во ситуација покриена во согласност со чл. 223-а. Притоа постапката продолжила без да се инсистира на одговор

⁸⁹ Пред сè правото на обвинетиот да ги испитаа сведоци кои што го товарат.

Компензација на жртвите и конфискација на имотот и имотната корист во предметите во врска со трговијата со луѓе

Со развојот на новата казненоправна философија за концептот на човековите права, се постави и нова ориентација на современата криминална политика, во насока на релативизирање на претпоставката за државата како генерална жртва и издвојување на преден план на поединечната жртва⁹⁰

Голем број на меѓународните документи кои ги поставија основите на реформата на казнените законодавства, обезбедуваат заштита на интересот на жртвата, пред сè, пристапот на жртвата кон системот на казнена правда и нејзиното ефикасно извршување, реституцијата, компензацијата, социјалната помош и заштита од секундарна виктимизација.

Така на пример, според членот 6 (ст.6) од **Протоколот за превенција, сузбивање и казнување на трговија со лица, особено жени и деца, со кој се дополнува Конвенцијата на Обединети нации против транснационалниот организиран криминал**, секоја држава членка има обврска да обезбеди нејзиниот домашен правен систем да содржи мерки со кои на жртвите на трговија со луѓе им се нуди можност да добијат надомест за претрпената штета.

Препораките П (2000) 11 и П (85) 11 на Министерскиот совет им налагаат на земјите-членки обврска да им наредат на сторителите на кривичните дела да им платат обештетување на жртвите на трговија со луѓе.

Хашката министерска декларација ги поттикнува земјите-членки да ги мобилизираат државните и приватните извори (вклучувајќи го и основањето нови извори) во насока на исплата на обештетување на жртвите на трговија со луѓе.

Се забележува тренд на современото законодавство преку развивање на државни програми за компензација на жртвите да овозможи реализација на должноста на државата да ја компензира жртвата во сите случаи кога тоа не може да се изврши од сторителот или други лица⁹¹.

⁹⁰ Камбовски Владо, Свртување на казненото право кон жртвата на делото, Казненоправна реформа пред предизвиците на XXI век, Скопје, 2002, стр.198.

⁹¹ Според **Criminal justice act** на **Ирска** од 1993 година, судот може да донесе одлука за компензација на жртвата од страна на обвинетиот со донесувањето на пресудата, за секое кривично дело.

Доколку осудениот не ја изврши компензацијата во одреден временски период, судот може да издаде наредба за намалување на плата или пак налог за приведување.

Жртвата може да добие компензација и согласно системот за компензација на повреди од кривично дело, воспоставен од Одделот за правда, еднаквост и судски реформи, и спроведуван од страна на Трибуналот за компензација на кривични повреди. Овој систем овозможува надомест на трошоци и загуби настанати како директен резултат на дела на насилство или во обид за помагање при спречување на извршување на кривично дело или спасување на човечки живот.

Болката и страдањето не претставува основа за компензација на жртвата. Исто така, компензација нема да биде наредена во следниве случаи:

Компензацијата на жртвата се реализира со поднесување на имотноправно барање во кривична постапка. Предлог за остварување на имотноправното барање се поднесува до органот до кој се поднесува кривичната пријава или до судот пред кој се води постапката најдоцна до завршувањето на главниот претрес пред првостепениот суд⁹².

За имотноправните барања одлучува кривичниот суд. Имено, **со пресудата со која обвинетиот се огласува за виновен** судот одлучува целосно или делумно за имотноправното барање. Доколку доказите во кривичната постапка не даваат доволна основа за целосно или делумно пресудување на имотноправното барање, а за нивно дополнително обезбедување постои опасност од неоправдано оддолжување на кривичната постапка, судот со пресудата ќе го досуди само основот, или основот и делумно износот на имотноправното барање, а за износот на имотноправното барање или остатокот од тој износ ќе донесе дополнителна пресуда.

Доколку износот на имотноправното барање не може да се утврди со други докази или изведувањето такви докази би водело кон значително одолговлекување на постапката, судот со дополнителната ов: пресуда ќе го досуди износот на имотноправното барање или неговиот дел определувајќи правичен надомест⁹³.

Кога судот донесува ослободителна пресуда ќе ја упати оштетената да го оствари своето имотно правно барање во спор.

Според расположивите податоци, од сите предмети во врска со делата трговија со луѓе и посредување при вршење на проституција во кои што било поднесено имотноправното барање во 70% од предметите била донесена осудителна пресуда. Во 20% пресудата била ослободителна додека во останатите случаи или не е завршен предметот или пак заради писмено доставување на пресудите а не нивно објавување недостасуваат податоци.

-
- Ако загубата е помала од 64,49 ЕУР
  - Доколку жртвата живеела заедно со осуденото лице
  - Доколку повредата е резултат на сообраќаен деликт
  - Доколку жртвата (разумно) не му помогне на Трибуналот

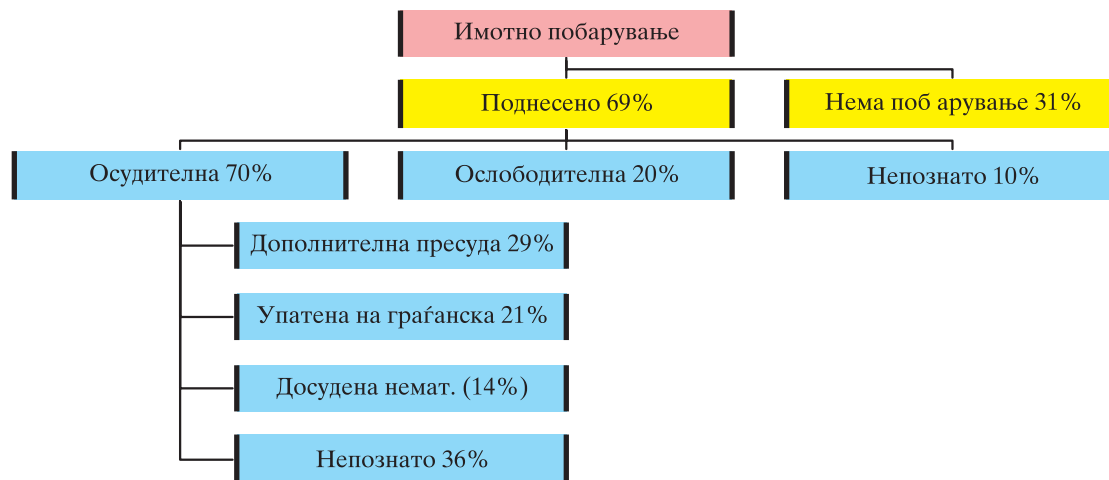
При утврдување на висината на компензацијата, Трибуналот ќе земе предвид неколку фактори:

- Дали станува збор за повреда со долгорочни или краткорочни ефекти или пак за смрт на жртвата
- Дали жртвата е корисник на други бенефиции за време додека е отсутна заради повредата
- Дали жртвата претходно била компензирана од напаѓачот

Трибуналот може да ја редуцира вредноста на компензацијата или да не ја дозволи истата доколку жртвата има учество во настанот (самата го иницирала) или пак заради нејзиниот карактер, начин на живот или претходна осудуваност.

⁹² Иванчо Стојанов, Оштетениот како спореден субјект во кривичната постапка, Македонска ревија за казнено право и криминологија, 1996, стр. 51

⁹³ чл. 101 од ЗКП.

Од пресудените предмети каде што обвинетите лица биле прогласени за виновни, во 29% од случаите судот решил да донесе дополнителна пресуда во однос на основот и износот на побарувањето за надомест на нематеријална штета⁹⁴. Надоместокот на материјални трошоци кои што најчесто се движат во висина од 98.023, 00 ден. полесно (и почесто) се досудува.

Во 21% од случаевите судот, и покрај јасно утврдената обврска да за имотноправното барање одлучи во рамките на кривичната постапка кога донесува осудителна пресуда, оштетената ја упатил на граѓанска парница.

Само спрема две оштетени, жртви на трговијата со луѓе, судот досудил надомест на нематеријална штета во висина од 100.000, 00 ден. и спрема една во висина од 216. 666, 00 ден. по број⁹⁵ на обвинети лица⁹⁶.

При определувањето на нематеријалната штета особено во состојба на недостиг на практика во областа на трговија со луѓе, се јавуваат огромен број на проблеми.

Имено, жртвите, како резултат на континуирано брутално физичко и психичко малтретирање од страна на трговците со луѓе, често се подложни на повреди, депресији, несоници, вознемиреност и посттравматски шок. Заради присилбата на сексуални односи со голем број клиенти, можноста да бидат заразени со сексуално преносливи болести е голема⁹⁷. Се случува да бидат подложени на абортус, што секако

⁹⁴ Имотноправното барање во предметите на трговија со луѓе најчесто се однесува на надомест на материјална штета и нематеријална штета (надомест за претрпени физички болки, за претрпени душевни болки поради намалување на животната активност, повреда на угледот, честа, слободата или правата на личноста, како и за страв).

⁹⁵ Притоа бројот на обвинетите лица во односниот предмет е 7

⁹⁶ Досега во ниеден случај компензацијата не била реализирана

⁹⁷ Најчесто на жртвите не им било дозволено одење на лекар ниту пак користење на презервативи.

влијае на состојбата на репродуктивните органи. Лошите хигиенски услови и слабата исхрана се фактори кои влијаат на севкупната здравствена состојба на жртвата.

При определување на надоместот за физичката болка⁹⁸, која претставува чисто субјективен феномен, треба да се земе предвид квалитетот на болката, локалитетот и интензитетот на истата. Последното зависи од индивидуалната толеранција на болката што пак од друга страна претставува променлива категорија врзана не само за изворот, туку и во случај на ист извор за различни услови во кој тој се наоѓа. Перцепцијата за болка е врзана за душевната состојба на повредениот што го наметнува заклучокот дека психичката реакција на болка е многу индивидуална и различна, а со самото тоа и тешко мерлива категорија.⁹⁹

При вештачење на претрпена душевна болка во случај на силување¹⁰⁰ која, вообичаено, претставува составен дел од животот на жртвите на трговија со луѓе, треба да се земат предвид разновидните реакции во сферата на психичкиот живот на лицето. Односно, треба да се оцени степенот на стресното доживување на ситуацијата, трајните или краткотрајни психички доживувања и растројства, да се поврзе невротичноста, депресивноста, неспокојството, срамот, стравот (доколку постојат) со чинот (ситуацијата).

Стравот¹⁰¹, заедно со физичката болка претставуваат најчесто барана основа при вештачење на нематеријална штета¹⁰². Во судската практика, вообичаено се говори за два вида на страв: примарен и секундарен. Првиот, кој е најчесто интензивен и релативно краткотраен се јавува во ситуација кога постои непосредна опасност за личниот интегритет (страв за своето постоење), додека вториот е во непосредна врска со самото повредување.

Вештачењето треба да даде одговор на прашањето дали постои страв или не, од каков карактер е истиот, колкаво е времетраењето, интензитетот, доколку постојат последици какви се итн.

Во последно време, особено внимание му се посветува на посттравматското стресно пореметување. Травматскиот процес е директно зависен од присутните ризици или заштитни фактори. Една од можните

---

⁹⁸ Според податоците од извештајот на ИОМ 2004 (Changing patterns and trends of trafficking in persons in the Balkan region) за движењето на процентите на жртвите кои пријавиле физичка злоупотреба во транзитниот центар во Скопје, може да се заклучи дека употребата на физичка сила спрема жртвите на трговија со луѓе е во постојан пораст. Имено 31% од вкупните жртви биле физички малтретирани во 2001, 57% во 2002 год., 67% во 2003 год.

⁹⁹ Љ. Новотни, Судска психијатрија, стр.30

¹⁰⁰ С. Пејковска, Д. Мирчевска, М. Кујундиска, П. Кировски, В. Филоvsка, Силување и нематеријална штета, Македонска ревија за казнено право и криминологија, 1998, бр. 1 стр. 143

¹⁰¹ Според една од многуте дефиниции за стравот (Капор, 1961), стравот претставува интензивна, краткотрајна, непријатна и нагло настаната состојба на напнатост, со интелектуална содржина, во присуство на одредена опасност (нивоа на стравот: ужас, вознемиреност, стравување, стреснување, трема, гроза, паника)

¹⁰² Б. Жадиковски, П. Кировски, М. Левенски, Надомест за стравот, болката и психичкото страдање, Македонска ревија за казнено право и криминологијата, 1998, бр. 1. стр. 99.

Г. Станковска, Б. Жадиковски, П. Кировски, В. Дуковска, И. Митковска, В. Дивјак, Форензичко-психијатриско значење на стравот, Македонска ревија за казнено право и криминологија, 1998, бр. 1, стр. 127

последници во рамките на истиот е неспособноста на жртвата да се сети за она што се случило. Секоја присилба може да доведе само до повторно трауматизирање на жртвата.

Општо познатиот став во психологијата дека луѓето се потсетуваат на настаните што се случиле скоро многу подобро во однос на настаните од чија што реализација поминало подолго време, во случајот на жртвите на насилство нема примена. Напротив, потребни се понекогаш и недели пред жртвата да биде способна да се потсети на она што го има доживеано и истото да го раскаже.

Како што може да се забележи, она што е пресудно во сите предмети во врска со трговија со луѓе претставува времето на реализација на вештачењето. Сите претходно опишани состојби се променливи, временски зависни категории.

Сепак, општо прифатен став е дека најсоодветно време за да се нареди вештачење на жртвите на трговијата со луѓе е во фаза на истрагата, додека жртвите не се вратени во нивните матични земји (особено земајќи ги предвид проблемите кои се јавуваат заради обезбедување на нивното присуство откако веќе змаинале од Р Македонија) и додека сè уште не поминало премногу време од настанот.¹⁰³

Во предмет набљудуван пред Основниот суд во Гостивар в.в со чл. 191 од КЗ, Гос 007 полномошникот на оштетената чие што присуство било обезбедена на главниот претрес побарал по налог на судот да се определи невропсихијатриско вештачење на оштетената заради утврдување на висината на нематеријалната штета во истиот ден. Заради неможност да се организира, истото вештачење не е спроведено. Побаран е правичен надоместок.

Во рамките на набљудуваните предмети вештачењето на состојбата на жртвите на трговија со луѓе е сосема исклучително.

Имено, невропсихијатриско вештачење за сведокот/оштетената било наредено само во четири предмети од вкупно 38 предмети што е повеќе од невообичаено доколку се земе предвид вкупниот број на жртви/оштетени во постапките (75) пред основните судови како и значењето на истото во однос на одмерувањето на основот и износот на имотноправното барање¹⁰⁴.

Во предмет набљудуван во јануари 2005 год. пред Основниот суд во Охрид (Охр 001), во врска со кривично дело по чл. 191 од КЗ, Посредување во вршење на проституција, наредбата за извршување на невропсихијатриско вештачење била дадена на 12.01.2005 год. со рок од два месеци. Рокот не е запазен од страна на вештото лица. Затоа главниот претрес, кој веќе бил одложен за временски период од 69 дена, повторно се одложил за наредни 55 дена.

¹⁰³ Така и на Тркалезната маса одржана од страна на Коалицијата по повод имплементацијата на препораките содржани во извешајот Сузбивањето на трговијата со луѓе низ практиката на домашни судови.

¹⁰⁴ Во еден од нив било тешко да се реализира наредбата заради тоа што никој во односниот град не се нафаќал да вештачи заради наводни закани од обвинетите.

И покрај тоа што позицијата на жртвата на трговија со луѓе во однос на правото на компензација во постапката пред судот се подобрува, од ситуација на немање на правна помош и воопштено статус на оштетено лице во постапката па сè до зголемен број на дополнителни пресуди со кои треба да се реши прашањето за имотноправното барање, сепак, мора да се забележи дека промените одат бавно.

Се чини дека во основните судови во Македонија, и покрај доволно широките можности за компензација на жртвите на трговија со луѓе дадени со законот, сè уште се нема воспоставено и развиено практика за обезбедување на надоместокот на нематеријалната штета сторена со извршување на делото.

Благовременото реагирање на судот (како и на полномошникот на жртвата во постапката) и пред сè подготвеноста да се овозможи адекватна компензација на жртвите за сето зло што го имаат поминато, има пресудно значење.

Заради заштита на имотноправното барање во кривичната постапка може да се определат привремени мерки за обезбедување на имотноправното барање¹⁰⁵ што настанало поради извршувањето на кривичното дело¹⁰⁶

Досега, само во еден предмет е извршено обезбедување на имот или средства во врска со кривично дело, што е и повеќе од чудно, особено ако се земе предвид дека трговијата со луѓе претставува една од најисплатливите форми на организиран криминал и дека криминалците користат секаков можен начин на прикривање на имотот (на пример, преку пренесување на негови блиски лица или слично). Со оглед на тоа дека во Македонија не постои државен фонд за компензирање на жртвата на трговија со луѓе (како и било која жртва од кривично дело) и дека жртвата не може да биде компензирана на друг начин освен од имотот на сторителот, повеќе од очигледна е потребата од изрекување на мерките за привремено обезбедување на имот.

Компензација на жртвата на трговија со луѓе се врши (би требало да се врши) преку користење на конфискација на имот и/или имотна корист од сторителот на кривичното дело и враќање на користа на оштетениот, односно жртвата во кривичната постапка.

Судот, со одлуката со која е утврдено извршување на кривично дело, ќе нареди конфискација на имотната корист.¹⁰⁷ Притоа, имотната корист може да се состои од пари, подвижни или недвижни предмети од вредност, како и секоја друга сопственост, имот или актива, материјални или нематеријални права.¹⁰⁸ Во случај нивната конфискација да не е можна, на сторителот ќе му се конфискува друг имот што одговара на имотната корист.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Под привремено обезбедување на имот или средства се подразбира и привремено замрзнување, заплenuвање, задржување на фондови, банкарски сметки и финансиски трансакции или приноси од кривичното дело.

¹⁰⁶ Кога се исполнети условите за конфискација на имот или имотна корист, судот по службена должност ќе нареди привремени мерки на обезбедување (чл.489 од ЗКП)

¹⁰⁷ Лилјана Ингилизова - Ристова, Конвенција на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал и казната конфискација на имотот, Судиска ревија, 2002, бр. 4, стр. 47

¹⁰⁸ Чл. 98 (ст.1) од Кривичен законик

Конфискуваното му се враќа на оштетениот, а ако оштетен нема, останува сопственост на државата.

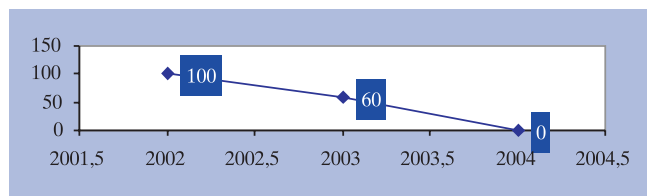
Од вкупно 38 предмети во врска со кривичните дела Посредување при вршење на проституција и Трговија со луѓе, во период од јануари 2005 до декември 2006 год., само во еден предмет судот, донесувајќи пресуда со која обвинетиот се огласува за виновен, наредил конфискација на имотната корист за кривично дело Посредување при вршење на проституција.

Заслужува внимание одредбата од членот 180 од ЗКП која што одредува дека судот може да одлучи од дадената гаранција како мерка за обезбедување на присуство на обвинетиот во постапката да се наплати имотноправното побарување (кога таквото барање е досудено од судот).

Меѓутоа истата би можела да има практична примена¹¹⁰ само доколку мерката гаранција почесто би се употребувала заради обезбедување на присуството на обвинетиот. Притоа се зема предвид високиот процент на одлагања на претрес заради отсуство на обвинетиот.

III 3 РАЗВОЈНАТА ТЕНДЕНЦИЈА НА ОДМЕРУВАЊЕ НА КАЗНАТА ВО ПРЕДМЕТИТЕ ВО ВРСКА СО ДЕЛАТА: ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ И ПОСРЕДУВАЊЕ ПРИ ВРШЕЊЕ НА ПРОСТИТУЦИЈА

Тенденција на премногу блага политика при судското одмерување на казната за сторителите на делата Трговија со луѓе и Посредување на проституција се провлекуваше се до 2004 година. Имено, доколку се следи процентот на ефективните казни затвор кои биле изречени под посебниот законски минимум за делото Трговија со луѓе од 2002 кога е инкриминирано делото може да се види дека тој се движи од 100 па сè до 0% во 2004 год¹¹¹. После наглото заострување во 2004 год., кога и фактички беа изречени првите најстроги казни за делото трговија со луѓе, се бележи благо покачување во 2005 год.

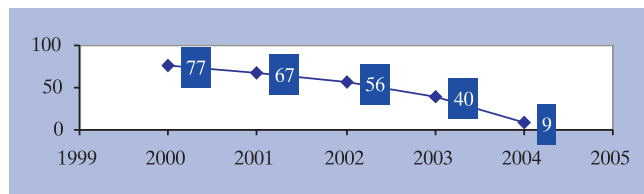
¹⁰⁹ Во истиот член (став 2 и 3) се регулира конфискација од трети лица на кои е пренесена користа без соодветен надомест ако не знаеле, а можеле или биле должни да знаат дека е прибавена со кривично дело или пак независно дали не знаеле или можеле да знаат во ситуации кога се работи за предметите што се прогласени за културно наследство и природни реткости, како и оние за кои оштетениот е лично врзан.

¹¹⁰ Досега оваа одредба во ни една од набљудуваните ситуации не е искористена.

¹¹¹ Податоците до 2004 год. се добиени од Државниот завод за статистика.

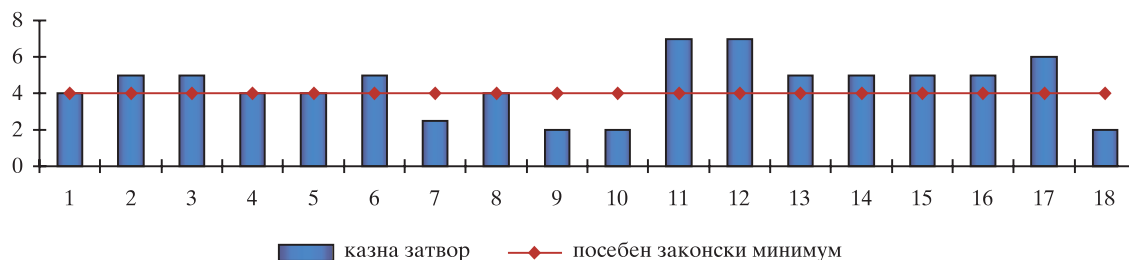

Слична е ситуацијата и со предметите во врска со делотот Посредување при вршење на проституција од 2000 година. Имено во 2004 година, заради заострување на ефективните казни затвор, процентот на санкции под посебниот законски минимум опаѓа на 9%.

Врз основа на податоците од набљудувачкиот процес од јануари 2005 до декември 2006 г. кај предметите в.в. со кривичното дело Трговија со луѓе може да се заклучи дека, со исклучок на еден случај каде што обвинението се однесува на ставот 4¹¹² од членот 418-а, во сите останати станува збор за ставот еден од односното дело (односно став два в.в. со ставот еден). Притоа, казната затвор главно се движи околу линијата на посебниот законски минимум¹¹³.

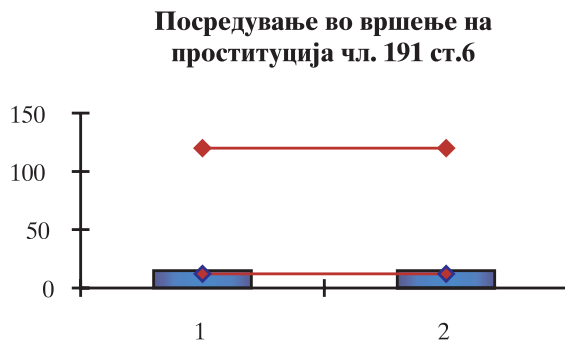
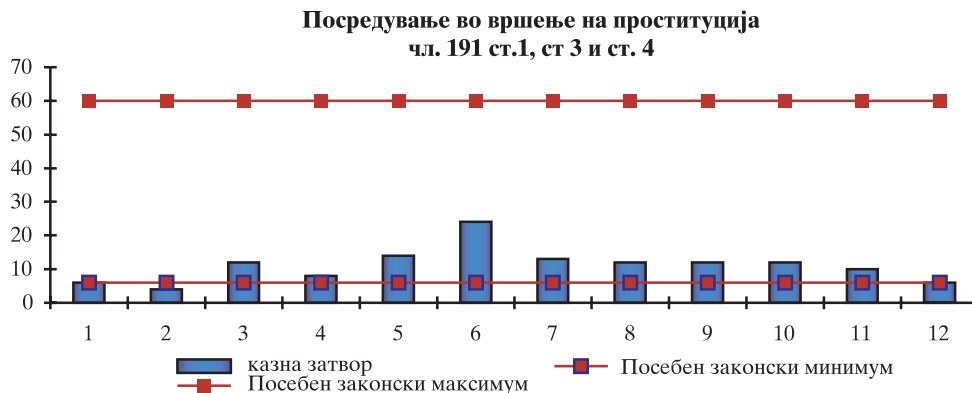
член 418 а ст. 1

Во истиот период во предметите во врска со делото Посредување при вршење на проституција ситуацијата е незначително поразлична. Имено, анализирајќи го ставот 1, 3 и 4 од чл. 191 за кој што е пропишана казна затвор од шест месеци до пет години, како и ставот 6 од истиот член кој што се однесува на реализација на делото во организирана форма и предвидува казна затвор од една до пет години, се доаѓа до заклучок дека казните се движат главно во законски определените рамки но, сепак, со тенденција да бидат поблиски до посебниот законски минимум.

¹¹² Само во еден предмет се јавува осудено лице за користење т.е. овозможување на друг користење на сексуални услуги од лице за кое се знае дека е жртва на трговија со луѓе. Истото е казнето со една година затвор.

¹¹³ Последните седум осудени лица во графиконот подолу се јавуваат во рамки на само еден предмет.

Според општите правила за одмерување на казната, утврдени во чл. 39 од КЗ судот ќе му одмери казна на сторителот во границите пропишани со закон земајќи ја предвид неговата кривична одговорност, тежината на делото и целите на казнувањето.

Нашиот закон го обврзува судот при одмерување на казната да ги земе во предвид сите околности кои влијаат казната да биде помала или поголема: степенот на казнената одговорност, побудите од кои е сторено делото, јачината на загрозување или повредата на заштитеното добро, околностите под кои е сторено делото, придонесот на жртвата, поранешниот живот на сторителот, неговото однесување по стореното дело и други околности што се однесуваат на личноста на сторителот (чл. 39 ст. 2)

Степенот на казнената одговорност

Степенот на прекор кој што може да му се упати на сторителот за извршеното дело се рефлектира преку: степенот на вина односно дали делото е умислено или небрежно, степенот на пресметливост т.е. дали истата е (битно) намалена, како и свеста за противправноста. Умислата секогаш се третира како потешок облик на вина од небрежноста.

Со исклучок на еден предмет, во сите останати предмети во врска со делата Трговија со луѓе и Посредување при вршење на проституција, станува збор за пресметливи обвинети лица кои што делото го сториле со умисла.

Имено, во предмет набљудуван пред Основниот суд во Тетово (Тет 008), во врска со кривично дело од чл. 418-а од КЗ, Трговија со луѓе, на прашање на судијата до обвинетиот дали го разбрал обвинителниот акт и дали е здравствено подготвен да дава изјава на главниот претрес, следело одговор од обвинетиот дека не му е познато зашто се обвинува и дека е болен човек кој моментално се лечи! Судијето е одложено за 25 дена со цел утврдување на способноста на обвинетиот да даде изјава. Следното рочиште на кое што е присутен и невропсихијатар се одлага за 33 денови поради отсуство на обвинетиот и неговиот бранител. Следниот пат, поради отсуство на невропсихијатарот, кој и покрај тоа што е уредно канет не се појавил на главниот претрес, рочиштето повторно се одлага за 78 денови. Претресот завршил по седум набљудувани рочишта при што е донесена пресуда со која што обвинетиот се ослободува од обвинение бидејќи во времето на извршување на делото бил непресметлив.

Побудите од кои е сторено делото

Иако за внатрешната движечка сила кај извршителите на овие дела може само да се претпоставува, сепак, како и кај сите дела од областа на организирано криминално дело мисла водилка би требало да биде остварувањето профит. Имено, трговијата со луѓе се класифицира како активност со „низок ризик и висок профит,,

Јачината на загрозување или повредата на заштитеното добро

Трговијата со луѓе е едно од најгрубите прекршувања на човековите права. Таа претставува извор на различни форми на насилство особено врз жената и децата кои што се најчесто¹¹⁴ подложни на експлоатација.

Во предмет набљудуван пред Основниот суд во Тетово(Тет 004) в.в со чл. 418-а од КЗ, на жртвата, како резултат на употреба на сила од страна на обвинетите, ѝ била потребна интервенција од стоматолог. Истата, откако останала бремена, била подложена на абортус во некоја приватна ординација.

Бруталното малтретирање од страна на трговците со луѓе најчесто во долг временски период, повлекува трајни физички и психички последици и намалена способност за нормално интегрирање во општеството¹¹⁵. Стигматизацијата при враќањето на жртвите во нивните семејства дополнително го отежнува

¹¹⁴ Во Македонија нема регистрирано машко оштетено лице, жртва на трговија со луѓе во предметите пред судот.

¹¹⁵ Во предмет во врска со делото Посредување при вршење на проституција суден во Основниот суд во Штип, малолетна жртва, сведок во постапката, по давањето на исказ и по објавувањето на имињата во јавност, извршила самоубиство. Октомвриски извештај за состојбата со човековите права во Република Македонија 2006, Хелсиншки комитет.

тој процес и неретко се јавува како фактор кој го потпомага процесот на повторно регрутирање во ланецот на трговија и понатамошна експлоатација.

Околностите под кои е сторено делото

Не навлегувајќи во поделбата на околностите под кои е сторено делото на субјективни или објективни ниту пак во изборот на потесно или поширокото значење на поимот, во текстот подолу само ќе се нафрлат некои од нив што се карактеристични за делата Трговија со луѓе и Посредување при вршење на проституција.

Имено, доколку се анализира начинот на извршување на делата, може да се заклучи дека често станува збор за особено понижувачко постапување со жртвите, свирепо малтретирање односно нанесување на физички повреди¹¹⁶ во случај на непослушност, силување од страна на сторителот/сторителите.

....ме продаваше по луѓе, ме тепаше. Тој ми викаше да одам со други бидејќи било за мое добро. Ме тераше со сила да одам со други луѓе. Ме тепаше. Кога ќе одбиев да одам со други тогаш ме тепаше. Ме тепаше со раце по цело тело. Ме кубеше...

Не ми даваше да јадам. Од бакшишот си купував сама леб и салама од ова живеев. Продавницата беше до самата кафана. ...¹¹⁷

Од аспект на интензитет и времетраење на настанот, делата почесто се јавуваат како трајни кривични дела, жртвите се 24 часа чувани во различен временски период во локалите без можност на напуштање или само со конторлирано напуштање на местото на давање на услугите.

...немавме никакво право да излегуваме, бевме земани со кола и враќани со кола, па не можевме сами да се движиме и комуницираме. ...¹¹⁸

Самиот факт што трговијата со луѓе и посредувањето при вршење на проституција најчесто се одвивале на јавни места (ноќни локали)¹¹⁹ и што заради обезбедување на пласман овие дела се врзани за распространетост на информацијата за понудените услуги, доволно говори за дрскоста на сторителите при реализација на делото.

Поранешниот живот на сторителот, однесувањето на сторителот по стореното дело како и други околности што се однесуваат на личноста на сторителот

Во поглед на однесувањето на обвинетите во постапката пред судот, истите најчесто го негираат делото, се повикуваат на непознавање на жртвата или, пак, на тврдење дека истата работи само како келнерка

¹¹⁶ ...мавање со столици, кршење на пивски шишиња од главата на жртвата, кршење на заби...

¹¹⁷ Исказ на жртвата сведок во постапката

¹¹⁸ Фрагмент од исказ на жртва

¹¹⁹ Особено распространета во гостиварскиот и тетовскиот крај.

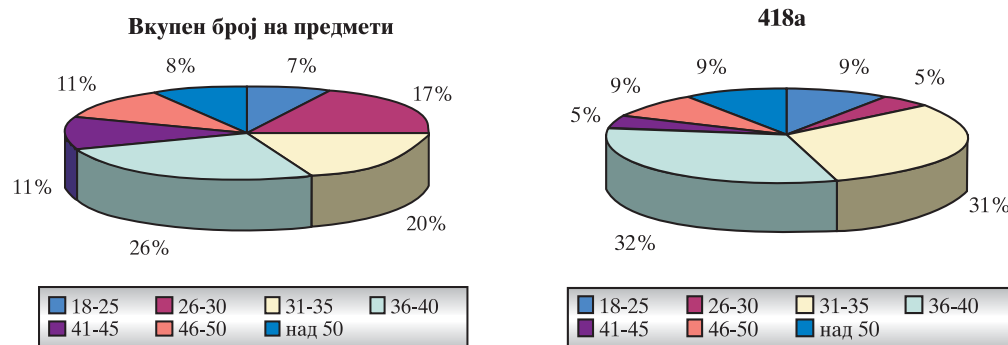
во нивниот бар или, пак, ја декларираат жртвата како своја девојка¹²⁰ односно љубовница.¹²¹

Учеството на женскиот пол во популацијата на извршители на кривичните дела во врска со трговија со луѓе во Македонија сосема отсуствува.

Во предметите набљудувани пред Основниот суд во Гостивар (Гос 001, Гос 005,¹²² Гос 009) покрај обвинетиот во криминалниот настан се појавува и женско лице кое ги прифаќа жртвите и ги информира дека за нив се дадени големи суми пари и дека истите треба да се вратат, односно „обработат. Тоа женско лице ги прима парите од клиентите и го организира давањето сексуални услуги во ноќниот бар.

Имено, во ниеден предмет набљудуван од страна на Коалицијата (иако во исказите на жртвите-сведоци се споменува партиципација на женски лица во форма на помагање на извршителите на делото), не е поднесено обвинение против женско лице.

Во предмет набљудуван пред Основниот суд во Тетово (Тет 013), кој што е вратен на повторно разгледување од страна на второстепениот суд, нотирано е на записник дека потребно е да се пронајде обвинетата и да се суди во нејзино присуство бидејќи претходно и е судено во отсуство. На интервенција на ЈО утврдено е дека „обвинетата,, има статус на сведок во постапката и дека е направен превид.

Старосната група од 36 до 40 години преовладува со најголем број на обвинети лица во рамките на сите набљудувани предмети. Бројот на оваа старосна група во предметите во врска со Трговијата со луѓе, се зголемува на сметка на бројот на групата од 26 до 30 години на обвинетите лица.

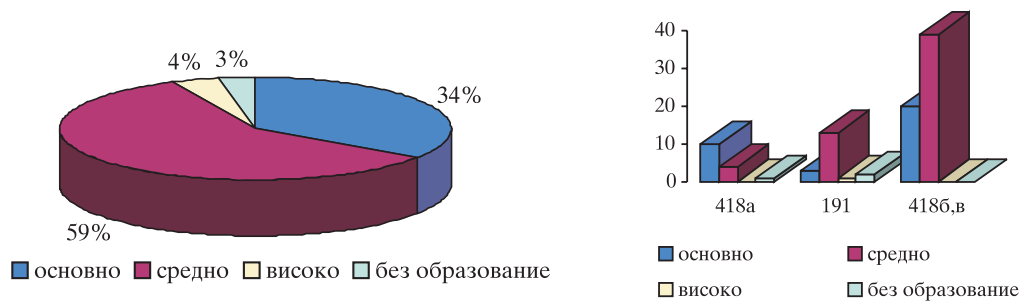
Меѓу обвинетите лица преовладуваат оние со средна школска наобразба (59 % од вкупниот број на обвинети). Додека партиципацијата на лицата без образование и лицата со високо образование во вкупниот број на обвинети лица во рамките на набљудуваните предмети е минорна, бројката на обвинети лица со основно образование зазема исто така висок процент. Во предметите во врска со делото Трговија

¹²⁰ „...таа беше заљубена во мене...ова што ми го прави е од инат...,(дел од исказ на обвинетиот)

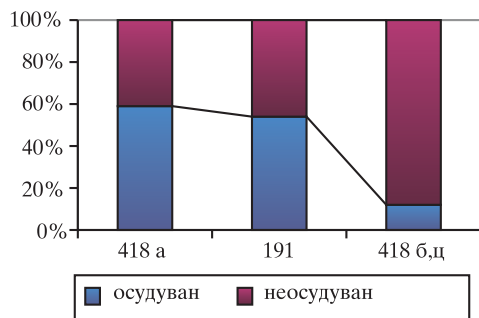
¹²¹ Само во еден предмет и тоа в.в со делото Криумчарење мигранти, обвинетото лице ја признало својата вина

¹²² Во две ситуации станува збор за девојки со македонско државјанство.

со луѓе најмногу се застапени обвинети лица со основно образование додека, пак, во делата во врска со Посредувањето при вршење на проституција оние со завршено средно образование.

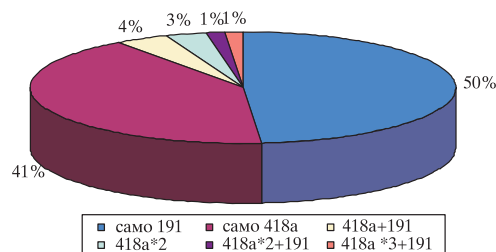

Повратот, според нашиот КЗ, претставува факултативна отежнителна околност, што значи дека казната за новото дело би требало да се движи во рамките на законски одредените минимум и максимум, но со тенденција да се приближува кон законскиот максимум.

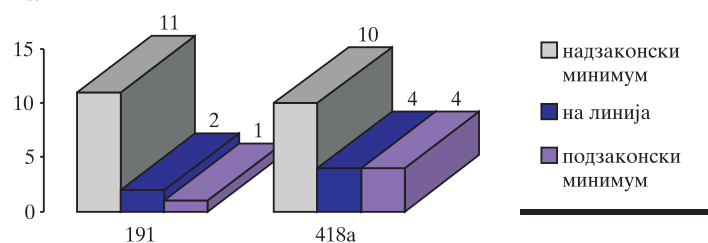
Во 31% од вкупните случаи станува збор за обвинети лица кои претходно биле осудени (мошне често за исти или истородни дела). Доколку се направи анализа на бројот на повторниците, во согласност со кривичното дело за кое се обвинети, овој процент рапидно се зголемува во предметите во врска со Трговијата со луѓе и Посредувањето при вршење на проституција. Имено, истиот изнесува 57% според чл. 418а и 48% според чл. 191 од КЗ.

Само во рамките на набљудуваните предмети (само за посредување при вршење на проституција и трговијата со луѓе) пет лица се обвинети за две кривични дела во рамките на различни предмети додека едно лице е обвинето за три кривични дела и едно лице за четири.

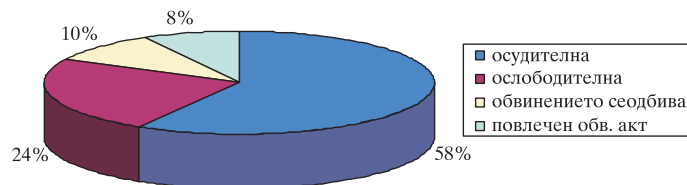

На основа на расположивите податоци во 65% од случаите станува збор за ефективна казна затвор над законскиот минимум. Во 19% казната се движела на самата долна граница од законските определени

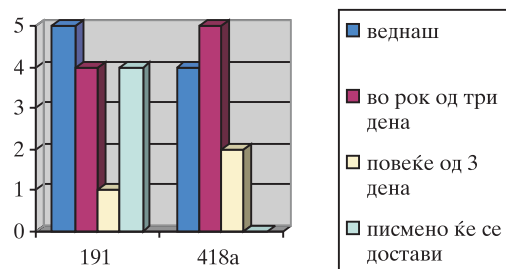
рамки за овие две кривични дела додека во 16% од случаевите станува збор за користење на институтот „ублажување на казната“,¹²³.

Во рамките на сите пресудени предмети во врска со кривичните дела Трговија со луѓе и Посредување при вршење на проституција до крајот на месец декември 2006 год., за кои што се поседуваат информации, во 58% од случаите (по обвинети лица) станува збор за осудителна пресуда.

И покрај обврската на судот да ја изрече и објави пресудата веднаш (или пак доколку не е во можност да го стори тоа истиот ден по завршувањето на главниот претрес, ќе го одложи објавувањето на пресудата најмногу за три дена и ќе го определи времето и местото на објавување на пресудата), во 28%¹²⁴ од случаите во предметите во врска со кривичните дела Трговија со луѓе и Посредување во вршење проституција, пресудата била објавена во рок подолг од 3 дена или пак странките по завршувањето на главниот претрес само биле информирани дека пресудата писмено ќе им се достави.

¹²³ И во предмет набљудуван за кривичното дело по чл. 140 ст. 5 од КЗ (Противправно лишување од слобода) за кој што е пропишана казна затвор од една до пет години, изречена е ефективна казна затвор во висина од шест месеци. Истата не е внесена во вкупниот процент прикажан погоре.

¹²⁴ Во скоро пола од случаите станува збор за предмети пред Основниот суд во Гостивар.

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ ВО ВРСКА СО ТРГОВИЈАТА СО ЛУЃЕ

ЗАКЛУЧОЦИ:

- ☞ Во најголем број случаи дејствието на извршување во предметите во врска со кривичните дела Трговија со луѓе и Посредување при вршење на проституција се случило или пак започнало во 2002 година, најчесто во западниот дел од Македонија (тетовскиот и гостиварскиот регион) во ноќни барови и локали на релативно очигледен начин и со знаење како на локалното население, така и на организите на прогонот. Самиот факт што овие дела најчесто се одвивале на јавни места (ноќни локали) и што поради обезбедување на пласман се врзани за распространетост на информацијата за понудените услуги на упатува на заклучок дека сознанието на јавноста за истите била на високо ниво.
- ☞ Со поврзување на индивидуалните приказни за настаните во предметите во врска со трговијата со луѓе во една генерална слика се добива претстава за сосема солидна соработка меѓу различните ноќни барови при примопредавање на жртвите, било да станува збор за купување и продавање или, пак, само за размена на една жртва со друга.
- ☞ Во 46% од вкупниот број набљудувани предмети пред основните судови во 2005 и 2006 год. во врска со делото Трговија со луѓе станува збор за минимум три обвинети лица. Во нив, хомогеноста на етничката припадност на лицата инволвирани во настанот изнесува 100%.
- ☞ Насилството кое што подеднакво се јавува како смислено користење на средства за остварување на адекватна интимидација и одржување на покорност на жртвите и како моментални спонтани и брзи реакции со цел демонстрација на сила во набљудуваните предмети е чест придружен елемент при реализација на трговијата со луѓе во однос на жртвите.
- ☞ Одредени индикатори покажуваат дека е реално да се очекува замешаноста на овластени лица во активностите на криминалните групи во врска со трговијата со луѓе особено во постконфликтниот период да е на значително високо ниво.
- ☞ ЗКП овозможува адекватна рамка за обезбедување и заштита на правата на жртвата во постапката било таа да се јавува како сведок или како оштетено лица. Меѓутоа, недоследноста во примената на законските одредби (особено на оние што се опфатени со ЗИД на ЗКП), кои се однесуваат на решавање по барањето за надомест на штета во рамките на кривичната постапка, информирање на жртвата за нејзините права и пред се овозможување на проактивна улога во процесот против сторителите на кривичните дела во врска со трговијата со луѓе, предизвикува слабеење на позицијата на жртвата во судскиот процес¹²⁵.

¹²⁵ Заклучокот донесен врз основа на анализата направена во 2005 година во однос на законската рамка за заштита на позицијата на жртвата во постапката се потврдува и во анализите направени во 2006 година.

- ☞ Сите жртви, сведоци во постапката, се од женски пол, во најголем број странски државјанки и тоа најчесто од Молдавија и Романија и скоро подеднакво се јавуваат во предметите во врска со кривичните дела Трговија со луѓе и Посредување при вршење на проституција. Во 10% од вкупниот број случаи станува збор за малолетни жртви. Домашните жртви се повеќе исклучок отколку правило.
- ☞ Во 44% од случаите евентуалната жртва е лично сослушана. Во сите останати случаи, читан е исказот даден во истрага. Притоа, како причина за отсуство од главниот претрес се јавува или недостапноста на жртвите на државните органи односно неможноста да бидат најдени на познатите адреси или, пак, нивната неподготвеност да сведочат.
- ☞ Во сите предмети во кои што жртвата-сведок има предјавено имотноправно барање (82%) истата била застапувана од полноможник. Притоа, полномошникот на оштетената во 66% од вкупниот број на рочишта бил присутен во постапката пред судот
- ☞ Во 2005 година во скоро 1/3 од предметите сведокот на главниот претрес не бил поучен за правото да не одговара на одделни прашања ако е веројатно дека со тоа би се изложил себеси или свој роднина на тешка срамота, материјална штета или кривично гонење, иако таа обрска е предвидена со чл. 223 ст. 2 од ЗКП. Во 2006 год. овој процент е благо зголемен.
- ☞ Во ниеден случај сведокот во предметите во врска со трговија со луѓе не го ускратил изнесувањето на личните податоци (според одредбата од 223-а од ЗКП), што е предвидено за ситуациите кога постои веројатност со давањето на исказ или одговор на определено прашање да се изложи себеси или свое блиско лице на сериозна опасност по животот, здравјето или физичкиот интегритет. Исто така, само еднаш се има употребено одредбата од чл. 312 од ЗКП според која обвинетиот може да се отстрани од судницата доколку жртвата-сведок одбива да даде исказ во негово присуство или, пак, околностите укажуваат дека во негово присуство нема да ја зборува вистината.
- ☞ Сослушувањето на сведок преку видеоконференција се има извршено само во еден предмет во Република Македонија.
- ☞ Посебниот начин на испитување на сведокот преку судот во просторија различна од судницата (регулиран со одредбата од чл. 270-а од ЗКП) досега во ниеден набљудуван предмет не е употребен.
- ☞ Во основните судови во Македонија и покрај доволно широките можности за компензација на жртвите на трговија со луѓе дадени со законот, сè уште се нема воспоставена и развиена практика за обезбедување на надомест на нематеријалната штета сторена со извршување на делото¹²⁶.
- ☞ Со одредување на задолжителна обврска за судот, со пресудата со која обвинетиот се огласува за виновен да одлучи и за имотноправното барање во кривичната постапка, веднаш, или со донесување на дополнителна одлука, законодавецот создаде услови за реализација на побрза компензација на

¹²⁶ Ситуацијата затекната во 2005 година пред нашите судови останува непроменета и во 2006 год.

жртвите на трговија со луѓе. Во Република Македонија само во три ситуации е донесена одлука за надомест на нематеријална штета на жртвата на трговија со луѓе или присилна проституција.

- ⌘ Одредбите за конфискација на имот или имотна корист прибавена со кривичното дело, како и одредбите за привремено обезбедување на имот или средства што се во врска со тоа дело, сосема исклучително се применуваат во практиката на нашите судови.
- ⌘ Невропсихијатриско вештачење за оштететениот сведоко: било наредено само во четири предмети, што е повеќе од невообичаено доколку се земе предвид вкупниот број на жртви/оштетени во постапките пред основните судови како и значењето на истото во однос на одмерувањето на основот и износот на имотноправното барање.
- ⌘ Со оглед на тоа дека жртвата на трговија со луѓе, заради непостоење на државни фондови за обештетување, не може да биде компензирана на друг начин освен од имотот на сторителот, повеќе од очигледна е потребата од почеста употреба на одредбите од КЗ за конфискација на имот или имотна корист прибавена со кривичното дело, како и одредбите за привремено обезбедување на имот или средства што се во врска со тоа дело.
- ⌘ Тенденција на премногу блага политика при судското одмерување на казната за сторителите на делата трговија со луѓе и посредување на проституција се провлекува сè до 2004 година кога нагло се заоструваат ефективните казни затвор и кога од состојбата на скоро сто процентното казнување под законскиот минимум се заменува во состојба на изрекување на ефективни казни затвор во законските определени рамки.
- ⌘ Врз основа на податоците од набљудувачкиот процес од јануари 2005 до септември 2006 г. кај предметите в.в. со кривичното дело Трговија со луѓе, со исклучок на еден случај каде што обвинението се однесува на ставот 4 од членот 418-а, во сите останати станува збор за ставот еден (односно ставот два во врска со ставот еден) од односното дело. Казните се движат вглавно во законски определените рамки, но со тенденција да бидат поблиски до посебниот законски минимум.
- ⌘ Во набљудуваните предмети во врска со трговијата со луѓе, како сторители се јавуваат пресметливи машки лица најчесто повторници во најголем број припадници на албанската етничка заедница кои што делото го сториле со умисла, заради остварување на профит.
- ⌘ Во делата на трговија со луѓе често станува збор за особено понижувачко постапување со жртвите, свирепо малтретирање односно нанесување на физички повреди во случај на непослушност како и силување од страна на сторителот/ите. Истите почесто се јавуваат како трајни кривични дела, односно жртвите се 24 часа чувани во различен временски период во локалите без можност на напуштање или само со конторплирано напуштање на местото на давање на услугите.
- ⌘ Повратот кој што претставува факултативна отежнителна околност, најмногу се јавува во предметите во врска со Трговијата со луѓе со 57% од купниот број на обвинети лица, додека во делата Посредувањето при вршење на проституција истиот изнесува 48%

ПРЕПОРАКИ:

- Постои потреба од изградба на механизам заснован врз закон или подзаконски акт кој што ќе овозможи брз пристап на сите жртви (не само жртвите странски државјанки) до адекватна правна помош во постапката против сторителите на кривичните дела¹²⁷.
- Поднесувањето на имотноправното барање на оштетената уште во истрага и поткрепување на истото со благовремено вештачење за психофизичката состојба на жртвата додека таа се наоѓа во Република Македонија може да има пресудно значење за остварување на адекватна обештетување на жртвата.
- По проактивна улога на жртвата, било директно, било преку нејзиниот полномошник, би довел до поголемо јакнење на позицијата на жртвата во кривичната постапка.
- Користењето на одредбата од ЗКП според која судот може да одлучи од дадената гаранција како мерка за обезбедување на присуство на обвинетиот во постапката да се наплати имотноправното побарување претставува уште една можност за обезбедување на адекватна компензација на жртвата.
- Неопходно е доследно почитување на одредбата од членот 223 од ЗКП според која сведокот ќе се предупреди дека не е должен да одговара на одделни прашања ако е веројатно дека со тоа би се изложил себеси или свој роднина на тешка срамота, материјална штета или кривично гонење¹²⁸
- Сведокот би требало да биде информиран за правото да го ускрати изнесувањето на личните податоци (името и презимето, името на таткото, занимањето, престојувалиштето, возраста и односот со обвинетиот) доколку со тоа би се изложил себеси или свое блиско лице на сериозна опасност по животот, здравјето или физичкиот интегритет.
- Доколку сведокот го ускрати изнесувањето на односните податоци, а се оцени дека опасност постои, би требало да постои можност за употреба на одредбите за посебниот начин на испитување на сведокот во постапката, а не само на одредбите за вклучување во Програмата за заштита на сведоци. Проценката за степенот на загрозување и начинот на заштита треба да се врши во зависност од конкретната ситуација.
- Неопходна е поконкретна законска разработка на посебниот начин на испитување и учествување на сведоците во постапката кога постојат околностите од чл. 270-а. Со тоа би се овозможила побрза и поекономична заштита на жртвите на трговија со луѓе/сведоци во постапката, особено во периодот до стапување на сила, а истовремено и разработување на Законот за заштита на сведоците.

¹²⁷ Истата препорака е содржана и во Извештајот на Коалицијата за 2005 год.

¹²⁸ Препораките во однос на сведокот жртва во постапката се идентични со оние утврдени во Извештајот Сузбивањето на трговијата со луѓе низ практиката на домашните судови, повеќе види стр. 37

- Одредбата од Законот за странци, според која на странец за кого постојат основи на сомнение дека е жртва на трговија со луѓе му се овозможува период на одлучување во траење од два месеци во кој што треба да се изјасни дали ќе соработува со надлежните државни органи во откривање на кривичните дела и сторителите или пак ќе се врати во својата држава, би требало да добие своја поддршка и во Законот за кривична постапка во чл. 219 каде што во таксативно наброените ситуации во кои сведокот може но не мора да сведочи би влегла и онаа кога жртвата одлучува дали да се јави како сведок во постапката или не.
- Почитувањето на одредбите од Законот за кривична постапка кои се однесуваат на имотноправното барање преставува нужен императив за обезбедување на заштита на интересот на жртвата, односно јакнење на нејзината позицијата во постапката пред судот.
- Земајќи ја предвид посебната ранливост на малолетните сведоци во постапката против сторителите на делото Трговија со луѓе, и пред сè физички и психички последици како резултат на бруталното малтретирање најчесто во долг временски период, а со цел одбегнување на секундарна виктимизација, треба да се настојува сослушувањето на малолетникот на главниот претрес да се врши во присуство на педагог или друго стручно лице.

Забелешка: Поделениот дел од ирејоракитието во врска со Трговијата со луѓе изготвени врз основа на предметитието набљудувани во итекоит на целитието 2005 година, наоѓаат своја иотврда и во 2006 година.

Причинитието за иовиторување на ирејоракитието лежат иред сè во значително намалениот број на нови предметити во врска со кривичното дело итрговија со луѓе иред основнитието судови во Македонија во 2006 година, од една ситрана, како и во неипроменитието состојба во однос на имплементитиацијата на иститието, од друга ситрана. Имено, додека во ирвиот случај зборуваме за неизменитието состојба на иојавитието која итието не може ни да доведе до нови заклучоци, во ивторитиот случај може да се говори или за немање на доволно време за реализитието на иромениитието (со оглед дека ситанува збор за само една година од нивно објавување) или иак за неиподготвеностита за нивно ирифакане од ситрана на клучнитието актиери кои итреба да влијат иред иодобрување на состојбитието.

Иако иромениитието во однос на ипрашањетито за обезбедување на компензитието на жрвитието на итрговија со луѓе се движат во ипозитивна насока, сепак, за криитика е бавностита со која итието иромени се случуваат.

Доколку се сипоредат предметитието заипекнатити во 2005 година со оние заипочнатити во ивторитието иоловина на 2005 и во 2006 год., може да се забележи дека ироцентитиот на жрвити кои итието истакнале имотиноиправно барање во ипостипакитието е зголемен на сметка на оние кои се јавуваат само како сведоци. Меѓуитието, нишитието не е ипроменитието во однос на начинитието на обезбедување на иравнитието иомош. Имено, во ситието предметитието жрвитието била засипаитиувани од лица ангажирани врз основа на ситрански донации заипоа итието во Македонија не ипосипо иинститиуционализиран начин на давање на иравна иомош на ваквитието жрвити. Иако бројитието на доиполнитиелнитието иресуди кои чекаат на разрешитието во однос на

прашањето за надоместоци на нематеријалната штета на жртвите е بلاго зголемен, сепак, ниедна дојолнителна пресуда не е донесена. Единствениите три одлуки за надомест на нематеријална штета на жртва на трговија со луѓе донесени во последните две години сè уште не се извршени.

Колку што е за поздрав првата донесена мерка обезбедување на имот на обвинетите лица во предметите во врска со трговијата со луѓе, со цел овозможување на компензација на жртвите од истражувачката имот, толку вознемирува фактот што оваа мерка е „осамена“, во практиката на нашите судови. Во таа насока е и скоро постојното ојсусување на изрекување на конфискацијата на имот. Претходните два институција дојолнително добиваат на значење особено ако се земе предвид дека во Македонија сè уште не постои државен фонд за компензација на жртвите.

Иако сослушувањето на сведоци преку видеолинк одржано во Основниот суд во Тетово во април 2005 год. претставуваше новина која што ја привлеке како стручната, така и обичната јавност и која што се очекуваше да го пробие патот за нејзина почеста употреба, особено во предметите со ваков сензибилитет, изненадува податоците што година и половина подоцна ваквиот начин на истражување не е повторен.

И покрај залагањата за поголемо почитување на одредбата од членот 223 од ЗКП, според која сведоци ќе се предупредат дека не е должен да одговара на одделни прашања ако е веројатно дека со тоа би се изложил себеси или свој роднина на тешка срамота, материјална штета или кривично жонее, тенденцијата на بلاго зголемување на проценките на сведоци кои не биле информирани за ова свое право се повлекува во 2006 година.

Сето ова ни го наметнува заклучокот дека, наводот од промените кои бараат одреден временски период за да се имплементираат (тука би влегле сите предлози за промена во законски и подзаконски акти), остваруваат голем број на активности кои можат и треба да се преземат со цел поусешно управување со феноменот трговија со луѓе и кои што зависат пред сè од сигурноста и волјата на одредени актери да ги искористат сите законски дадени можности.

Глава IV.

Криумчарење на мигранти во корелација со трговијата со луѓе во РМ

IV1 . НЕКОИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА КРИУМЧАРЕЊЕТО НА МИГРАНТИ

Иако трговијата со луѓе и криумчарење на мигранти се две различни појави, сепак, не ретко тие се тесно поврзани едно со друго.¹²⁹ Тие имаат исти социоекономски корени и во практика често се јавуваат паралелно. Затоа е неопходна јасна дистинкција помеѓу нив¹³⁰.

Во согласност со општоприфатените ставови во меѓународната теорија и пракса, основна разлика е што лицата кои се криумчарат се согласни со делото, додека жртвите на трговија со луѓе или никогаш не се согласиле или пак нивната првична согласност е добиена со измама или присилба.

Понатаму, криумчарењето најчесто завршува со пристигнувањето на мигрантот до местото на дестинација, додека кај трговијата со завршување на превозот започнува експлоатација на жртвата, што претставува основна причина поради која и се врши превезувањето.

Додека трговијата со луѓе може да се одвива како во рамките на една земја, така и со пренесување на жртвата преку граници на други земји (легално или не), криумчарењето на мигранти е врзано со нелегално преминување на границата, што значи, додека во првиот случај станува збор за грубо

¹²⁹ http://www.unodc.org/unodc/en/trafficking_victim_consent.html#how

¹³⁰ Migration connected with trafficking in women and prostitution, 25 April 2003, **Report**, Committee on Equal Opportunities for Women and Men, Rapporteur: Ms Zwerver, Netherlands, SOC

прекршување на основните човекови права, во вториот случај делото е насочено против територијалниот интегритет и интересите на земјата во која што лицето илегално влегува.¹³¹

Меѓутоа, иако на прв поглед се добива впечаток дека линијата помеѓу овие две појави е јасно подвлечена, сепак, практиката е богата со примери каде што нештата се испреплетуваат. Се случува мигрантот да мора да плати огромна сума на пари на криумчарот за нелегалното пренесување во земјата на дестинација, која што, бидејќи не ја поседува во моментот на трансфер, дополнително ја надокнадува. Ваквата состојба не ретко се искористува од страна на криумчарите. Мигрантот често е прихуден поради нелегалноста на престојот да работи во услови кои се деградирачки, па дури и присилни. Воедно, за време на трансферот криумчарот се стекнува со апсолутна "контрола" над судбината на мигрантот, што автоматски него го става во "ранлива" состојба (подложност на експлоатација и насилство).¹³² Мигрантот најчесто не е информиран за начинот на кој што ќе се врши транспортот, ниту пак за маршрутата (дали и преку кои држави) по која што ќе се движи.

Во предмет набљудуван пред Основниот суд во Неготино (Нег 001) в.в со делото Криумчарење на мигранти, едниот од тројцата мигранти сведочеше:

„...Студент сум во 3 година по администрација и меѓународна трговија, па немав средства за студиите, кои ги плаќаше мојот татко. Сакајќи да најдам работа, сакав да одам во Франција, во Париз, кај мојот брат. Сама се обидов да извадам виза за Франција но ме одбија заради годините. Но потоа преку агенција, ми изведија виза. Таму ми кажаа дека треба да платам 5000 долари, во агенцијата. Требаше да тргнам со авион за Франција, но патувањето се одолговлекуваше. Потоа од агенцијата ми рекоа дека ќе патувам за Србија и Приштина и дека за таму не ми е потребна виза. Патував преку Аргентина-Лондон-Приштина. Во авионот се запознав со второобвинетиот. Во Лима ми кажаа дека во Приштина ќе нà чека некое лице, но таму никој не нà чекаше. Па јас се јавив кај брат ми во Франција, за да се јави во агенцијата да види што е проблемот. Имав резервација од агенцијата за во хотел *Гранд* во Приштина. Заедно со второобвинетиот отидовме во Урошевац, на адреса која ни ја посочија од агенцијата, па дојде ММ со уште една перуанска државјанка. Потоа ги зедевме стварите и отидовме во куќата на НН, таму бевме 7-8 дена. Во агенцијата во Перу ми кажаа дека со прекуански пасоши не можело да се влезе во Европската унија, па кога ќе стигнеме во Косово ќе ни дадат чилеански пасоши, па така сите плативме по уште 1000 евра, со тие пасоши можело да се влезе. Со ДХЛ стигнаа пасошите, па со НН отидовме во Качаник, кај лице со прекар КК, кој рече дека ќе нà однесе во Македонија. Нà пренесе преку илегален премин, не преку граница. Кога стигнавме во Скопје сите тројца нà однесе кај ДД, каде бевме една ноќ. Потоа КК не однесе во хотел, таму бевме два дена. После дојде ДД кој од таму не префрли во хотел *Пелагонија*, па од таму требаше да одиме во Грција. Во хотелот бевме 4-5 дена. Ни кажаа дека треба да ги дадаме сите пари, картички, мобилни, сите документи, зашто грчката полиција ќе ни ги украде. Со такси од Тетово нà префрлија пред еден ресторан и таму нà оставија. Му се

¹³¹'Trafficking' and 'Smuggling' of Human Beings in Europe: Protection of Individual Rights or States' Interests? <http://webjcli.ncl.ac.uk/2001/issue5/obok5.html>

¹³² Migration Connected With Trafficking In Women And Prostitution: An Overview <http://www.germanlawjournal.com/>

јавивме на ДД и му кажавме дека сме во Тетово. Му се јавив пак на брат ми во Франција и тој ми прати пари. ДД ни кажа дека на таксистот треба да му платиме 120 евра, кои не му ги плативме зашто не фати полицијата. Вкупно пари што ги потрошив од Перу 7-8 илјади долари,.....

Понекогаш условите под кои се врши криумчарењето се нечовечки, опасни и можат да доведат до последици по здравјето на мигрантот, па дури и смрт. На тој начин истиот станува жртва.¹³³

Во предмет набљудуван пред Основниот суд во Скопје (Ско 003) в.в со делото по чл. 418-в и 418-б од КЗ, во кој што обвинети се 28 лица, повеќекратно, во подолг временски интервал, во групи од 8, 12 па дури и 16 лица биле пренесувани преку македонско-грчката граница мигранти од Република Албанија. Преносот се вршел за надомест од 1000 до 1500 евра по мигрант. Мигрантите биле сместувани во специјално изработени бункери над шасијата во товарни возила т.е. во приколки покриени со даски и церада и во нечовечки услови транспортирани по стотици километри. Меѓу мигрантите имало и малолетни лица и бремена жена.

Република Македонија материјата во врска со криумчарењето на мигранти ја има регулирано во член 418-б од КЗ.

Имено, ставот еден од членот го санкционира тој што со сила или со сериозна закана ќе нападне врз животот или телото, со грабнување, измама, од користољубие, со злоупотреба на својата службена положба или со искористување на немоќта на друг што илегално пренесува мигранти преку државната граница, како и тој што прави, набавува или поседува лажна патна исправа со таква цел.

Она што веднаш паѓа во очи е сличноста со чл. 418-а од КЗ во делот на начинот на извршување на делото (и кај двете дела имаме употреба на сила, сериозна закана, грабнување, измама, искористување на немоќ на друго лице и злоупотреба на својата положба).

Воедно, дејствието на извршување на делото од 418-б ст. 1 од КЗ, што се состои од нелегално пренесување мигранти преку државна граница е едно од дејствијата на извршување опфатени со чл. 418-а ст. 1 (малку потесен аспект со оглед дека она “мигранти” може да се сунсумира под она “лица”).

Основната разлика помеѓу овие две дела се состои во умислата на сторителот. Имено, додека кај трговијата со мигранти намерата на сторителот го опфаќа само нелегалниот пренос преку државната граница и тука завршува неговата умисла, кај трговијата со луѓе сторителот го врши пренесувањето со цел експлоатација, воспоставување на ропски однос, присилно слугување итн.

Од вкупно 16 набљудувани предмети во врска со делото Криумчарење на мигранти само во два од нив лицата се обвинети за делото по чл. 418-б став 1.

Во предмет набљудуван пред Основниот суд во Битола (Бит 006) в.в со делото Криумчарење на мигранти, обвинетиот од користољубие¹³⁴ за надомест од 300 евра се договорил да организира пренесување на тројца

¹³³ <http://www.interpol.int/Public/THB/PeopleSmuggling/Default.asp>

¹³⁴ Против лицето во првостепена постапка е изречена казна затвор во траење од 2 год. и 6 месеци иако за делото е предвидена казна од најмалку 4 години затвор.

мигранти, двајца од Бангладеш и еден од Турција, преку македонско-грчката граница во с. Лажец-Битолско. Од страна на граничната полиција биле спречени во нивната намера.

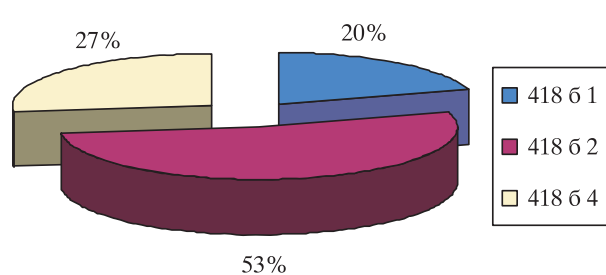
Ставот два од членот 418-б од КЗ, што го казнува секој што врбува, превезува, пренесува, купува, продава, засолнува или прифаќа мигранти, одредува санкција што е поблага од онаа во ставот еден од истиот член (ставот еден предвидува казна најмалку четири години, додека ставот два од една до пет години).

Ваквата ситуација најверојатно сака да ја нагласи дистинкцијата помеѓу извршување на делото со употреба на присилба, измама, искористување на немоќ на друг итн., во однос на извршување на делотот без постоење на истите, кога станува збор за пренесување на мигрантот.

Она што е збунувачко се глаголите “купува” и “продава” мигранти. За да може едно лице да се купува или продава треба да постои некој однос на контрола над тоа лице, без разлика дали таа контрола се остварува со употреба на мерки на присилба, измама и слично. И секако таа купопродажба се врши со одредена цел. Доколку целта може да се подведе во некои од оние цели утврдени во член. 418-а ст. 1 тогаш, во конкретниот случај станува збор за трговија со луѓе. Дури и да не се подведува според претходно кажаното, самото засновање на “сопственичко” право врз човекот и реализирање на тоа право преку купување и продавање нè поврзува со класичното дело од членот 418 од КЗ, Засновање на ропски однос и превоз на лица во ропски однос.

Се наметнува и интересен заклучок. Доколку некој пренесе, да речеме од користољубие, мигрант преку граница, ќе се казни со минимум четири години затвор, додека ако некој си купи или продаде лице, може да добие и само една година затвор. Ова не се вклопува во криминално-политичката ориентација на, меѓу другите, и нашата земја чиј што приоритетот претставува заштита на индивидуалните слободи и права а не на интересот на државата.

Во најголем број на случаи в.в. со делото Криумчарење на мигранти обвинението се однесува на став 2 од чл. 418-б од КЗ. Односно во 53% од вкупниот број обвинети лица, станува збор за делото од став 2.

Ако тргнеме од тоа дека интенцијата на законодавецот со внесувањето на кривичното дело Криумчарење на мигранти беше усогласување на домашната регулатива со одредбите од Протоколот против криумчарење на мигранти по копнен, воден или воздушен пат, со кој се дополнува КТОК, а во кој се вели дека: поимот “криумчарење на мигранти” значи обезбедување на нелегален влез на едно лице во земја каде што тоа лице не

е државјанин ниту има постојан престој, со цел на непосреден или посреден начин да се прибави финансиска или друга материјална корист, се добива чувство дека работите малку се испреплетуваат.

Во Протоколот¹³⁵ меѓу другото се наведува дека секоја држава-членка ќе усвои таква законска регулатива која ќе обезбеди санкционирање, покрај на дејствието на криумчарење на мигранти, и на дејствија што го овозможуваат криумчарењето, како што се: производство на лажна исправа, набавување, поседување или обезбедување на таква исправа. Земјите имаат обврска да ја предвидат како отежнителна околност кога се загрозува животот или безбедноста на засегнатите мигранти или спрема нив се постапува нечовечно или понижувачки.

Казнениот законик предвидува потешка санкција во ставот три и четири од чл. 418-б доколку се загрози животот или здравјето на мигрантот или со него се постапува особено понижувачки или сурово, или ако се спречува тој да ги користи правата што му припаѓаат според меѓународното право, како и доколку делото е сторено со малолетно лице.

Во 17 ситуации делото по чл. 418-б било извршено спрема малолетни лица односно по став 4 во врска со став 1 и 2. Досега во практиката на нашите судови во рамките на набљудуваните предмети се нема појавено обвинение по ставот 3 од односниот член.

Да резимираме: Членот 418-б од КЗ во себе ги супсумира минималните определени одредби кои секоја земја потписник на Протоколот против криумчарење на мигранти по копнен, воден или воздушен пат мора да ги вгради во сопственото законодавство.

Од значење за горенаведената материја претставува и чл. 402 од КЗ, Недозволно преминување на државна граница.

Став два од односниот член определува казна за тој што се занимава со недозволно префрлање други лица преку границата на Р Македонија.

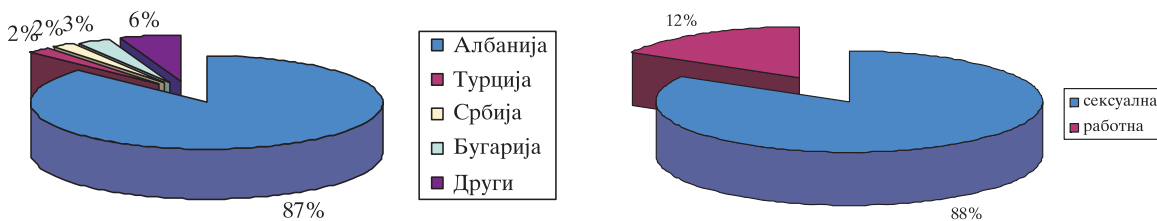
Разликата на оваа одредба со одредбата од став 2 од чл. 418-б кога станува збор за пренесување преку државна граница, покрај фактот што во првиот случај тоа се врши во вид на занимање (што не мора да биде во вториот случај), претставува и фактот што лицето кое се пренесува од членот 402, содржи едно дополнително обележје во 418-б (мигрант).

Токму тоа обележје кога имаме ситуација на пренос на мигранти преку граница повеќекратно (во вид на занимање), ги става двете законски битија во однос на специјалитет и на тој начин ги активира правилата за привиден стек утврдени во кривичната теорија. Односно, лицето ќе одговара според одредбата во чл. 418-б од КЗ.

Криумчарењето на мигранти во Република Македонија добива сè поголем зама што автоматски влече и зголемување на бројот на предмети пред основните судови. Најчесто (во 87% од случаите) станува збор за мигранти со албанско државјанство иако тоа не ја исклучува можноста во кривичноправниот настан да се појават и лица како на пример од Перу или Бангладеш.¹³⁶

¹³⁵ Член 6 од Протоколот

¹³⁶ Во текот на првото тромесечие на 2006 год. од страна на МВР регистрирани се вкупно 716 илегални минувања,

Притоа, во околу 88% од случаите станува збор за пренос на лица кои во потрага по работа и подобар животен стандард се решаваат под секакви услови да ја напуштат својата земја. Сите биле откриени во обидот (односно на пат) да ја преминат македонско-грчката граница.

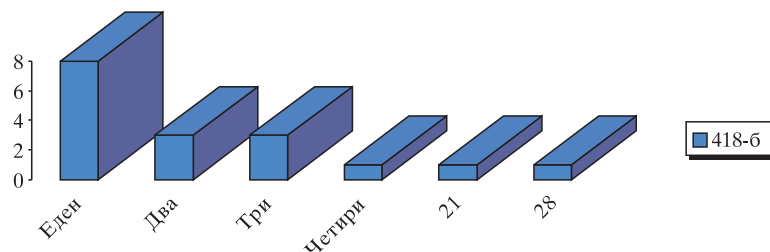
Просечното време кое што поминало од моментот на откривање на настанот па сè до подигање на обвинителниот акт, изнесува околу два месеца, што говори за реагирањето на органите на прогонот при откривањето на овие дела.

Во останатите 12% од случаите станува збор за мигранти кои што биле пронајдени при извршени рации во локали во тетовскиот регион во давање на сексуални или танчерски услуги.

Надоместот кој што им го плаќаат мигрантите на сторителите на делото за преносот преку граница драстично варира. Имено, истиот се движи од 400.00, 900.00 па до 6000.00¹³⁷ ден. само за извршен такси превоз, преку 300 до 1500 евра за организирање на севкупниот транспорт и сместување, па се до 5000 евра во исклучителни ситуации во кои што влегуваат и услугите за изработување на лажен пасош.

Степенот на организираност на криминалните групи

Во 65% од предметите во врска со делото криумчарење на мигранти станува збор за предмети со едно (47%) или пак две (18%) обвинети лица.

што претставува зголемување за 145% во споредба со истиот период во минатата година. Најголем број на илегални преминувања извршени се од страна на албански државјани. Пријавени се седум случаи на криумчарење на мигранти против 12 сторители. Притоа, било организиран превоз на 36 албански, четири индиски една молдавска државјанка и еден државјанин на Србија.

¹³⁷ Околу 7, 15 односно 100 евра.

Иако исклучително, се јавуваат дела на криумчарење на мигранти во кои индивидуалци-таксисти за ситен надоместок (околу 15-20 ЕУР) вршат превоз на стански државјани-мигранти до македонско грчката граница, сепак во најголем број на случаи станува збор за добра поврзаност и координација на повеќе лица во кривично правниот настан.

Притоа сликата за бројот на лица инволвирани во настанот добиена со следење на приказните во предметите не кореспондира со бројот на обвинети лица пред судот. Често пати се споменува НН лице од кое се преземени мигрантите, комуникација со непознато лице (за судот) за преземање на истите од другата страна на границата, користење на возило на лице кое што не се јавува во групата обвинети за делото итн.

Во предмет следен пред Основниот суд во Тетово (Тет 012) в.в. со делото Криумчарење на мигранти, во кој што се јавува само едно обвинето лице, по налог од истражен судија во три наврати е извршен претрес на нокниот бар каде што се затекнати, првиот пат во јуни 2004 год., покрај други десет и три девојки од оштетените во предметот, вториот пат (септември 2004) сите пет девојки (оштетени во предметот) и последниот пат (декември 2004) две девојки. При сите рации девојките биле депортирани назад во Бугарија, но според изјавите на девојките, секогаш организирано на ист начин од исти лица (се споменуваат и лица од полицијата) тие повторно се враќале назад. Со пресуда во првостепената постапка обвинетиот е ослободен.

Сите овие појави можат да се земат како индикатори за тоа дека не ретко во настанот се вклучени повеќе лица од оние идентификувани од страна на органите на прогонот.

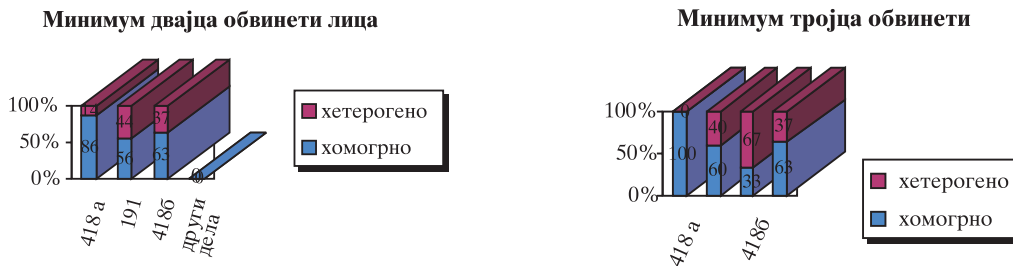
Најчесто (41%) како извршители се јавуваат лица кои што се занимаваат со такси превоз. Во приказните се споменува и користење на услугите на такси компании¹³⁸.

Во однос на хомогеноста на групата која што ги врши овие дела може да се констатира дека иако истата е на многу пониско ниво во однос на делото Трговија со луѓе, сепак, воопшто не е за потценување податокот дека во 63% односно 33% (во зависност дали при анализата во предвид се земени минимум две или три лица) од случите станува збор за групи во кои инволвираните лица се од иста етничка припадност.

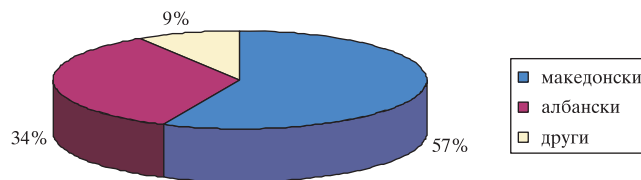
Криумчарење на мигранти	хомогено %	хетерогено %
Минимум двајца обвинети	63	37
Минимум тројца обвинети	33	67
Вкупно сите дела од ОК	хомогено %	хетерогено %
Минимум двајца обвинети	65	35
Минимум тројца обвинети	63	37

¹³⁸ Во Македонија сè уште нема ни едно обвинение за правно лице како извршител на овие дела.

И покрај јасно распространетиот став дека за да постои група мора да се говори за минимум три лица во составот на истата, сепак, анализа е направена и на предметите во кои се јавуваат обвинети само две лица. Последното е токму поради претпоставката дека и кога две лица се обвинети како учесници во кривичноправниот настан, најчесто станува збор за повеќе учесници во истиот. Во предметите во врска со делото Криумчарење на мигранти со зголемување на бројот на обвинети лица во рамките на еден предмет, се намалува процентот на хомогеноста на групата.

И додека учеството на припадниците на албанската етничка заедница е скоро подеднакво високо застапено колку и македонските, другите припадници на заедниците имаат скоро незначително учество.

Кривичноправна одговорност на мигрантите

Протоколот против криумчарење на мигранти по копнен, воден или воздушен пат во членот 5 го исклучува кривичниот прогон на мигрантите кои што биле предмет на криумчарењето како и на дејствијата кои се сторени со цел овозможување на истото, како што се: произведување на лажна исправа и набавување и поседување на таква.

Се наметна како проблем во практиката прашањето дали во ситуацијата кога мигрантот ќе ја употреби како вистинска лажната или преправената патна исправа, што претставува исполнување на законското битие на делото Фалсификување исправа по чл. 378 од КЗ, треба да одговара за односното дело, или пак одредбата од членот 5 од Протоколот (кој што претставува дел и од домашното законодавство на Македонија) може да се толкува на начин кој што исклучува гонење на мигрантот.

Според толкувањето на чл. 6 од Протоколот против криумчарење на мигранти на Комитетот¹³⁹ за елаборација на Конвенцијата против транснационалниот организиран криминал на ОН, санкциони-

¹³⁹ Report of the Ad Hoc Committee in the Elaboration of a Convention against Transnational Organized Crime on the work of its first to eleventh session, General Assembly, United Nation, 3rd of November

рањето на произведувањето, набавувањето, обезбедувањето или поседувањето на лажна исправа ќе постои во смисла на односниот член кога истото ќе се врши со цел криумчарење на мигранти од страна на лицето кое го врши криумчарењето. Притоа, мигрантот кој поседува лажна исправа за нелегално преминување на државната граница нема да биде подложен на кривичен прогон.

Во рамките на набљудуваните предмети в.в. со делото Криумчарење на мигранти, во два од нив, покрај лицата кои што се обвинети и осудени по членот 418-б од КЗ, како обвинети односно осудени лица за делото Фалсификување на исправа се јавуваат мигрантите вклучени во кривичноправниот настан.

Во предмет набљудуван пред Основниот суд во Неготино (Нег 001) в.в со делото според чл. 418-б од КЗ, тројца мигранти на кои што им биле земен нивните пасоши и заменети со лажни од страна на криумчарите со образложение дека со истите нема да можат да влезат во земјите на Европската унија, се осудени од страна на Првостепениот суд на казна протерување на странец од земјата за десет години како и казна затвор од една година условно за период од две години за кривичното дело фалсификување на исправи.

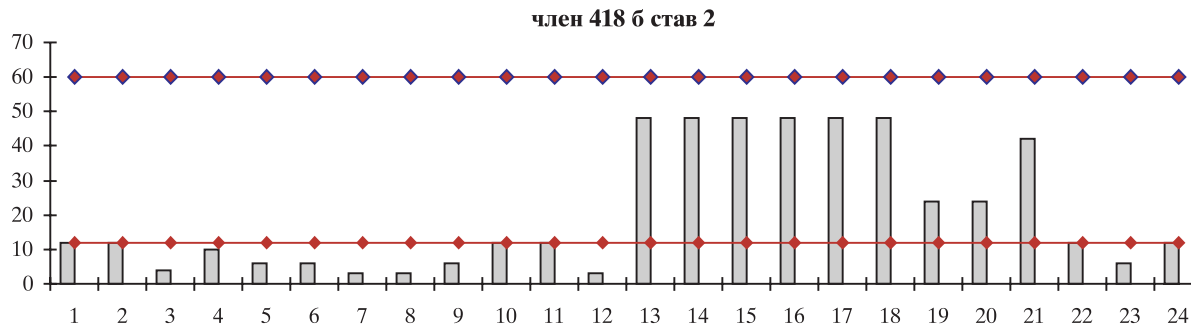
Во предмет следен пред Основниот суд во Битола (Бит 001) покрај тројцата осудени лица за криумчарење на мигранти, осудени се и тројцата мигранти, турски државјани кои што при обидот да ја поминат македонско-грчката граница биле фатени со лажни патни исправи во себе. Имено, истите во Истанбул платиле 4500 евра за да бидат пренесени во Германија. Меѓутоа, наместо во Германија истите биле однесени во Приштина па оттаму преку Скопје во Битола. Во Битола оригиналните патни исправи им биле заменети со нови, лажни. На мигрантите, со одлуката на Првостепениот суд, изречена им е мерка затвор во траење од три месеци условно за година дена.

Се наметнува заклучокот дека претходно споменатите одлуки се косат со одредбите на Конвенцијата против транснационалниот организиран криминал, односно со одредбите содржани во дополнителниот Протокол против криумчарење на мигранти.

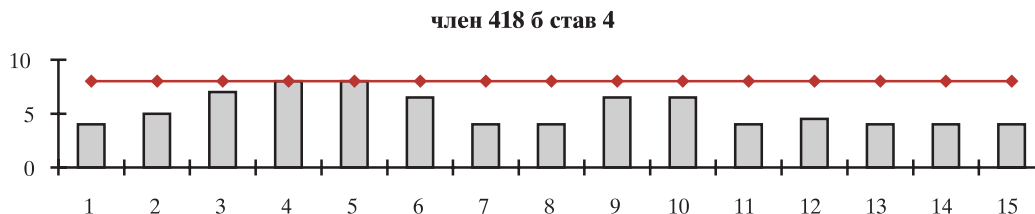
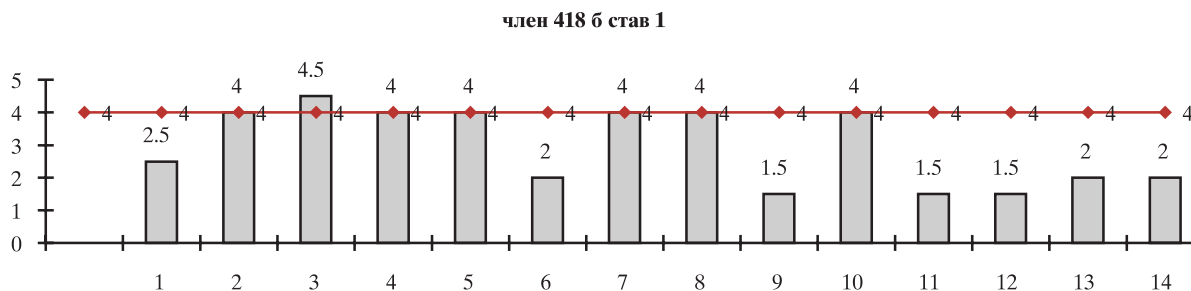
IV1 ОДМЕРУВАЊЕ НА КАЗНАТА ВО ПРЕДМЕТИТЕ ВО ВРСКА СО КРИУМЧАРЕЊЕ НА МИГРАНТИ

Дека може да се говори за расчекор на судската практика со казненоправната политика на Република Македонија изразена преку одредбите од КЗ за висината на санкциите за кривични дела, ни потврдува ситуацијата со санкционирањето на делото Криумчарење на мигранти. Во повеќе од половина од сите донесени првостепени пресуди во периодот од јануари 2005 до декември 2006 год. станува збор за висина на казна под посебниот законски минимум. Пресудите најчесто се однесуваат на ставот два од членот 418-б за кој што е пропишана казна затвор од една до пет години. Во нешто помал број на случаи донесени се пресуди по ставот 1 од делото по чл. 418-б кој што предвидува казна затвор во висина од минимум 4 години како и ставот 4 од односниот член кој што се однесува на санкционирање на криумчарење на

малолетни лица и за кои е предвидена казна затвор од минимум осум години. Имено, од вкупно 24 лица осудени во првостепена постапка за ставот 2 од членот 418-б од КЗ, само според 9 од нив е изречена казна затвор над посебниот законски минимум. Интересно е да се забележи дека тие лица се јавуваат во рамките на само еден предмет (ЈУГ 2). Во сите останати предмети, казните затвор се "ублажени".

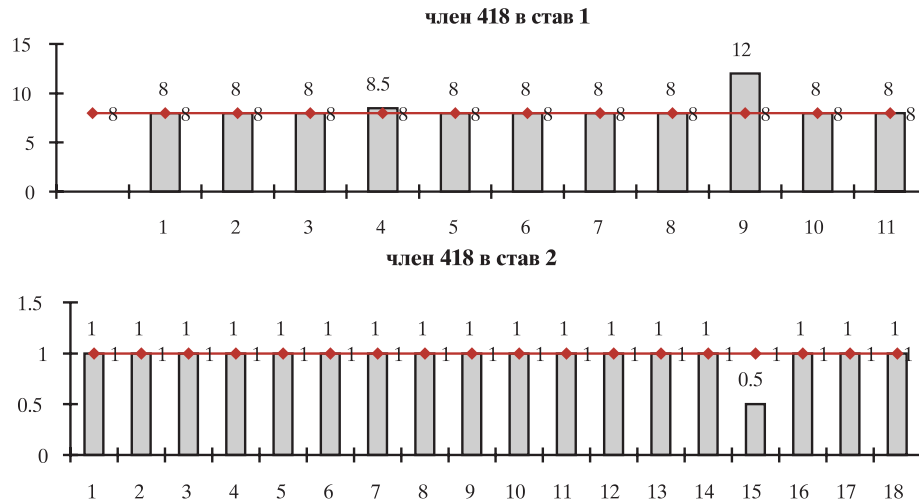

Ситуацијата е слична и во однос на ставот 1 и ставот 4 од чл. 418-б од КЗ.

Од вкупно 16 предмети во врска со темата криумчарење на мигранти во два од нив (ЈУГ 1 и ЈУГ 2) се осудени лица за организирање на група и поттикнување на извршување на делото криумчарење на мигранти. Притоа, 29 лица се осудени на казна затвор на долната законска граница. Само едно лице било казнето над законскиот минимум и едно лице било санкционирано со казна затвор под посебниот законски минимум.

Потреба од јасна дистинкција помеѓу олеснителните и особено олеснителните околности под кои е сторено делото

Законот не ги определува експлицитно околностите под кои може да дојде до изрекување на поблага казна, односно, не определува кои се **особено** олеснителни околности кои можат да доведат до изрекување на казна под посебниот законски минимум. Сепак, иако судот при одмерувањето на казната мора да тргне од мислењето дека овие околности се од исклучителна природа се чини дека во нашата практика преовладува друга тенденција.

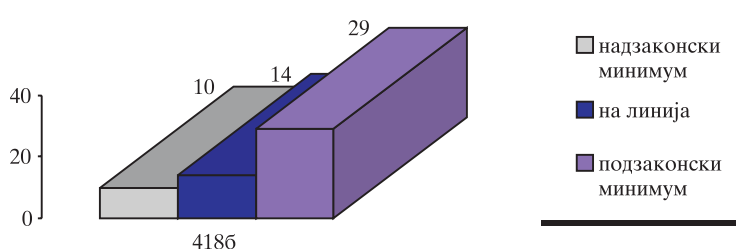
Утврдувањето на дистинкцијата помеѓу особено олеснителните околности и обичните олеснителни околности е нужна заради утврдување на разликата помеѓу поблагото казнување во законски определените рамки на секое конкретно кривично дело и казнувањето под законски определениот минимум на тоа дело. Податоците од практиката не наведуваат на заклучок дека понекогаш исти околности во одреден случај се ценат како олеснителни околности, а во друг случај како особено олеснителни околности. Се има случено исти околности да се третираат и како олеснителни и како особено олеснителни во иста кривичноправна ситуација иако дистинкцијата помеѓу овие две појави е фактички дистинкција помеѓу казнувањето во законски определени рамки или пак надвор од нив.

Околности коишто најчесто се третираат како олеснителни се семејната состојба и претходната неосудуваност. Поретко се среќаваат материјалната положба, личните прилики како и годините односно младоста на сторителот, а исклучително се среќаваат и признанието односно фактот што обвинетото лице било одбрано а не било иницијатор за сторување на делото.

Најчеста околност која што се цени како особено олеснителна е материјалната состојба потоа семејната состојба и младоста а во исклучителни ситуации и здравствената состојба односно коректниот однос кон судот.

Како што може да се забележи во различни пресуди една иста околност се третира и како олеснителна и како особено олеснителна околност. И покрај тоа што ценењето на околностите зависи од случај до случај и што определувањето на вредноста на истите е мошне сложено, сепак, се чини дека е неопходна некаква унификација на судската практика односно на вредносните критериуми согласно кои се ценат околностите во кривично правниот настан. Потребно е и дефинирање на значењето на поимот „особено олеснителни околности“, и заземање на јасен став што сè може да се класифицира во таа категорија и кои се тие околности кои би можеле да доведат до ублажување на казната.

Она што би требало да нè загрижи е податокот дека во 14 предмети од вкупно 16 во врска со делото Криумчарење на мигранти ниеден обвинет не бил осуден на ефективна казна затвор над посебниот законски минимум. И покрај тоа што дватта големи случаја (во рамките на кои беа осудени во првостепена постапка 47 лица) на криумчарење на мигранти, заради повисоките казни кои им беа изречени на виновните сторители, ја менуваат севкупната статистика во однос на висината на казните затвор за ова дело (а со самото тоа не ја одразуваа вистинската ситуација), сепак, воопшто не е за потценување податокот дека на 55% од вкупниот број осудени лица во последните две години им била изречена казна затвор под посебниот законски минимум.

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ ВО ВРСКА СО КРИУМЧАРЕЊЕ НА МИГРАНТИ

ЗАКЛУЧОЦИ:

- Пред основните судови во Македонија се забележува рапидно зголемување на предмети во врска со делото Криумчарењето на мигранти. Во околу 88% од случаите станува збор за пренос на лица (сите откриени во обидот да ја преминат македонско-грчката граница), кои во потрага по работа и подобар животен стандард се решаваат под секакви услови да ја напуштат својата земја. Најчесто (во 87% од случаите) станува збор за мигранти со албанско државјанство иако тоа не ја исклучува можноста да во кривично правниот настан да се појават и лица како на пример од Перу или Бангладеш.
- Надоместот кој што им го плаќаат мигрантите на сторителите на делото за преносот преку граница драстично варира. Истиот се движи од 400.00, 900.00 па до 6000.00 ден. само за извршен такси превоз,

преку 300 до 1500 евра за организирање на севкупниот транспорт и сместување, па до 5000 евра во исклучителни приказни во кои што влегуваат и услугите за изработување на лажан пасош.

- ☞ Во 65% од предметите во врска со делото криумчарење на мигранти станува збор за предмети со едно (47%) или пак две (18%) обвинети лица што упатува на заклучок дека или не постои група од минимум три лица што ја изискува дефиницијата на организиран криминал или пак органите на прогонот не се доволно успешни во идентификување на сите лица инволвирани во кривичноправниот настан. Во однос на хомогеноста на групата која што ги врши овие дела може да се констатира дека во 40% од случаите станува збор за групи во кои лицата инволвирани се од иста етничка припадност.
- ☞ Во рамките на набљудуваните предмети в.в. со делото Криумчарење на мигранти,, во два од нив, покрај лицата кои што се обвинети и осудени по членот 418-б од КЗ, како обвинети односно осудени лица за делото Фалсификување на исправа се јавуваат мигрантите вклучени во кривичноправниот настан, и покрај утврдениот став на Протоколот на КТОК дека мигрантот кој поседува лажна исправа заради нелегално преминување на државната граница, нема да биде подложен на кривичен прогон.
- ☞ Постои дискрепанција помеѓу благост на судовите при одмерувањето на казните во предметите во врска со делото Криумчарење на мигранти и концептот на казненоправната политика на Република Македонија изразен преку одредбите од КЗ за висината на санкциите за кривични дела од областа на трговија со луѓе. Имено, во 55% од случаите ефективната казна затвор за односното дело се движи под посебниот законски минимум.

ПРЕПОРАКИ:

- Неопходно е усогласување на практиката на нашите основни судови со Протоколот против криумчарење на мигранти по копнен, воден или воздушен пат со кој се надополнува КТОК во однос на исклучување на кривичниот прогон на мигрантите кои што биле предмет на криумчарењето за дејствијата кои се сторени со цел овозможување на истото, како што се: произведување на лажна исправа и набавување и поседување на таква.
- Широките овластувања што судовите ги имаат при одмерувањето на казната, особено оние кои навлегуваат во доменот на употреба на институтот „ублажување на казна,, не смеат да претставуваат напад на основниот модел на законско одмерување на казната, ниту пак смеат да се косат со казненоправната политика на Македонија изразена преку одредбите за висината на казната, конкретно за делата во врска со трговија со луѓе¹⁴⁰.

¹⁴⁰ Тенденцијата на премногу благо санкционирање на сторителите на делото Криумчарење на мигранти се провлекува и во 2006 година како и во 2005. Автоматски, препораките од Извештајот за состојбата во 2005 се потврдуваат и во наредната година.

- Дискреционото право на судите при одмерување на висината на казната треба да се движи во рамките на посебниот законски минимум и максимум.
- Институтот „ублажување на казна,, треба да се примени во особено исклучителни случаи.
- Пожелно е градење на општи ставови или начелни мислења од страна на повисоките судови како насоки за одредување на казната при работењето на пониските судови во делата во врска со трговија со луѓе, односно за допрецизирање на дистинкцијата помеѓу особено олеснителните и обичните олеснителни околности со чие уважување се утврдува висината на санкцијата за виовниот сторител.¹⁴¹
- Исти околности не би смееле да се третираат и како олеснителни и како особено олеснителни околности во иста кривичноправна ситуација бидејќи дистинкцијата помеѓу овие две појави е фактички дистинкција помеѓу казнувањето во законски определени рамки или пак надвор од нив.

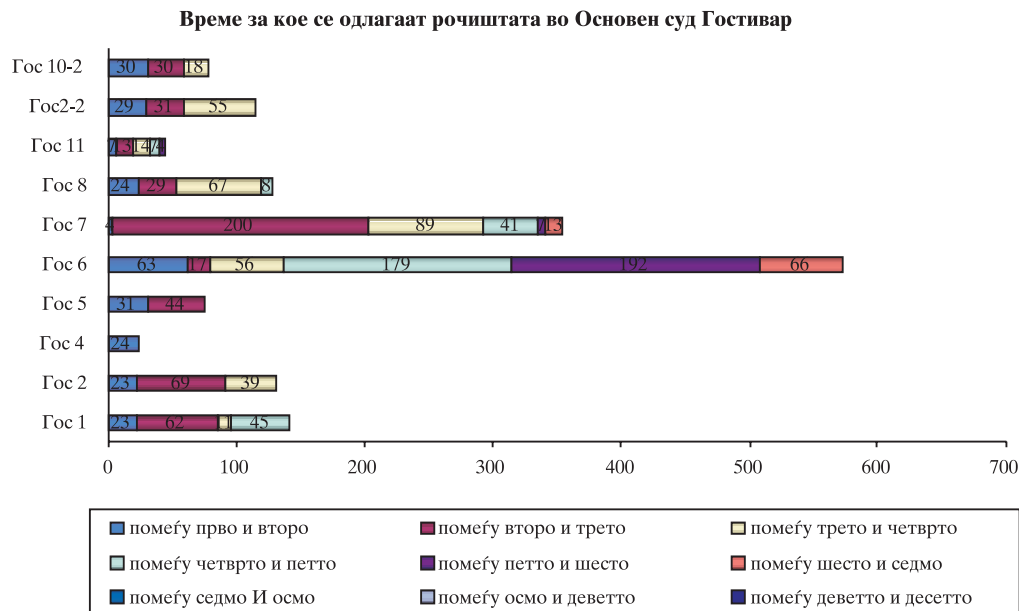
---

¹⁴¹ Овие препораки беа дел од Извештајот Сузбивањето на трговија со луѓе низ практиката на домашните судови за трите кривични дела Трговија со луѓе, Посредување при вршење на проституција и Криумчарењето на мигранти. Додека кај другите дела се забележува заострување на казните во последните неколку години, кај делото Криумчарење на мигранти се истрајува во употребата на институтот на ублажување на казната скоро во сите пресудени случаи (исклучок се двата предмета во Основниот суд во Скопје).

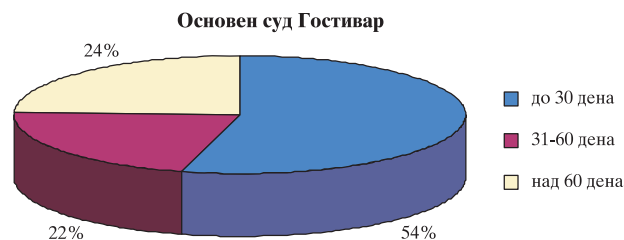
Глава V. Времетраење на њосџайкаџа

V1.ОДЛАГАЊЕ НА ГЛАВНИОТ ПРЕТРЕС (ПРИКАЗ ПО СУДОВИ И КРИВИЧНО ДЕЛО)

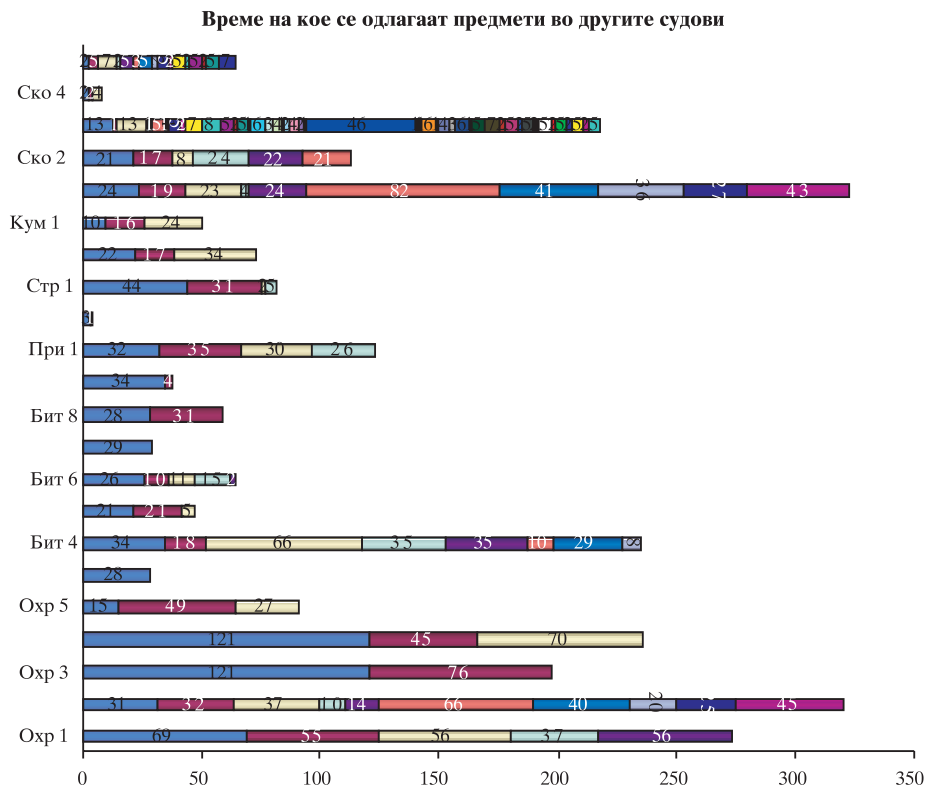
Анализата на временскиот период за кој што се одлагаат рочиштата треба да ни укаже на брзината со која што се одвива судскиот претрес како и фреквенцијата на одлагањата во рамките на истиот.

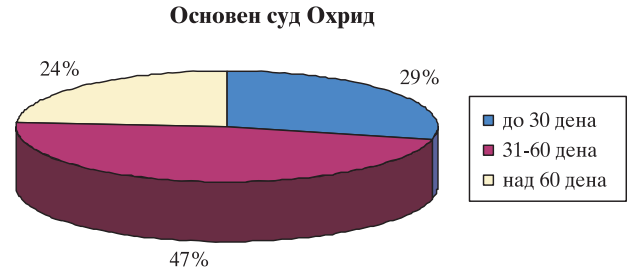
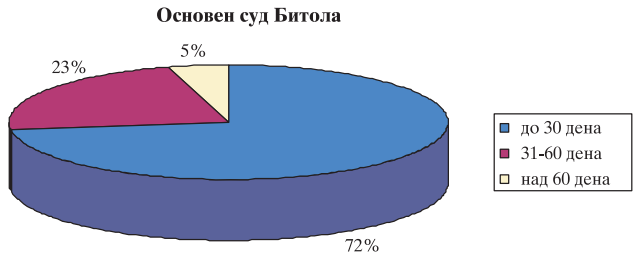
Во предметите набљудувани пред Основниот суд во Гостивар од јануари 2005 до декември 2006 год., во нешто повеќе од половина од случаите одлагањето на рочиштата бил за период до 30 дена.

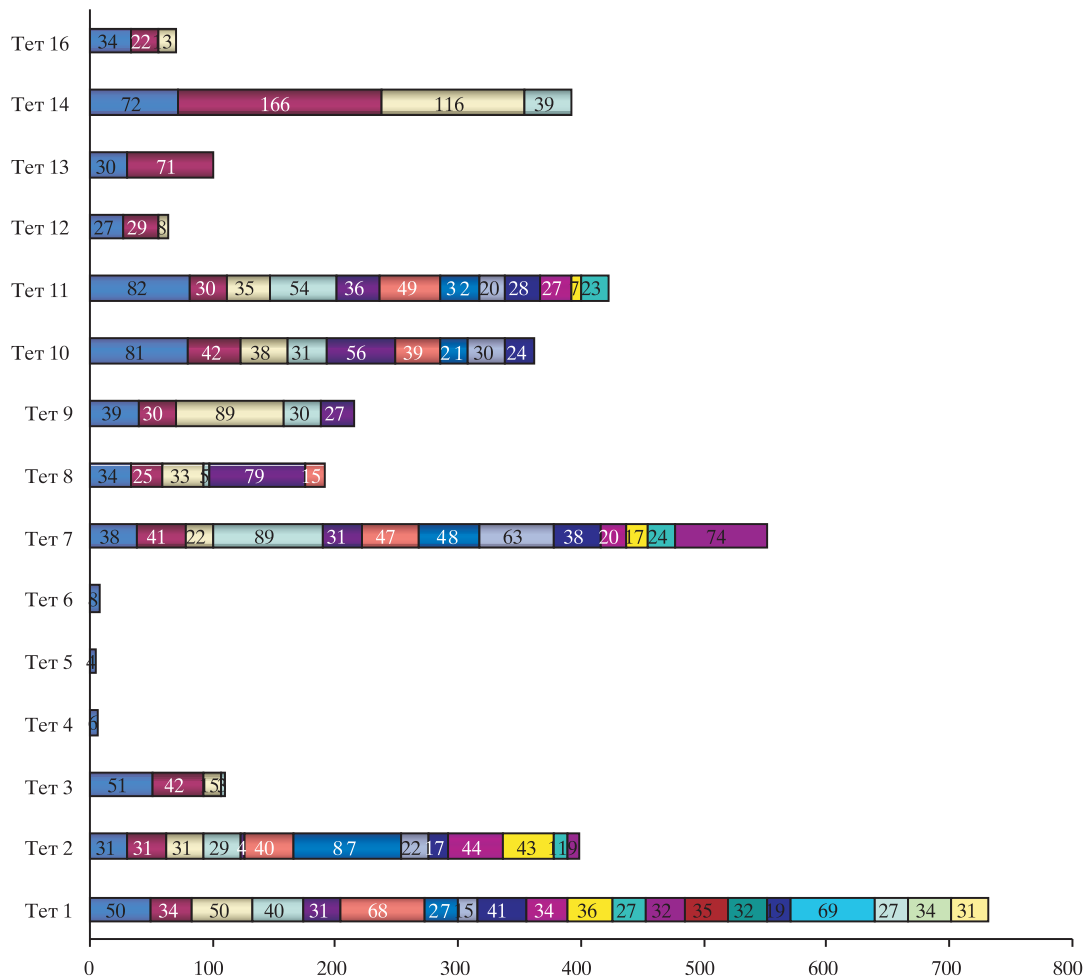
Ситуацијата е драстично поразлична во предметите набљудувани пред основните судови во Битола и Охрид.

Имено, во Основниот суд во Битола процентот на предмети кои се одложиле за период до 30 дена е поголем и изнесува 72% од набљудуваните случаи. Во Основниот суд во Охрид истиот е скоро три пати помал (29%).

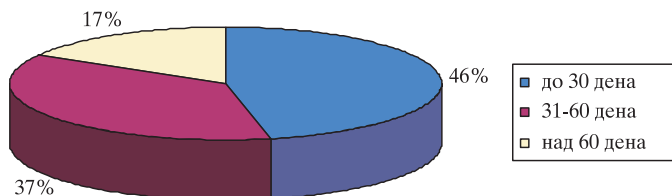

Време за кое се одлагаат рочиштата во о.с. Тетово

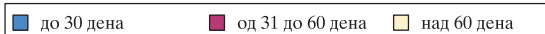
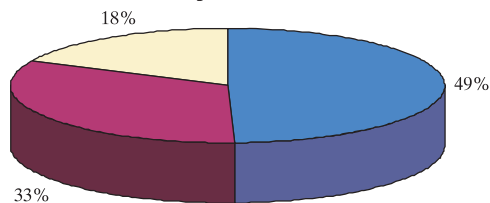
Во Основниот суд во Тетово во поглед на одлагањата до 30 дена ситуацијата е слична како на онаа во Основниот суд во Гостивар. Се наметнува прашањето, дали ваквата шареноликост се должи на факторот „набљудување пред различни судови, (различни услови на работа, различен човечки ресурс, различна оптовареност со судски предмети, различна ефективност, итн.) или пак временскиот период за кој се одлагаат предметите може да се стави во корелација со други фактори како што се: „видот на кривично дело“, „бројот на изречени мерки притвор“, итн.

Основен суд Тетово

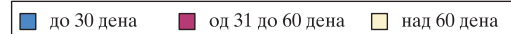
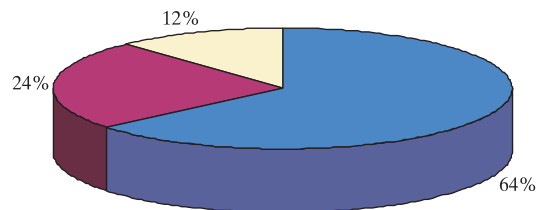

Доколку се направи заедничка анализа на податоците за сите одлагања во рамките на претходно поединечно наведените судови во кои што и најчесто се судат делата Трговија со луѓе, Посредување при вршење на проституција како и Криумчарењето на мигранти, ќе се наметне заклучокот дека во 49 % од вкупниот број на одлагања, станува збор за одлагања на период до 30 дена. Доколку во вкупната слика се вметнат и податоците од останатите судови¹⁴² се добива поразлична состојба.

Основен суд Гостивар, Тетово, Охрид, Битола

Сите судови во кои е набљудувано

Одлагање на претресот за период подолг од 60 дена

Во членот 297 (ст. 5) од ЗКП се утврдува обврската според која доколку одлагањето на претресот траело подолго од 60 денови (за разлика од претходното законско решение од 30 денови), истиот мора одново да започне.

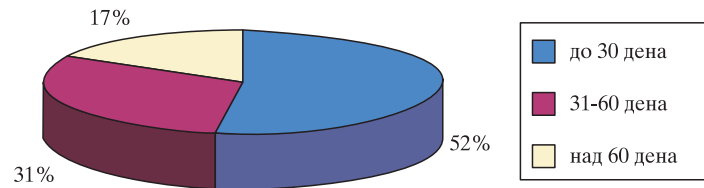
¹⁴² Со додавање на податоците од одлагањата во Основниот суд Скопје 1 и 2, Прилеп, Штип, Неготино и Куманово ќе се добие малку поразлична состојба поради предметот Југ 1 и Југ 2 во кои се набљудувани голем број рочишта биле следени од страна на Коалицијата и кои што се одлагани/прекинати од 1 до 10 дена.

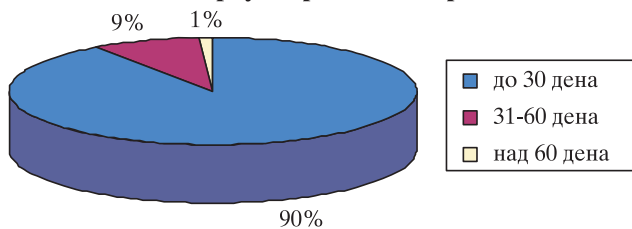
Анализата на предмети кои биле одложени на подолг временски период од 60 дена, а со самото тоа и свесно однапред осудени на повторно започнување, покажа дека околу една четвртина од вкупниот број на набљудувани случаи (24%) пред Основниот суд во Гостивар биле одложени за повеќе од 60 дена, само во 5% е таква ситуацијата во Основниот суд во Битола, 24% во Основниот суд во Охрид и 17% во Основниот суд во Тетово.

Во предметите во врска со делото трговија со луѓе најчесто станува збор за жртви кои не се државјанки на Република Македонија и кои биле вратени во нивните матични земји¹⁴³ во времето на одржување на главниот претрес што со себе автоматски влече активирање на меѓународните инструменти за обезбедување на присуството и повеќе време за реализација на истите. Во 17% од случаите предметите во врска со делото Трговија со луѓе биле одложени на време подолго од 60 дена. Слична е ситуацијата и со делото посредување при вршење на проституција (19%). Меѓутоа, процентот на предмети одложени за повеќе од 60 денови во врска со делото Криумчарење на мигранти е значително помал и изнесува 1%¹⁴⁴.

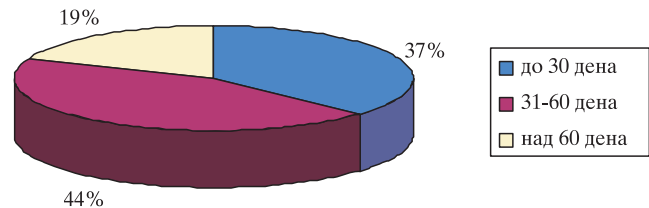
Трговија со луѓе

Криумчарење на мигранти

Посредување при вршење на проституција

Колку горенаведената состојба во доменот на трговијата со луѓе може и треба да го оправда предолгото одлагање на некои од предметите може да се види од анализата на зачестеноста на одлагањата над 60 денови во рамките на еден предмет и причините поради кои истото е направено.

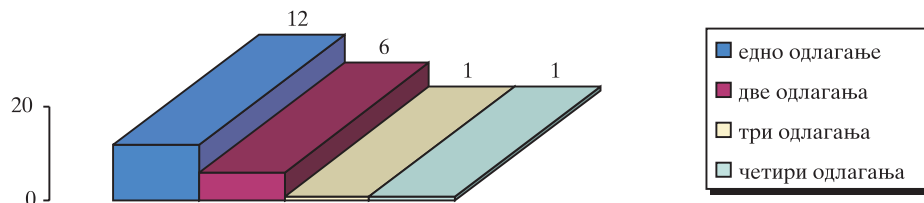
Во најголем број на случаи (12) во рамките на еден предмет само еднаш се случило одлагањето да биде на подолг период од 60 дена. Притоа во 60% од случаите станува збор за одлагање од месец јуни, јули за во септември или октомври.

¹⁴³ Во колку случаи е обезбедено присуство.

¹⁴⁴ Доколку се извадат податоците за предметот Југ, процентот се менува до значителни 4% за период подолг од 60 дена, односно 79% до 30 дена и 17% од 31 ден до 60 дена

Во 30% од предметите одлагањето било во две ситуации, за подолго време од 60 дена, додека пак исклучително во рамките на еден предмет се јавиле три или четири одлагања за подолг период од 60 дена.

Број на одлагања на период подолг од 60 дена во рамки на еден предмет

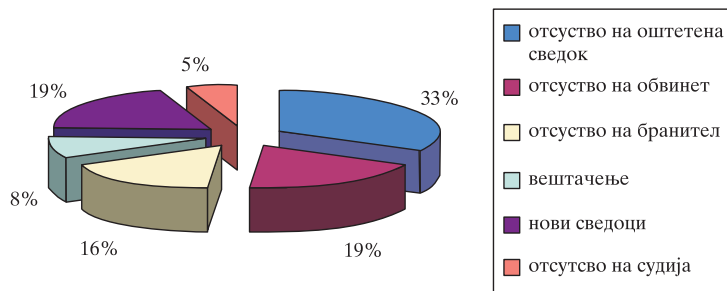

Како најчеста причина (33%) за одлагањата на подолго од 60 дена се јавува отсуството на оштетената сведок во постапката и тоа во предметите в.в. со Трговија со луѓе и Посредување при вршење на проституција.

Во предмет набљудуван пред Основниот суд во Гостивар (Гос 007) в.в со кривичното дело по чл. 191 од КЗ, со цел да се обезбеди непосредно сослушување на две оштетени (од вкупно четири) на рочиштето одржано во март 2005 се донесува одлука за одлагање на предметот на неопределено време. По 200 дена во септември судењето повторно се одлага за наредни 89 дена. Претресот продолжил кон крајот на декември 2005 и притоа добиена е информација дека едната оштетена не може да се пронајде додека другата е согласна да сведочи. Меѓутоа, заради здравствени проблеми и неможност да патува со мало дете од страна на службите од Молдавија предложено е сослушување преку видеоконференциска врска. Заради немање на технички можности во Судот во Гостивар донесено е одлука да се прочита изјавата на оштетената дадена пред истражниот судија. Предметот се одлага за наредни 40 дена заради отсуство на обвинетиот на главен претрес.

Од друга страна, пак, изненадува бројот на одлагања за период над 60 дена кои се случуваат заради отсуство на обвинетиот и неговиот бранител. Истите, како причина за одлагање заедно се јавуваат во нешто поголем број од одлагањата заради отсуство на оштетените сведоци, странски државјанки.

Причини за одлагање над 60 дена

Кај првата причина за одлагање судот е врзан за ефикасноста на работењето на органите задолжени за контактирање и обезбедување на присуството на оштетените сведоци во постапката и решението на проблемот би требало да се бара во обидот за зголемување на истата.

Предмет набљудуван пред Основниот суд во Тетово (Тет 014) в.в со кривичното дело Трговија со луѓе во деветти месец 2005 год., заради отсуство на оштетените и нивниот полномошник се презакажува за 72 дена. Оштетените се канат по дипломатски пат, па со цел да се овозможи доволно време за да се обезбеди нивното присуство наредното рочиште се закажува за наредни 166 дена. За жал, и по истекот на истите нивното присуство не е обезбедено и повторно главниот претрес се одлага за нови 116 дена.

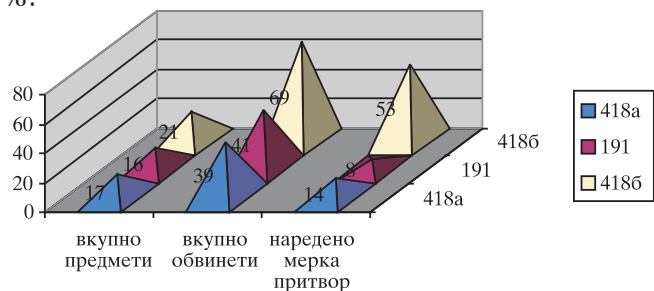
Кај втората причина, доколку се земе предвид дека превентивни мерки како и „другите превентивни мерки, за обезбедување на присуството на обвинетиот мошне ретко се користат во практиката на нашите судови, можеби треба да му се забележи на судот поради недоволно проактивната улога, односно, за предолгите одлагања за обезбедување на услови за одржување на главниот претрес.

Предмет во Основниот суд во Тетово (Тет 001) в.в со кривичното дело по чл. 191 од КЗ, во кој што обвинителниот акт е поднесен во 2003 год. набљудувачите на Коалицијата започнуваат да го следат од февруари 2005 год. По 20 набљудувани рочишта предметот сè уште е во тек. Како причини за одлагање се јавуваат следните:

роч.	Причини за одлагање	роч.	Причини за одлагање
1	Еден од обвинетите нема примено обвинителен акт преведен на албански јазик	11	Отсуство на бранителот ЗТ
2	Обезбедување на присуство на оштетената како и прибавување на медицинска документација за обвинетиот	12	Службено отсуство на ЗЈО
3	Прибавување на медицинска документација за обвинетиот и за повредите на оштетената	13	Отсуство на бранителот ЛБК
4	Прибавување на медицинска документација за обвинетиот и извештај од ИОМ за повредите на оштетената	14	Службено отсуство на ЗЈО заради смртен случај
5	Отсуство на бранителот и прибавување на медицинска документација за обвинетиот и за повредите на оштетената (преведена на македонски јазик бидејќи е доставена на англиски)	15	Повикување на сведок
6	Медицинска документација за повредите на оштетената (испратена ургенција до ИОМ)	16	Отсутен сведок, презафатеност на бранителот ЛБК на обвинетиот, прибавување на извештае од единица за противпожарна заштита
7	Медицинска документација за повредите на оштетената	17	Отсуство на сведок, бранителот ЗТ на обвинетиот
8	Отсуство на судија заради присуство а семинар	18	Отсуство на сведок и обвинетите
9	Вешто мислење од невропсихијатар заради увид во медицинска документација за повредите на оштетената	19	Прибавување на извештае од единица за противпожарна заштита
10	Прибавување на докази за сопственост на ноќен бар	20	Отсуство на обвинетите и некои од бранителите

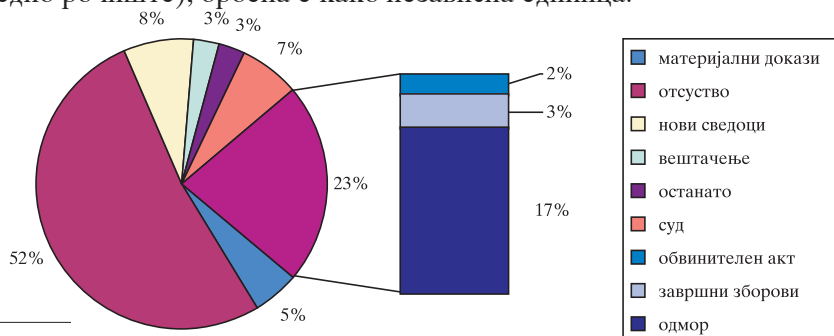
Во предмет набљудуван пред Основниот суд во Тетово (Тет 013), кој што е вратен на повторно разгледување од страна на второстепениот суд, одлагањето на претресот за 70 денови е направено со цел обезбедување на присуството на обвинетата односно на сведокот во постапката. Имено, потирано е на записник дека потребно е да се пронајде обвинетата и да се суди во нејзино присуство бидејќи претходно ѝ е судено во отсуство. На интервенција на ЈО утврдено е дека обвинетата има статус на сведок во постапката и дека е направен превид.

Поголемата брзина со која се решаваат предметите во врска со кривичното дело Криумчарење на мигранти и тоа главно пред Основниот суд во Битола, во однос на предметите во врска со делата трговија со луѓе и посредување при вршење на проституција, може да се поврзе и со практиката на изрекување на најголемиот број на мерки притвор¹⁴⁵ токму спрема криумчарите на мигранти. Имено, во 77% од вкупните обвинети лица за делото криумчарење на мигранти изречена е мерка притвор. Овој процент за обвинетите за делото трговија со луѓе изнесува 36% додека за посредување при вршење на проституција изнесува 19%.

V2. ПРИЧИНИ ЗА ОДЛАГАЊЕ НА ГЛАВНИОТ ПРЕТРЕС

При спроведувањето на анализата секоја од причините за одлагање (прекин) на судската постапка, независно дали се јавува индивидуално или пак кумулативно со други релевантни причини во рамките на еден предмет (едно рочиште), броена е како независна единица.

¹⁴⁵ Постапката е итна

Како најчеста причина за одлагање се јавува отсуството на еден или повеќе од релевантните актери во постапката. Во помал број на случаи одлагањето се врши заради обезбедување на нови сведоци, причини на страна на судот, заради обезбедување на материјални докази како и прецизирање или, пак, превод на обвинителниот акт.

Сосема исклучително се споменува вештачењето како и некои други причини, на пример, неспособност на обвинетиот да даде изјава заради слабост или дејство на седативи, грешка во постапката односно закажан главен претрес без притоа обвинетиот да биде сослушан во истрага итн.

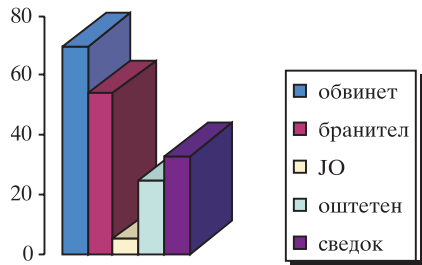
Прекин на главниот претрес најчесто се врши заради одмор, а поретко заради подготовка на завршни зборови¹⁴⁶.

Присуство на учесниците во постапката

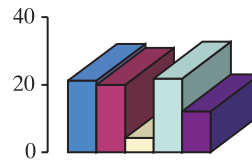
Отсуството на учесниците во постапката како причина за одлагање се јавува во 52% од вкупниот број на ситуации. Притоа, во најголем број на случаи станува збор за отсуство на обвинетиот, иако и отсуството на бранителите на обвинетите зазема високо место. Се има случено јавниот обвинител да биде отсутен на главниот претрес, но ова е исклучителен случај.¹⁴⁷

Оштетената како сведок е издвоена од другите сведоци како посебна категорија заради значењето што истата го има за темата на набљудување.

Отсуство на главен претрес како причина за одлагање во 2005 и 2006

Отсуство на главен претрес како причина за одлагање во 2005 год.

Доколку податоците по две години набљудување се споредат со оние добиени во рамките на набљудувачкиот процес во 2005 год. може да се забележи дека се намалил бројот на одлагања заради отсуство на оштетената сведок во постапката што е разбирливо доколку се земе предвид дека во 2006 год. бројот

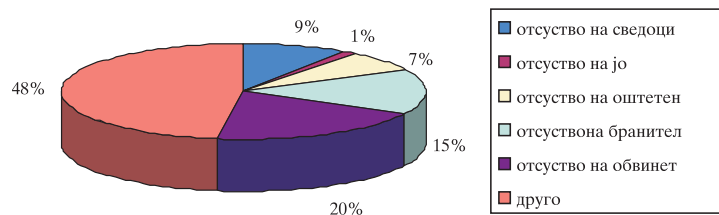
¹⁴⁶ Според чл. 298 претседателот на советот може да го прекине главниот претрес заради одмор, или за да се обезбедат определени докази, или заради подготвување на обвинението или на одбраната.

¹⁴⁷ Според чл. 291 ст. 1 ако на главниот претрес, што е закажан врз основа на обвинителен акт од јавниот обвинител, не дојде јавниот обвинител или лицето кое го заменува, главниот претрес ќе се одложи.

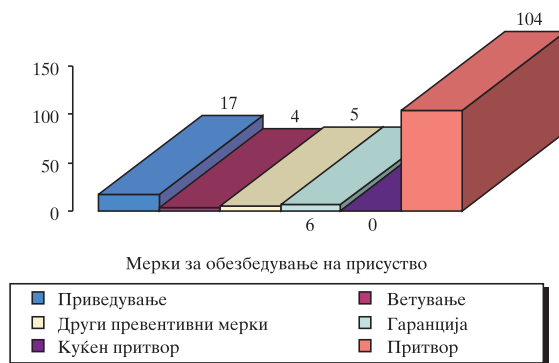
на предмети во врска со трговија со луѓе и посредување при вршење на проституција е речиси ист (бројот на нови предмети е многу мал). На сметка на тоа зголемени се предметите во врска со делото Криумчарење на мигранти како и другите форми на организиран криминал.

Истовремено, рапидно е зголемен бројот на случаи на одлагање заради отсуство на обвинетиот и неговиот бранител во постапката.

Неприсуството на обвинетиот било причина за одлагање на 20% од вкупниот број на рочишта.

Колку често биле преземени мерки за обезбедување на присуството на обвинетиот на претресот од страната на судот може да се види од следните податоци¹⁴⁸.

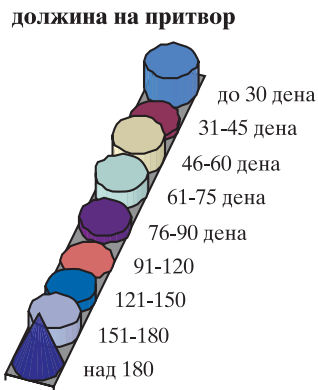
Имено, најчесто изрекувана мерка за обезбедување на присуството на обвинетото лице претставува мерката притвор. Во 65% од вкупниот број на предмети истата била изречена¹⁴⁹. Притоа, во најголем број на случаи мерката притвот била изречена во предметите во врска со делото Криумчарење на мигранти односно Организирање на група и потикнување на извршување на делото криумчарење на мигранти. Она што изненадува е малиот број на изречена мерка притвор кај делата Трговија со луѓе и Посредување при вршење на проституција.

¹⁴⁸ Во 12 ситуации една мерка била заменета со друга. Односно, во 9 случаи мерката притвор преминала во (6 случаи) гаранција и (3 случаи) одземање на патна исправа. Спрема две лица по приведувањето била изречена мерка притвор додека само во еден случај лицето кое што било во затвор за време на започнувањето на претресот и кое што подоцна било пуштено по отслужена затворска казна, било приведено.

¹⁴⁹ Процентот е утврден од вкупниот број на обвинети лица без бројот на лица кои што веќе се наоѓаат во затвор (17 лица) затоа што со доведувањето нивното присуство е автоматски обезбедено.

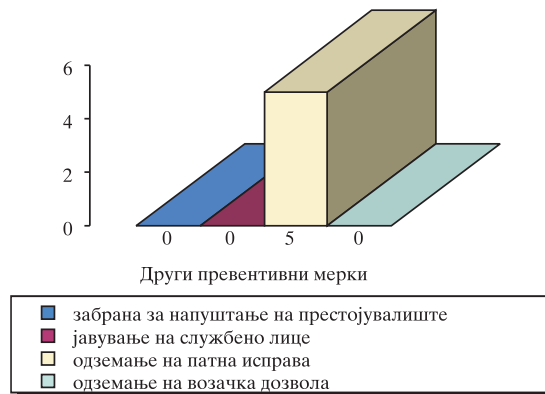
Вид на кривично дело	Број на изречени мерки притвор во сите набљудувани предмети
418а Трговија со луѓе	14
191 Посредување во вршење на проституција	8
418 б Криумчарење на мигранти	19
215 Неовластено производство и пуштање во промет наркотични дроги	3
357 Примање поткуп	1
418 в „Организирана форма,,	34
279 Перење пари	1
140 Противправно лишување од слобода	1
353 Злоупотреба на службена положба и овластување	1
378 Фалсификување исправа	1
278 Криумчарење	10
чл. 60 Закон за акцизи	7
Разбојништво	4
Вкупно	104

Должината на притворот најчесто се движи над 180 дена. Во помал број на случаи истиот траел до 30 односно од 46 до 60 денови.

Приведувањето на обвинетиот на главен претрес било наредено во 17 ситуации, додека другите превентивни мерки биле активирани само во 5¹⁵⁰ случаи.

¹⁵⁰ Повеќе за другите превентивни мерки за обезбедување на присуство како и ситуацијата во 2005 види Извештај Сузбивањето на трговијата со луѓе низ практиката на домашните судови стр. 58.

Бранителот на обвинетиот не бил присутен во 15% од случаите. Понекогаш се случува заради наизменично отсуство и на обвинетото лице и на неговиот бранител, предметот се одлага огромен број на пати.

Во предмет набљудуван пред Основниот суд во Тетово (Тет 007) во врска со кривичното дело Трговија со луѓе, како обвинети се јавуваат 10 лица. На првото набљудувано рочиште присутни биле седум обвинети лица, за двајца не постоел доказ за уредна покана, додека едно лице било уредно кането, меѓутоа отсуствувало. Отсутни се и дел од бранителите на овие лица. На следното рочиште отсуствувале четири од десет обвинети и еден бранител. Состојбата била непроменета и на третото следено рочиште од овој предмет (едно лице било во бегство¹⁵¹), на кое што судот донел одлука за приведување на две обвинети лица. Конечно, на следното судење било обезбедено присуство на девет од десет лица (едно лице било и понатаму во бегство), меѓутоа овој пат причина за одлагање било отсуството на еден од бранителите, а станувало збор за задолжителна одбрана. На наредно рочиште отсутни се 3 обвинети лица и двајца бранители. Одлагање на следното рочиште е поради отсуство на еден од бранителите на обвинето лице. Следува отсуство на еден од обвинетите кој што не е донесен од КПД Идризово како и тројца бранители. Распит на обвинетите се извршил дури на осмото набљудувано рочиште кога било обезбедено присуството на сите обвинети лица и нивните бранители. Меѓутоа, веднаш на наредното, повторно се отсутни двајца обвинети од кои едниот стражарно не е доведен од КПД Идризово. Повторно тројца обвинети и двајца бранители не се присутни на следното рочиште. Покрај отсуството на еден од обвинетите, на две последователни рочишта (на едно од нив е наредено приведување, но од непознати причини по истата не е постапено) на последното набљудувано рочиште бил отсутен и друг обвинет.

Она што можеби изненадува е фактот што одредбата од членот 293 според која советот со решение ќе одлучи бранителот да ги поднесе трошоците што настанале поради одложувањето ако тоа може да се препише на негова вина досега е сосема исклучително употребена. Имено, само во два предмета, односно

¹⁵¹ На лицето во бегство му се суди во отсуство и истото не е змено предвид при образложение за причините за одлагање

само на две рочишта од вкупно 334, судијата донел решение трошоците¹⁵² од одложениот главен претрес да паднат на товар на бранителот на обвинетото лице.

Во предмет набљудуван пред Основниот суд во Гостивар (Гос 011) во врска со делото трговија со луѓе, затоа што главниот претрес се одложил поради отсуство на бранителот на обвинетиот, кој што не доставил доказ дека е ангажиран на друг предмет, истиот е задолжен да ги сноси трошоците.

Отсуството на сведоците било причина за 9% од вкупниот број на одлагања. Притоа, во 7 од случаите кога сведокот не се појавил на главен претрес било наредено нивно присилно доведување. Парично ниеден сведок не бил казнет во рамките на набљудуваните предмети.¹⁵³

Вештачење

Вештачењето било причина за одлагање во десет ситуации. Притоа, само во четири од нив станува збор за давање наредба за невропсихијатриско вештачење на оштетената сведок во постапката. Во сите останати ситуации станува збор за вештачење на здравствената состојба на обвинетото лице или на документацијата.

Во предмет набљудуван пред Основниот суд во Тетово (Тет 008), во врска со кривично дело од чл. 418-а од КЗ, Трговија со луѓе, судијата го прекинал судењето додека не дојде невропсихијатар од Клиничкиот центар во Тетово за да се оцени способноста на еден од тројцата обвинети да даде изјава. Воедно, судијата во записникот навел дека однесувањето на обвинетиот по негово мислење е симулација, но судењето го прекинува за заштита на правото на одбраната и обезбедување на фер судење. Заради неможност на бранителите да чекаат на пристигнувањето на невропсихијатарот, претресот е одложен. Наредното рочиште на кое што било присутно вештото лице, невропсихијатар, е одложено заради отсуство на еден од обвинетите лица¹⁵⁴. По уште едно одлагање на претресот, заради неможност на еден од бранителите да присуствува на рочиштето, следува ново одлагање, овојпат бидејќи вештото лице, уредно кането, не се појавило пред Основниот суд.

Судот како причина за одлагање

Според член 277 од ЗКП главниот претрес може да се одложи и по службена должност поради здравствени или други оправдани причини.

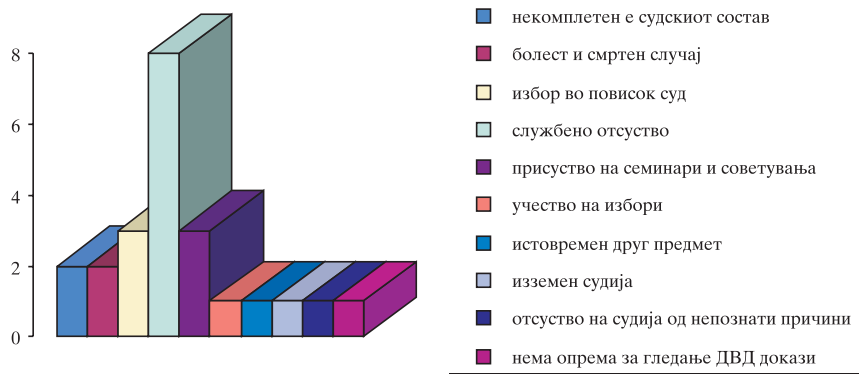
Во 7% (23 ситуации) од вкупниот број на предмети причините за одлагање на претресот биле на страна на судот. Притоа, одлагањето се случило најчесто поради службено патување или пак други службени

¹⁵² Во едниот случај станува збор за трошоци во висина од 500 ЕУР

¹⁵³ Ако сведок или вештак неоправдано изостане и покрај уредна покана, советот може да нареди веднаш да се доведе присилно... Сведокот или вештакот кој е уредно повикан, а изостанокот не го оправдал, советот може да го казни со парична казна определена во член 74 став 1 (100-1000евра) на овој закон, а може да нареди на новиот главен претрес да се доведе присилно, член 295 од ЗКП.

¹⁵⁴ Рочиштето не е нотирано на записник. Судијата изјавил дека истиот ќе биде изготвен подоцна.

настани (читање годишен извештај, присуство на семинари или советувања како и избор на судијата во повисок суд).

Координација помеѓу судот и КПД Идризово

Тргувајќи од фактот дека 10% од сите обвинети лица во набљудуваните предмети ваќе се наоѓаат на издржување казна затвор во КПД Идризово за некое друго дело, комуникацијата и координацијата помеѓу затворската установа и судот имаат големо значење за непречено одвивање на главниот претрес. Од вкупно 334 следени рочишта во 11 од нив обвинетиот/ите не биле донесени од КПД Идризово од непознати причини, што автоматски повлекло одлагање на судењето¹⁵⁵.

Во предмет набљудуван пред Основниот суд Гостивар (Гос 007) во врска со кривичното дело Посредување при вршење на проституција Судот на 05.10.2005 пратил барање до директорот на КПД Идризово за доведување на обвинетиот. Поради тоа што по барањето не било постапено на рочиштето одржано на 28.12.1005 год., судијата телефонски го контактирал одговорното лице од затворот со цел добивање на образложение за отсуството на обвинетиот. Повратно е добиена информација дека обвинетото лице е ослободено од затвор на 28.10.2005 год. поради немање на односниот податок, т.е. поканата не била доставена на домашна адреса на обвинетиот на судењето е одложено заради отсуство на истиот.

Во предмет набљудуван пред Основниот суд Тетово (Тет 008) во врска со кривичното дело Трговија со луѓе, за обвинетиот за кој претходно била дадена наредба за приведување, стигнало известување до судијата од ОВР Тетово дека не може да биде пронајден. Меѓутоа, обвинетиот се појавил на рочиштето, а неговиот бранител доставил потврда дека истиот се наоѓал во болница во Охрид на рехабилитација и затоа не дошол на претходното рочиште. Поради тоа што судијата не пратил покана за спроведување на второобвинетиот во истиот предмет, кој се наоѓал на издржување на казна затвор во КПД Идризово, претпоставувајќи дека односното рочиште ќе биде одложено, а со цел да не се создаваат непотребни патни трошоци, конечно истото

¹⁵⁵ Само во еден случај од КПД Идризово не бил доведен сведокот во постапката.

и навистина е одложено заради отсуство на второобвинетиот. На едно од наредните рочишта второобвинетиот повторно не бил донесен на главниот претрес.

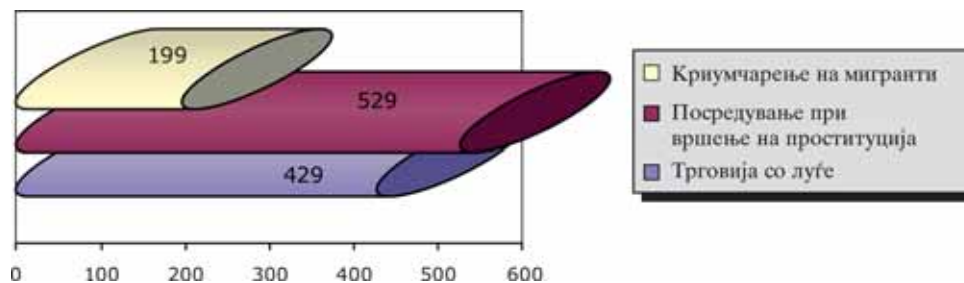
Во 11 ситуации на наредено приведување на обвинетото лице, по истото, од страна на органите на Министерство за внатрешни работи, не е постапено. Причите за тоа му се непознати на судот.

Во предмет набљудуван пред Основниот суд Тетово (Тет 011) во врска со кривичното дело Трговија со луѓе, по повеќекратно непојавување на обвинетото лице на главниот претрес (наизменично уредно и неуредно канет) судот наредил негово присилно доведување. На шест наредни рочишта неговото присуство не е обезбедено без образложение за на седмото од страна на СВР Тетово да се добие известување дека обвинетиот е достапен на државните органи т.е. се наоѓа во Р Македонија меѓутоа не може да се приведе. Истото образложение се јавува и на наредните две рочишта на кои обвинетото лице е и понатаму отсутно.

Исклучително се јавуваат и ситуации кога поканите за обвинетите се вратени до судот со назнака « недостапно подрачје » или пак « не доаѓа ».

ВЗ. ВКУПНО ТРАЕЊЕ НА ПРВОСТЕПЕНАТА ПОСТАПКА

Просечното времетраење на постапката (од поднесување на обвинителен акт до донесување првостепена пресуда) во предметите од областа на организираниот криминал набљудувани од јануари 2005 до декември 2006 год. изнесува 386 дена¹⁵⁶. Во предметите на Посредување при вршење на проституција таа вредност изнесува 529 додека во предметите в.в. со делото Трговија со луѓе е 429. Делата криумчарење на мигранти се судат за просечно време од 199 дена.

¹⁵⁶ Заради добивање на попрецизна слика за просечната вредност на најголемиот број на предмети, четирите екстремни вредности односно предметите кои се вратени на повторно судење се исклучени. Со нив, просечната должина на постапките се зголемува и тоа за кривичното дело Трговија со луѓе на 489 дена, за кривичното дело Посредување при вршење на проституција на 680, додека за делото криумчарење на мигранти останува истата бројка.

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

ЗАКЛУЧОЦИ:

- ☞ Во Основните судови Гостивар, Тетово, Битола и Охрид, во кои и најчесто се судат делата Трговија со луѓе, Посредување при вршење на проституција и Криумчарењето на мигранти, во половина од вкупниот број на одлагања, станува збор за одлагања на период до 30 дена.
- ☞ Притоа, процентот на предмети кои биле одложени на временски период подолг од 60 дена, а со самото тоа и свесно однапред осудени на повторно започнување, изнесува 24% од вкупниот број на длагања во Основниот суд во Гостивар, само во 5% е во Основниот суд во Битола, 24% во Основниот суд во Охрид и 17% во Основниот суд во Тетово.
- ☞ Анализата на периодот за кој што се одложени предметите во поглед на видот на кривичното дело покажува дека во 17% од случаите предметите во врска со делото Трговија со луѓе биле одложени на време подолго од 60 дена. Тој процент изнесува 19 кај делото „Посредување при вршење на проституција додека кај делото Криумчарење на мигранти е минорно застапен и изнесува 1%.
- ☞ Како најчеста причина за одлагање (52%) се појавува отсуството на учесниците во постапката чие што присуство е неопходно за одржување на главниот претрес. Притоа, во најголем процент (20%) станува збор за обвинетиот и неговиот бранител (15%).
- ☞ При анализа на причините за одлагање на временски период подолг од 60 дена се утврди дека во скоро ист процент се јавува отсуството на оштетената сведок (33%) во постапката како и отсуството на обвинетиот и неговиот бранител заедно (35%).
- ☞ Во 60% од случаите станува збор за одлагање кое се врши за време на судската ферија, односно од месец јуни, јули, за во септември или октомври.
- ☞ Исклучително во рамките на еден набљудуван предмет се јавиле три или четири одлагање за подолг период од 60 дена.

ПРЕПОРАКИ:

- Судовите мора да ги преземат сите можни мерки за намалување на временскиот период за кој што се презаказуваат рочиштата во предметите од областа на организираниот криминал. Посебно внимание треба да се посвети на недозволување на преминување на рокот од 60 дена со чие што изминување постапката пред судот треба да започне одново.¹⁵⁷
- Судката ферија не смее да биде причина за повторно започнување на постапката заради одлагање на подолг временски период од 60 дена. Потребен е подобар менаџмент во презаказувањето на предметите во периодот пред започнување и по завршување на летниот одмор.

---

¹⁵⁷ Утврдената ситуација во однос на процентот на одлагања во 2005 година останува непроменета и во 2006, а со самото тоа и препораката донесена врз основа на податоците во Извештајот Сузбивањето на трговија со луѓе низ практиката на домашните судови.

Глава VI. Заклучоци и ирејораки

ГЕНЕРАЛНИ ЗАКЛУЧОЦИ

Во домашното законодавство, во настојувањето дефинирањето на тоа што сà спаѓа во поимот организиран криминал да не биде претесно односно да не бидат опфатени сите облици на овој криминал, се отиде во друга крајност на премногу широка надлежноста на органите за гонење. Сето тоа ја влече со себе опасноста лицата кои работат во рамките на одделението да не бидат во можност да одговорат на обврските.

Обидувајќи се соодветно да одговори на сà поголемата експанзија на организираниот криминал, а истовремено и да ги следи меѓународните иницијативи и преземени обврски, Република Македонија во последните неколку години спроведе огромен број на нормативни и институционални промени. Сите тие овозможуваат доволно поволна основа за успешно справување со феноменот организиран криминал доколку постои волја.

Бројот на предмети во врска со кривичните дела Трговија со луѓе и Посредување при вршење на проституција пред основните судови во Македонија е во опаѓање на сметка на предметите во врска со делото Криумчарење на мигранти кои што се во пораст.

Меѓу обвинетите лица за делата од областа на организираниот криминал преовладуваат оние со средна школска наобразба (59% од вкупниот број на обвинети). Додека вклученоста на лицата без образование и лицата со високо образование е минорна, бројката на обвинети лица со основно образование зазема исто така висок процент (34%). Притоа, во предметите во врска со делото Трговија со луѓе најмногу се застапени обвинети лица со основно образование додека пак во делата во врска со Посредувањето при вршење на проституција и Криумчарење на мигранти оние со завршено средно образование.

Анализата на бројот на повторниците според кривичното дело за кое се обвинети покажува дека во предметите во врска со делото Криумчарење на мигранти во 20% се говори за рецидивиста.

И покрај обврската на судот да ја изрече и објави пресудата веднаш (или пак доколку не е во можност да го стори тоа, истиот ден по завршувањето на главниот претрес ќе го одложи објавувањето на пресудата најмногу за три дена и ќе го определи времето и местото на објавување на пресудата), во 28% од случаите во предметите во врска со кривичните дела Трговија со луѓе и Посредување во вршење проституција и Криумчарење на мигранти, пресудата била објавена во рок подолг од 3 дена или пак странките по завршувањето на главниот претрес само биле информирани дека пресудата писмено ќе им се достави.

Во 2006 година како и во претходната се провлекува тенденцијата во практиката најчесто да се употребува мерката притвор и приведување, и покрај ширината на опции кои му стојат на располагање на судот за обезбедување на присуството на обвинетиот во постапката, преку употреба на другите превентивни мерки за обезбедување на присуството.

Мерката притвор која што зазема 65% од вкупно наредените мерки за обезбедување на присуство на обвинетиот најчесто била изречена во предметите во врска со делото Криумчарење на мигранти односно на Организирање на група и потикнување на извршување на делото криумчарење на мигранти. Должината на истиот најчесто се движи во периодот над 180 дена.

Во многу мал број случаи било донесена одлука бранителот да ги поднесе трошоците што настанале поради одложувањето иако бранителот бил причина за одлагање во скоро една петина од вкупниот број на случаи.

Во 7% од вкупниот број на одлагања на претресот причините биле на страна на судот.

Од вкупно 334 следени рочишта во 11 од нив обвинетиот/ите не биле донесени од КПД Идризово од непознати причини, што автоматски повлекло одлагање на судењето.

Просечното времетраење на постапката (од поднесување на обвинителен акт до донесување првостепена пресуда) во предметите во врска со делата Трговија со луѓе, Криумчарење на мигранти и Посредување при вршење на проституција, набљудувани од јануари 2005 до декември 2006 год. изнесува 386 дена.

ГЕНЕРАЛНИ ПРЕПОРАКИ

Постои потреба од попрецизно дефинирање на надлежностите на Одделението за гонење на сторители на кривични дела од областа на организиран криминал и пред сè усогласување на одредбата од чл. 29 од Законот за јавно обвинителство и чл. 2 од Правилникот за организација и состав на Одделението. Имено, надлежностите утврдени во Правилникот не смеат да ги пречекоруваат рамките утврдени со Законот на јавно обвинителство.

Тргувајќи од значењето што комуникацијата и координацијата помеѓу затворската установа и судот го имаат за непречено одвивање на главниот претрес, потребно е да се превземат сите мерки истата да биде на високо ниво.

Имајќи ја предвид високата стапка на одлагање на претресот заради отсуство на обвинетиот, а истовремено и големиот број на мерки кои што му стојат на располагање на судот за обезбедување на неговото присуство и успешно водење на кривичната постапка, пожелно е во праксата на нашите судови да се направат напори за почеста употреба на истите. Во ситуациите кога не е нужно изрекувањето на мерката притвор употребата на „другите превентивни мерки,“ внесени со промените на ЗКП можеби ќе доведе до намалување на времетраењето на постапката.

Глава VII. Прилози

1. ЗАКЛУЧОЦИ ОД ТРКАЛЕЗНА МАСА ОДРЖАНА ПО ПОВОД ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ПРЕПОРАКИТЕ ОД ИЗВЕШТАЈОТ “СУЗБИВАЊЕ НА ТРГОВИЈАТА СО ЛУЃЕ НИЗ ПРАКТИКАТА НА ДОМАШНИТЕ СУДОВИ“

На 01.06.2006 година Коалицијата Сите за правично судење, со поддршка на Одделот за владеење на правото при мисијата на ОБСЕ во Скопје, одржа Тркалезна маса со цел дискутирање за имплементацијата на препораките од извештајот **Сузбивање на трговијата со луѓе низ практиката на домашните судови**. Извештајот е изработен на основа на податоците добиени од набљудување на предмети во врска со трговија со луѓе во сите основни судови во Македонија во периодот од јануари до септември 2005 год.

На Тркалезната маса, претставници од судството, Министерство за внатрешни работи на РМ, членови на Националната комисија за борба против трговијата со луѓе, Здружението на судии, Јавното обвинителство, претставници на Набљудувачката мисијата на ОБСЕ во Скопје, како и претставници на меѓународни и домашни организации го искажаа своето мислење во однос на препораките и нивото на нивната имплементација. Од квалитетната дискусија произлегоа следниве заклучоци:

- Дел од измените на Законот за кривична постапка од 2004 год. овозможуваат зајакнување на положбата на жртвата т.е. оштетената во постапката. Некои од нив се однесуваат на обезбедување на адекватна компензација на жртвата, посебниот начин на испитување на сведокот жртва, правото да не се изнесат одредени податоци доколку со тоа би се загрозиле животот, здравјето и личниот интегритет на сведокот или нему блиско лице, итн. Меѓутоа нивната примена во практиката е мошне ретка и повеќе исклучок отколку правило во предметите во врска со трговијата со луѓе.
- Одредбите за конфискација на имотот на сторителот и изрекувањето на мерките за привремено обезбедување на имот и средства кои што скоро воопшто не се применуваат во практиката на нашите

судови во предметите во врска со трговијата со луѓе, претставуваат најефикасно средство за обезбедување на надоместокот на жртвата на трговија со луѓе особено во ситуација на непостоење на државен фонд за компензација на жртвите во Република Македонија.

- Потребно е формирањето на државен фонд за компензација на жртвите на трговија со луѓе со цел успешна реализација на заштитата на правата и интересите на жртвата во кривичната постапка.
- Делувањето на истражниот судија и јавниот обвинител во текот на истрагата имаат пресудно значење во процесот на обезбедување на докази, а пред сè во обезбедувањето на благовремено вештачење за психофизичката состојба на жртвата додека истата сè уште се наоѓа во земјата, прибавување податоци за имотната состојба на обвинетото лице, како и обезбедување на имотот на тоа лице со цел овозможување на услови за изрекување на адекватна компензација на жртвата. Затоа, проактивното делување на овие клучни актери може да доведе до поефикасно гонење и санкционирање.
- Со пропишување на задолжителна обврска на судот да постапува по имотноправното барање во рамките на кривичната постапка кога донесува пресуда со која обвинетиот се огласува за виновен во последната измена на ЗКП, законодавецот направи обид да ја надмине практиката на упатување на оштетената на остварување на ова барање во граѓанска парница. Сепак, истата, иако исклучително, сè уште е присутна во предметите во областа на трговијата со луѓе.
- Честата употреба на институтот „ублажување на казната,, при санкционирање на сторителите во предметите во врска со трговијата со луѓе резултира со голем број на казни кои се движат под посебниот законски минимум. Со цел да се избегне тоа, потребно е усогласување на судската практика при ценење на тоа кои околности се уважуваат како олеснителни а кои како особено олеснителни, се со цел изградба на јасни ставови при употреба на овој институт.
- Работата на Коалицијата доби мошне позитивна оценка и поддршка од страна на учесниците на Тркалезната маса кои што се согласија дека изработениот извештај претставува реална слика на она што се случува во нашата судска практика во однос на трговија со луѓе. Исто така, тој претставува поволна основа односно средство за науката, законодавството и пред сè за судството, за лоцирање на проблемите со кои Република Македонија се соочува во процесот на сузбивање и санкционирање на трговијата со луѓе. Постои потреба од континуирано спроведување на истражувања односно изготвување на ваков вид извештаи.

2. АНАЛИЗА НА СЛУЧАЈ

Во предметот набљудуван од страна на набљудувачите на Коалицијата Сите за правично судење во Основниот суд во Битола кој, по 51 ден, на 13.01.2005 заврши со првостепена пресуда, осудени беа три

лица за кривичното дело Криумчарење на мигранти од чл. 418-б ст. 2 како и три лица за кривичното дело Фалсификување на исправа од чл. 378 ст. 3 в.в. со ст. 1 од КЗ.

Имено, осудените НД и ОС на 28.10.2004 год. во Битола ги прифатиле обвинетите МЧ, МС, ГМ, мигранти, државјани од Турција, додека обвинетиот ЦМ ги превезол до излезот од с. Грешница од каде требало со фалсификувани исправи да ја поминат македонско-грчката граница, но во тоа не успеале бидејќи биле затекнати од граничната полиција на РМ.

Осудените мигранти кои што платиле 4500 евра за да бидат пренесени во Германија во потрага по работа, од Истанбул заминале со авион но наместо во Германија, како што им било ветено за дадените пари, стигнале во Приштина - Косово. На аеродромот во Приштина ги прифатило за нив непознато лице кое во наредните три дена ги сместило во мотел по што со такси возило ги пренело во Македонија т.е. во Скопје. Во Скопје биле прифатени од страна на друго непознато лице кое што им обезбедило превоз до Битола од каде што горенаведените сега веќе осудени лица (НД, ОС и ЦМ) ги презеле со цел да ги пренесат преку македонско-грчката граница. Во Битола на мигрантите им биле одземени оригиналните патни исправи и им биле дадени нови од страна на лицето кое што ги пренело во Битола. По пресретнувањето од граничната полиција осудените мигранти фалсификуваните документи ги употребиле како вистински. За сите шест лица е изречена мерка притвор.

На тројцата кои што го извршиле делото криумчарење на мигранти изречена им е казна затвор во траење од една година (за двете лица НД и ОС) односно 4 месеци (за лицето ЦМ), додека на мигрантите им е изречена алтернативна мерка условна осуда, односно утврдена им е казна затвор во траење од по три месеци доколку во рок од една година не сторат ново кривично дело.

Санкционирањето на овие мигранти кои што се јавиле како субјекти во мрежата на сторителите на делото криумчарење на мигранти и тоа за употреба на нелегални документи прибавени од страна на криумчарите, не претставува осамен случај во нашата судска практика¹⁵⁸. Имено, лицата (вклучувајќи ги и мигрантите) кои што лажната или преправената исправа ја употребиле како вистинска, според чл. 378 од КЗ, можат да бидат казнети со парична казна или затвор до три години. Меѓутоа, се отвораат интересни прашања кога ваквата ситуација ќе се стави во корелација со членот 5 (Кривична одговорност на мигрантите) од Протоколот против криумчарење на мигранти по копнен, воден или воздушен пат со кој се дополнува Конвенцијата на Обединетите нации против Транснационалниот организиран криминал.¹⁵⁹ Во согласност со истиот, мигрантите нема да бидат подложни на кривичен прогон доколку биле предмет на дејствија криминализирани во наредниот член (6), а тоа би било криумчарењето на

¹⁵⁸ Тројца мигранти на кои што им биле земени нивните пасоши и заменети со лажни од страна на криумчарите со образложение дека со истите нема да можат да влезат во земјите на Европската унија, се осудени од страна на првостепениот суд во Неготино на казна протерување на странец од земјата за десет години како и казна затвор од една година условно за период од две години за кривичното дело Фалсификување на исправи.

¹⁵⁹ Конвенцијата со протоколите е потпишана и ратификувана од страна на РМ.

мигранти, овозможување на криумчарењето, произведувањето на лажна исправа како и набавување и поседување на исплати.

Според Водичот за имплементацијата на протоколот против криумчарење на мигранти по копнен, воден или воздушен пат „... генерално, целта на протоколот превенција и сузбивање на криумчарењето на мигранти како форма на организиран транснационален криминал, додека во исто време да не се криминализира миграцијата дури и кога е нелегална според домашните закони... ,на пример, мигрантот фатен дека поседува нелегални документи, не би требало да одговара за дејствијата кои се сторени со цел овозможување на криумчарењето на мигранти дури и кога истите се санкционирани според домашното право, додека пак, криумчарот кој поседува вакви документи со цел овозможување на миграција на друг, би требало да биде криминализиран...”,¹⁶⁰

Иако и според самиот протокол (ставот 4 од членот 6), истиот со ништо нема да попречува една држава да презема мерки против лице чие постапување претставува кривично дело (како што е чл. 378 од КЗ), сепак, јасно се провлекува интенцијата за понатамошното неказнување на мигрантите кои што најчесто во потрагата за подобар живот се доведуваат себеси во посебно ранлива ситуација во однос на криумчарите, а со самото тоа, во улога на жртва.

---

¹⁶⁰ t. 54, (d) purpose of the articles, Part three, Legislative Guide for the implementation of the Protocol against Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air Supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, стр. 349

Библиографија

- Владо Камбовски, Организиран криминал, Скопје, 2005,
- Владо Камбовски и Петар Наумовски, “Корупцијата, најголемото општествено зло и закана за правната држава”, Коментар на Законот за спречување на корупцијата и на Законот за спречување на перење на пари, Скопје, 2002,
- Владо Камбовски, Казненоправна реформа пред предизвиците на XXI век, Скопје, 2002
- Г. Станковска, Б. Жадиковски, П. Кировски, В. Дуковска, И. Митковска, В. Дивјак, Форензичко-психијатриско значење на стравот, Македонска ревија за казнено право и криминологија, 1998, бр. 1,
- Елизабета Илиева, “Иницијатива за соработка на земјите од југоисточна Европа-СЕКИ”, Судиска Ревиија, бр. 2. септември 2006 год.
- Лилјана Ингилизова - Ристова, Конвенција на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал и казната конфискација на имотот, Судиска ревија, 2002, бр. 4,
- Љ. Новотни, Судска психијатрија,
- Михајло Маневски, Корупцијата во Република Македонија, Превентивни и казнени мерки за спречување, Скопје 2005
- С. Пејковска, Д. Мирчевска, М. Кујунџиска, П. Кировски, В. Филоvsка, Силување и нематеријална штета, Македонска ревија за казнено право и криминологија, 1998, бр. 1
- Т. Витларев. Г. Калаџиџев, М. Лабович, Т. Стојановски „Системска анализа на законската рамка и соработката меѓу надлежните институции во борбата против организираниот криминал”, Скопје, 2005,
- Чадиковски, П. Кировски, М. Левенски, Надомест за стравот, болката и психичкото страдање, Македонска ревија за казнено право и криминологијата, 1998, бр. 1.

*****

Changing patterns and trends of trafficking in persons in the Balkan region, IOM Report 2004

Definitions of Organized Crime, Klaus von Lampe, <http://people.freinet.de/kvllampe/OCDEF1.htm>

EU Organized Crime Threat Assessment 2006, EUPOL, 5.1.2 OC Group Structures,
Forum on Crime and Society, UNODC, Volume 3, Numbers 1 and 2, December 2003

Legislative Guide for the implementation of the Protocol against Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air Supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, t. 54, (d) purpose of the articles, Part three,

Migration connected with trafficking in women and prostitution, 25 April 2003, **Report**, Committee on Equal Opportunities for Women and Men, Rapporteur: Ms Zwerver, Netherlands, SOC

Migration Connected With Trafficking In Women And Prostitution: An Overview <http://www.germanlawjournal.com/>

Report of the Ad Hoc Committee in the Elaboration of a Convention against Transnational Organized Crime on the work of its first to eleventh session, General Assembly, United Nations, 3rd of November

‘Trafficking’ and ‘Smuggling’ of Human Beings in Europe: Protection of Individual Rights or States’ Interests? <http://webjcli.ncl.ac.uk/2001/issue5/obok5.html>

The 2005 Transparency International Corruption Perceptions Index, Transparency International <http://www.infoplease.com/ipa/A0781359.html>

The contribution of data exchange systems to the fight against organized crime in the SEE countries, Final report, Transcrime for the Office of the Special Coordinator of the Stability Pact for SEE, November 2004

Trafficking in Person Report” June 2005, <http://www.state.gov/g/tip/rls/tiprpt/2005/>

U.S. Department of State, Trafficking in Persons Report, June 2004

U.S. Department of State, Trafficking in Persons Report, 2005

“Women in an insecure world-Violence against Women, Facts, Figures and Analysis”,

CIP – Каталогизација во публикација
Народна и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје

343.9.02(497.7)(047.31)

343.431(497.7)(047.31)

ВЕЛКОСКА, Виолета

Казненоправен одговор на организираниот криминал/ Виолета Велкоска. – Скопје: Коалиција “Сите за правично судење”.
– 2007. – 112 стр.: илустр. во боја; 20 cm

фусноти кон текстот

ISBN 978-9989-2502-6-2

а) Организиран криминал – Казненоправни аспекти – Македонија – Истражувања б) Трговија со луѓе – Казненоправни аспекти –
Македонија – Истражувања

COBISS.MK-ID 68551178

Амбасада на САД Скопје

Organization for Security and Co-operation in Europe
Spillover Monitor
Mission to Skopje